

Gebleven Gezinnen

**Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding
en hun rol centraal in de metropool**

Christian Zwart

Studentnummer 3282724
Utrecht, februari 2010

Afstudeerscriptie Stadsgeografie Universiteit Utrecht
In samenwerking met Gemeente Amsterdam
Begeleider Dr. Kees Dignum

Universiteit Utrecht

Gebleven Gezinnen

Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding en hun rol centraal in de metropool

Voorwoord

Vol verbazing zag ik vorige week op Youtube een filmpje waarin een conservatieve Amerikaanse presentator de aanval inzette op het zo liberale Amsterdam, de stad van prostitutie, georganiseerde misdaad en vrij drugsgebruik. Hij en zijn republikeinse tafeldames spraken over puinhoop, troep, anarchie – een onleefbare stad. Hoewel Amsterdam een metropool is met een rauwe en donkere kant blijken bezoekers een andere stad te zien. Bezoekers verbazen zich over eindeloos veel fietsen, over de netheid en de gemoedelijkheid. Vooral *expats* en toeristen die langere tijd in Amsterdam verblijven zien een samenleving waar het goed wonen is. Zij zien vrolijke kinderen langskomen die glimlachend kijken over de rand van de bakfiets. Ze zien gezinnen in motorbootjes langs varen over de grachten. En in het Vondelpark zien ze kinderen pootjebaden. Dat zijn niet de kinderen van toeristen. Dat zijn ook niet de kinderen van gezinnen uit de regio. Dat zijn de gebleven gezinnen.

Vanaf juni 2009 tot februari 2010 heb ik deze gezinnen onder de loep genomen. In cijfers, in beelden, in woorden, in gesprekken en in kaartjes heb ik mij verdiept in de wisselwerking tussen de gebleven gezinnen en centrale delen van Amsterdam. Amsterdam is een boeiende stad waar ik steeds meer van ben gaan houden. Gezinnen vormen een mooie doelgroep waar ik nog tientallen pagina's over vol zou kunnen schrijven. Voor u ligt het resultaat van de studie: een flink verhaal. Een verhaal waar ik trots op ben en waarvan ik hoop dat het mensen aan het denken zet.

Ik bedank iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van deze scriptie. De stadsgezinnen uit de Baarsjes en Westerpark die ik heb mogen interviewen. Ook alle personen die hebben meegelezen en mij hebben voorzien van feedback. Daarbij horen zeker Kirsten Simhoffer voor haar scherpe leeswerk met de goede vragen en Kees Dignum voor een jaar geduld, de begeleiding en de prettige samenwerking.

Christian Zwart

Utrecht, februari 2010

Inhoud

Samenvatting	9
1. Inleiding.....	12
1.1 Woonvisie	12
1.2 Probleemstelling	13
1.2.1 Doelstelling.....	13
1.2.2 Vraagstelling.....	13
1.3 Wetenschappelijke relevantie.....	14
1.4 Maatschappelijke relevantie	15
1.5 Leeswijzer.....	15
2. Het belang van de stad	17
2.1 Inleiding	17
2.2 Een blik op de stedelijke middenklasse.....	17
2.3 Sociale stijgers – de roltrapstad.....	20
2.3.1 De kinderen en de buurt	20
2.4 Creatieve Klasse – de creatieve stad	21
2.4.1 De kinderen en de buurt	22
2.5 Cultuurconsumenten – de attractieve stad.....	23
2.5.1 De kinderen en de buurt	23
2.6 Stedelijke professionals – de betrokken stad.....	23
2.6.1 De kinderen en de buurt	24
2.7 Conclusie	24
3. Het belang van het stadsgezin	26
3.1 Inleiding	26
3.2 Verhuisoverwegingen	26
3.3. Microcontext: Levenslooptrajecten.....	27
3.4 Macrocontext: Woningmarkt	28
3.5 Triggers van stadsleven.....	30
3.5.1 Identiteitsoverwegingen.....	31
3.5.2 Overwegingen van tijd en afstand.....	32
3.5.3 Sociale Netwerken.....	33
3.5.4 Gegroeide verankering.....	34
3.6 Kindoverwegingen	35
3.6.1 Veiligheid voor kinderen.....	35
3.6.2 Onderwijsafwegingen in de stad	36
3.6.3 Een leefomgeving voor stadsgezinnen	37
3.7 Conclusie	37
4. Onderzoeksaanpak en methodes.....	40
4.1 Keuze onderzoekseenheden.....	40
4.1.1 Keuze van gezinnen.....	40
4.1.2 Keuze van buurten	40
4.1.3 Keuze van inkomensgroep.....	41
4.2 Gebruikte data, het WiA- onderzoek	42
4.2.1 Cross sectional research.....	42
4.2.2 Analyse methodes	43
4.3 Kwalitatieve onderzoeksmethodes	43
4.3.1 Case study research	43
4.3.2 Selectie van respondenten	44
4.3.3 Semigestructureerde interviews	44
4.4 Betrouwbaarheid en geldigheid	45

5. Amsterdamse middenklassegezinnen	46
5.1 Inleiding	46
5.2 Een middenklasse binnen de ring	47
5.3 Gezinsbuurten	50
5.4 Verhuigeneidheid en blijfgeneidheid	52
5.5 Woonmilieus	53
5.6 Case study 1: Middenklassegezinnen in de Postjesbuurt	54
5.6.1 Postjesbuurt	55
5.6.2 Kinderbuurt	55
5.6.3 De woningen	56
5.6.4 Verhuigeneidheid	57
5.7 Case study 2: Middenklassegezinnen in Staatsliedenbuurt- zuid.....	57
5.7.1 Staatsliedenbuurt- zuid; Buyskade en omgeving	58
5.7.2 Kinderbuurt	59
5.7.3 De Woningen.....	60
5.7.4 Verhuigeneidheid	60
5.8 Conclusie	61
6. Woonwensen en stadsmensen	62
6.1 Inleiding	62
6.2 Belangrijke factoren om wel weg te gaan.....	63
6.3 Regressieanalyse	65
6.4 Buurtkenmerken in vergelijking	68
6.5 Woningvraag.....	70
6.6 Onderwijs	73
6.7 Gezinnen in de Postjesbuurt en Staatsliedenbuurt- zuid	74
6.7.1 Gezinnen en stadsstrategieën	74
6.7.2 De functie van de school.....	77
6.7.3 Buren en buurtgevoel	79
6.7.4 Gezinnen over woonwensen	82
6.7.5 Gezinnen over spelen en groen.....	84
6.8 Vergelijking case studies	85
6.9 Conclusie	88
7. Onmisbaar of vervangbaar	91
7.1 Inleiding	91
7.2 De stad voor het kind en het kind voor de stad.....	91
7.2.1 De gezinnen als basis	92
7.3 De buurt en de buurtschool	93
7.3.1 Betrokkenheid in verenigingsleven, vrijwilligerswerk en organisaties.....	95
7.4 Werk	96
7.5 Conclusie	97
8. Conclusie	99
8.1 Terug naar de Woonvisie.....	99
8.2 Ontdekken, koloniseren en afbakenen	101
8.3 Aanbevelingen - creativiteit gevraagd	103
8.4 Discussie.....	105
8.5 Vervolgonderzoek	106
Bronverwijzingen	107

Lijst van tabellen en figuren

Tabel 5.1	Huishoudens binnen dit onderzoek als onderdeel van totaal Amsterdam	47
Tabel 5.2	Aantal kinderen in Amsterdam (gehele stad)	48
Tabel 5.3	Blijfpercentage per stadsdeel van jonge kinderen (0-4 jaar) na 5 jaar	49
Tabel 5.4	Gemiddeld aantal kinderen per huishouden gemeten over heel Amsterdam	49
Tabel 5.5	Hoogste % gezinshuishoudens binnen de ring en de inkomensverdeling in de buurt	50
Tabel 5.6	Sterkste toename (%) aantal gezinnen laatste 9 jaar	52
Tabel 5.7	Middenklassegezinnen in woonmilieus heel Amsterdam	53
Tabel 5.8	Aantal kinderen per gezin verdeeld over inkomensgroepen in buurt J43b	56
Tabel 5.9	Aantal kinderen per gezin verdeeld over inkomensgroepen in buurt C14f	59
Tabel 6.1	Regressiemodel 'blijven of niet blijven in Amsterdam' voor middenklassegezinnen uit de centrale stad die verhuisgeneigd zijn	68
Tabel 6.2	T-toets voor verhuisgeneigde middenklassegezinnen binnen de ring (selectie uit bijlage 3)	70
Tabel 6.3	Kleine woningen binnen en buiten de ring	71
Tabel 7.1	Gemiddeld aantal contacten van middenklassehuishoudens binnen de ring met anderen in de buurt of in de stad	94
Tabel 7.2	Vergelijking gemiddeld aantal contacten van middenklassegezinnen binnen de ring met anderen in de buurt of in de stad	95
Tabel 7.3	Middenklassehuishoudens en werk (invullers enquête)	96
Tabel 7.4	Middenklassehuishoudens en werk (partners van invullers enquête)	96
Figuren		
Figuur 3.1	Theoretisch kader verhuisgedrag (Mulder & Hooimeijer, 1999)	27
Figuur 3.2	Bakfietsen zijn een zichtbare uiting van de stadsidentiteit	31
Figuur 4.1	Inkomensverdeling (netto huishoudeninkomen) alle huishoudens binnen de ring	41
Figuur 5.1	Aantal kinderen per 100 huishoudens en % aandeel van inkomensgroep in Amsterdam	50
Figuur 5.2	Concentratie gezinshuishoudens in 2002 (geel) en 2009 (paars)	51
Figuur 5.3	Verhuisgeneigdheid huishoudens opgehoogd naar totale populatie Amsterdam	52
Figuur 5.4	Verhuisgeneigdheid onder middenklassehuishoudens binnen de ring in 2007	53
Figuur 5.5	Buurt J43b in de Baarsjes	54
Figuur 5.6	Verhuisgeneigdheid gezinnen in buurt J43b	57
Figuur 5.7	Buurt C14f in Stadsdeel Westerpark	57
Figuur 5.8	Aantal vierkante meter per woning (n=81)	60
Figuur 5.9	Verhuisgeneigdheid gezinnen in buurt C14f	60
Figuur 6.1	Genoemde redenen voor een vertrek uit de stad door middenklassehuishoudens uit de centrale buurten (% percentage dat deze reden genoemd heeft)	63
Figuur 6.2	Verhuisredenen van middenklassehuishoudens binnen de ring (% percentage dat deze reden genoemd heeft)	64
Figuur 6.3	Verhuisredenen van middenklassehuishoudens binnen de ring die zeggen de stad te willen verlaten (% percentage dat deze reden genoemd heeft)	65
Figuur 6.4	Verhuisgeneigde middenklassegezinnen uit de centrale wijken en hun woonvoorkeur	66

Figuur 6.5	Verhuisgeneigdheid middenklassegezinnen in Amsterdam – Binnen en Buiten de Ring A10	72
Figuur 6.6	Woonvoorkeuren (dilemma's) middenklassehuishoudens binnen de ring	73

Bijlagen

Bijlage 1	Conceptueel model	108
Bijlage 2	Modellen logistische regressieanalyse	109
Bijlage 3	T-toetscores gezinnen binnen de ring	111
Bijlage 4	T-toetscores alle huishoudens binnen de ring	114
Bijlage 5	Topiclijst van interviews	117

Samenvatting

'Wonen in de metropool' is de nieuwe Woonvisie van de gemeente Amsterdam. Achter deze Woonvisie gaan veel aannames schuil over de metropool Amsterdam en de rol van gezinnen en kinderen daar binnen. In de Woonvisie wordt een tegenstrijdigheid benoemd van een trek naar de stad en een trek uit de stad door gezinnen.

Alleenstaanden zullen meer en meer de relatief kleine Amsterdamse woningen betrekken terwijl de gezinnen naar de rand van de stad of de regio trekken op zoek naar meer en betaalbare ruimte. Tegelijkertijd zien we dat steeds meer stedelijk georiënteerde gezinnen in de stad zouden willen blijven wonen maar het lukt hen niet om geschikte woonruimte te vinden. (Amsterdam, 2008, p. 35)

Een deel lukt het blijkbaar toch wel. Dit roept de vraag op: wat speelt zich af in de wereld van deze stedelijk georiënteerde middenklasse gezinnen? In de studie wordt gefocust op twee sporen. De eerste is de vraag wat middenklasse gezinnen aan de stad bindt. De tweede is de vraag wat de middenklasse gezinnen voor de stad betekenen. Dat gebeurt aan de hand van de vraag: in hoeverre blijkt deze groep zich in te zetten voor de stad.

De mogelijke invloed op de binding van middenklassegezinnen aan de stad blijkt klein te zijn. In dit onderzoek is één conclusie dat vertrek van gezinnen niet direct samenhangt met een lage beoordeling van de eigenschappen van de stad. Amsterdam kan dus niet de binding vergroten door eenvoudig de stad te verbeteren. Een betere veiligheid, soepelere bereikbaarheid of goedkoper parkeren zullen als ingrepen niet veel uithalen met betrekking tot het vasthouden van middenklassegezinnen aan centrale buurten van de stad. Eigenlijk doet Amsterdam het op het gebied van kwaliteit voor de gezinnen juist erg goed. De gezinnen die de smaak van de stad te pakken hebben waarderen ook de metropolitane, ruige en drukke kant van de stad. Daarbinnen hebben gezinnen behoefte aan het creëren van "dorpen", een vertrouwd en veilig gebied. Voor gezinnen met kinderen is de buurt een belangrijkere plaats dan voor andere huishoudens, gezinnen hebben meer vertrouwdheid nodig. De directe buurt is immers de plaats waar kinderen opgroeien en de wereld ontdekken. Door de kinderen ontstaan die buurtcontacten met andere ouders ook eerder. Vertrouwdheid ligt voor gezinnen dus ook meer voor de hand. Ouders betogen dat voor de ontwikkeling van hun kind de diversiteit van de leefomgeving (de stad binnen de ring) belangrijk is, daar hoort vaak ook bij dat kinderen naar een gemengde school in de buurt gaan. Zo schipperen ouders tussen

enerzijds het verlangen dat de kinderen *streetwise* worden en anderzijds het verlangen dat de kinderen in een veilige omgeving op kunnen groeien zoals ook in de studie van Weller en Bruegel (2009) benoemd wordt.

Blijven in de stad blijkt voor middenklasse gezinnen binnen de ring het sterkst samen te hangen met het 'thuisvoelen'. Thuisvoelen heeft voor een groot deel te maken met de verankering in de stad. Het aantal contacten en een familieverleden in de stad. Echter ook de smaak voor stadsleven speelt een grote rol. Hierin blijken ook bij Amsterdamse gezinnen de factoren die door Lia Karsten (2003) werden onderscheiden leidend: het kunnen combineren van een gezin met een carrière voor zowel de vader als de moeder door tijd- en afstandvoordelen, de specifieke netwerken van gelijkgezinden die men in de stad vindt en een stoere stadsidentiteit voor het gezin.

Middenklassegezinnen die wel een "grote" woning hebben kunnen vinden binnen de ring spreken enthousiast over de manier waarop zij aan die woning zijn gekomen. Vaak ging daar al een lange tijd van zoeken aan vooraf, vaak was dat nauwkeurig nieuwbouwlocaties in de gaten houden en soms was het een gelukstreffer. De nieuwbouwwoningen die destijds beschikbaar waren voor middenklassegezinnen zouden, wanneer ze nu opnieuw in de verkoop komen, door de enorme prijsstijgingen meestal moeilijk bereikbaar zijn voor middenklassegezinnen.

Middenklassegezinnen zien voor zichzelf niet duidelijk een rol weggelegd in de stad. Wanneer zij langer nadenken over wat ze betekenen kunnen zij vaak wel iets bedenken, bijvoorbeeld dat middenklassegezinnen belangrijk zijn voor draagvlak onder voorzieningen in de stad. Zelden functioneren zij bewust als rolmodel of buurtidealist, maar onbewust gebeurt er meer. Zo zijn de ouders sterk betrokken bij de scholen van hun kinderen, kennen zij de directe buurt goed en zetten zij zich ook in voor dat gebied waarvoor zij zich verantwoordelijk voelen, bijvoorbeeld de straat of de binnentuin. Ook de kinderen spelen een rol. Een stad met kinderen is een stad waar niet doorgaand haast en stress het voor het zeggen hebben. Kinderen zijn meer ongedwongen en daarmee in staat de stad ook een ander gezicht te geven. Ouders konden soms bewust kinderen in de stad zien als inspiratiebron, kinderen als bron van ontmoeting en kinderen als personen die de stad opvrolijken. Kortom, zij zijn een volwaardig onderdeel van de diverse stad.

Samengevat: de voorwaarde voor gezinnen om in de stad binnen de ring te blijven is dat zij zich herkennen in de manier van leven van een stadsgezin. Men voelt zich

thuis in de drukte, diversiteit en dynamiek van de stad. Men heeft een band opgebouwd met Amsterdam en wil dat de kinderen dat ook doen. Dat komt vaak doordat zij zelf ook zijn opgegroeid in de stad Amsterdam. Zij voelen zich als gezin thuis op de plek waar zij wonen. Het wonen in de stad mag dan ook wat kosten: een groot deel van het salaris, minder woonruimte dan buiten de stad of minder ruimte voor de kinderen om zelfstandig buiten te spelen. Het levert ook wat op: tijd door afstandvoordelen, de kans om met gelijkgestemden te leven, de nooit saaie en altijd wervelende wereld op loop- of fietsafstand. Men woont op een plaats waar kinderen veel van die wereld zien en opgroeien als wereldwijze stadskinderen. Deze groep betekent veel voor de stad, maar niet zozeer omdat zij zich vol idealen inzetten voor hun medestedelingen. Nee, ze betekenen veel omdat ze er zijn als stabiele, toegewijde, bruisende, werkende, consumerende en doorgevende Amsterdammers.

1. Inleiding

De gemengdheid van de stad is de kracht van Amsterdam - Woonvisie

1.1 Woonvisie

In 2008 verscheen de Woonvisie 'Wonen in de metropool' van de gemeente Amsterdam. De stad Amsterdam stelt zichzelf hierin verschillende doelen en wijst aandachtsgroepen aan die zij de komende jaren, zelfs met een blik tot 2020, op de woningmarkt tegemoet wil komen. Achter deze Woonvisie gaan veel aannames schuil over de metropool Amsterdam en de rol van gezinnen en kinderen daar binnen.

Een centraal thema in deze Woonvisie is 'de ongedeelde stad'. Letterlijk wordt benoemd dat waar steden als Londen en Parijs zich al verzoend hebben met het feit dat delen van de stad ontoegankelijk zijn voor lage of midden inkomensgroepen Amsterdam zich daar 'nog' niet bij neerlegt. Een ongedeelde metropool blijft ook het ideaal voor de toekomst.

In het rijke hart van Parijs en Londen valt er weinig te emanciperen, want je komt er gewoon niet tussen. In Amsterdam willen we dit niet als gegeven accepteren. De gemengdheid van de stad is de kracht van Amsterdam en die willen we ook als metropool behouden (Amsterdam, 2008, p. 91).

Verrassend is het dus ook niet dat woorden als middengroepen, middeninkomens, middenklasse en middensegment veelvuldig de pagina's vullen. Wanneer deze 'middenwoorden' geteld worden blijken ze 200 maal in de Woonvisie voor te komen. Er bestaat dus geen misverstand over dat Amsterdam deze groep in de stad veel belang toekent. Om deze groep ook daadwerkelijk in te stad te versterken worden in de Woonvisie vijf prioriteiten gesteld:

- *De toegankelijkheid van gebieden met een grote marktdruk voor lage en midden inkomens;*
- *Meer aanbod in het middensegment;*
- *Geen stad zonder kinderen;*
- *Specifiek bouwen voor specifieke groepen;*
- *Gebiedsgericht werken in de stad.*

Woonvisie 'Wonen in de metropool' (Amsterdam, 2008, p. 39)

Een groep die steeds specifiek wordt genoemd binnen de middenklasse, maar ook los daarvan, zijn gezinnen met kinderen. Wanneer het gaat om gezinnen met kinderen wordt verondersteld dat het een belangrijke groep is. *Kinderen zijn ten slotte*

het kapitaal van de stad, staat in de Woonvisie (Amsterdam, 2008, p. 12). Een onderscheid tussen gezinnen uit verschillende inkomensgroepen speelt daarin wel een rol. Immers, hoewel volgens de Woonvisie ook (grote) gezinnen uit lage inkomensgroepen in de knel zitten op de woningmarkt hoeft Amsterdam minder te vrezen dat deze groep verdwijnt uit de stad. Deze groep beschikt over minder middelen om daadwerkelijk te vertrekken uit de stad. De hoge- en middeninkomens kunnen in grotere mate wél vertrekken wanneer zij niet tevreden zijn over het wonen in de stad met een gezin. De Woonvisie vraagt zich af of de regio de plaats voor de gezinnen is en de stad de plaats voor alleenstaanden. Tegelijkertijd wordt daar de groep stedelijk georiënteerde gezinnen genoemd als tegenbeweging. Deze groep speelt een belangrijke rol in dit onderzoek.

De stad voor alleenstaanden, de regio voor gezinnen?

Een andere bedreiging van het gemengd wonen in Amsterdam is individualisering (...) Alleenstaanden zullen meer en meer de relatief kleine Amsterdamse woningen betrekken terwijl de gezinnen naar de rand van de stad of de regio trekken op zoek naar meer en betaalbare ruimte. Tegelijkertijd zien we dat steeds meer stedelijk georiënteerde gezinnen in de stad zouden willen blijven wonen maar het lukt hen niet om geschikte woonruimte te vinden. (Amsterdam, 2008, p. 35)

Deze tekst uit de Woonvisie eindigt treurig: 'het lukt hen niet om geschikte woonruimte te vinden'. Een deel lukt het blijkbaar toch wel. Dit roept de vraag op: wat speelt zich af in de wereld van deze stedelijk georiënteerde gezinnen, deze Gebleven Gezinnen?

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Doelstelling

De doelstelling in dit onderzoek is tweeledig. Allereerst gaat het over het in beeld brengen van binding aan de stad Amsterdam en de centrale wijken bij middenklasse gezinnen met jonge kinderen. Immers als de Woonvisie zoveel belang toekent aan het blijven van deze groep dan is het van belang meer te weten te komen over hun blijfgeneigdheid. Daarmee kunnen ook gerichte beleidskeuzes gemaakt worden. Het andere doel heeft hier alles mee te maken. Een Woonvisie kan volstaan met mooie verlangens voor de stad, maar de vraag is of deze verlangens ook onderbouwd zijn. Deze studie kan aantonen of de keuze voor middenklasse gezinnen in de Woonvisie een terechte prioriteit is.

1.2.2 Vraagstelling

De onderzoeksvraag van dit onderzoek is net als de doelstelling tweeledig.

Wat draagt bij aan de geneigdheid van middenklassegezinnen om in centraal stedelijke buurten van Amsterdam te blijven wonen met opgroeiende kinderen en in hoeverre blijkt deze groep zich in te zetten voor de stad?

De centraal stedelijke buurten zijn in dit onderzoek de buurten die binnen de ringweg A10 vallen. Dit is verder uitgewerkt in paragraaf 4.1.2. Ook buiten deze ringweg kunnen personen (en hele gezinnen) wonen die een metropolitaan stadsleven leiden. Echter deze verdeling is gemaakt omdat hiermee duidelijk het herstructureringsvraagstuk in haar eigen complexiteit vermeden wordt en omdat hiermee duidelijker gezinnen met een suburbaan woonideaal aan de rand van de grote stad buiten het onderzoek worden gelaten.

Aan de hand van vijf subvragen, die allemaal een hoofdstuk dragen, wordt de onderzoeksvraag uitgewerkt. De eerste twee vragen zijn gericht op het theoretisch kader, deze leiden tot een onderzoekshypothese. De derde vraag is een intermezzo en een aanloop naar de analyse die volgt uit de vierde en vijfde vraag.

- 1. Hoe wordt in wetenschappelijke theorieën aangekeken tegen de functie van middenklassegezinnen in metropolitane steden wereldwijd?*
- 2. Welke factoren worden, in wetenschappelijke literatuur, genoemd als factoren die de geneigdheid van gezinnen om centraal in de grote stad te blijven wonen beïnvloeden?*
- 3. Wat is kenmerkend voor de middenklassegezinnen met kinderen binnen de Amsterdamse samenleving als geheel én binnen de buurten die onderwerp van onderzoek zijn, de centraal stedelijke buurten?*
- 4. Welke factoren blijken in Amsterdam voor gezinnen belangrijk om te blijven wonen in centraal stedelijke wijken met opgroeiende kinderen?*
- 5. In hoeverre zien middenklassegezinnen een functie voor zichzelf in de stad Amsterdam en de buurt waarin zij wonen?*

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Onderzoeken over dit onderwerp benaderden van oudsher het vraagstuk 'waar gezinnen wonen' vanuit de verhuisliteratuur. Daarmee wordt verklaard waarom gezinnen na gebeurtenissen in de gezinslevensloop zouden vertrekken en niet speciaal waarom ze zouden willen blijven in een drukke stad, juist niet eigenlijk. Hierop zijn wel enkele uitzonderingen, vooral de studie 'Stadsmensen' van Karsten, Reijndorp en van der Zwaard uit 2006 schetst een vernieuwend beeld. Zij kijken in hun studie ook specifiek naar een groep nieuwe stedelingen en met name door interviews ontstaat een beeld over hun keuze voor de stad. De literatuur uit die studie biedt een belangrijke basis voor deze studie. Karsten et al. wijzen in hun

aanbevelingen voor verder onderzoek op de gebrekkige informatie rondom opvattingen van gezinnen ten opzichte van sociale compositie van de wijk en gewenste woonsituaties. Daar is in dit onderzoek aandacht voor, met name in de *case studies*. Uniek aan deze studie is dat de kwalitatieve informatie uit de *case studies* wordt aangevuld met een groot aantal respondenten en dus sterke kwantitatieve data uit het onderzoek 'Wonen in Amsterdam' (WiA). Dit kan nieuwe informatie opleveren over voorkeuren van middenklassegezinnen in Amsterdam. Een belangrijk gebied waar dit onderzoek nieuw licht op zal laten schijnen is de samenhang van blijven en de stedelijke kenmerken die stadsgezinnen hoog beoordelen. Ook biedt dit onderzoek een inzicht in de gedachten van bewoners over hun eigen rol in de stad. Dit onderzoek zal dus een vernieuwende bijdrage leveren in de kennis over de functie van middenklassegezinnen in centrale wijken en hun binding, voor met name de stad Amsterdam.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Amsterdam. De belangrijkste aanleiding is het onderzoeken van een aantal aannames met betrekking tot kinderen en middenklassegezinnen in de Woonvisie uit 2008. Resultaten uit dit onderzoek zullen leiden tot inzichten in blijf- en verhuisgedrag en kunnen zelfs bijdragen aan de vraag of de middenklassegezinnen een groep is die terecht een van de aandachtsgroepen is in het toekomstig beleid bij de gemeente Amsterdam. Aan de andere kant leidt dit onderzoek tot aanbevelingen aan de afdeling programma's wonen en stedelijke vernieuwing. Inzichten en aanbevelingen die kunnen leiden tot ingrepen die de binding van middenklassegezinnen aan Amsterdam versterken. Kortom dit onderzoek is nauw verbonden met de actualiteit van Amsterdam. Resultaten kunnen echter ook inzichten bieden aan andere steden die te maken hebben met een sterke uitstroom van jonge middenklassegezinnen.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 en 3 zijn gebaseerd op literatuuronderzoek en bieden inzichten in verschillende theorieën over binding van gezinnen en de functie van gezinnen in de stad. Deze hoofdstukken, het belang van de stad en het belang van het stadsgezin eindigen met een onderzoekshypothese. Hoofdstuk 4 is een hoofdstuk over gebruikte methoden en technieken. Daarna is hoofdstuk 5 een hoofdstuk waarmee de situatie van de middenklasse in Amsterdam uiteen wordt gezet. In dit hoofdstuk worden ook

de *case studies* geïntroduceerd en wordt de keuze voor de buurten onderbouwd. Hoofdstuk 6 is het eerste analysehoofdstuk. In dit hoofdstuk staat de binding van de middenklassegezinnen centraal, allereerst vanuit het WiA- onderzoek, later in het hoofdstuk aan de hand van interviews. In hoofdstuk 7 staat de vraag centraal in hoeverre middenklassegezinnen voor zichzelf een rol zien in de stad, hier staan de interviews centraal. In hoofdstuk 8 komt alles bij elkaar en zal worden afgesloten met aanbevelingen, discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

2. Het belang van de stad

2.1 Inleiding

'Kinderen zijn ten slotte het kapitaal van de stad' is een uitspraak die werd gedaan in de Woonvisie van de gemeente Amsterdam. De samenleving in zijn geheel kan inderdaad niet zonder de kinderen. De huidige generaties op de arbeidsmarkt kunnen immers geen eeuwigheid aan het werk blijven. De kinderen van vandaag zijn degenen die later werken, zij zijn het die de maatschappij gaan dragen. Toch is het niet vanzelfsprekend dat die kinderen dan ook in de stad moeten opgroeien. Waarom zouden de kinderen het kapitaal van de stad zijn? Gedachtes kunnen zijn: ze werken niet, ze doen vrijwel geen vrijwilligerswerk, ze zijn een gevaar op de weg en het kost de stad miljoenen om ze bezig te houden. Een heel groot deel van de jongeren moet daarna op latere leeftijd, in een beruchte tienertijd met man en macht binnenboord van de bovenwereld worden gehouden. Waarom zijn ze vandaag al 'kapitaal' en is het volgens de woonvisie van belang ze te koesteren? Als student kunnen ze later weer naar de stad trekken en daar een carrière beginnen. Of ze kunnen als jonge werkzoekende aangetrokken worden door het grote aanbod van werk in de stad.

Om ze als kind te behouden lijkt niet heel logisch tenzij we zouden kijken naar het behouden van de ouders en het gezin als totaal, dat wat ze soms 'hoeksteen van de samenleving' noemen. Wie zijn de ouders van de middenklassekinderen in de stad? Waarom zijn steden er op gebrand die middenklasse te behouden? Wat is het belang van de stad?

In dit hoofdstuk wordt de eerste helft van het theoretisch kader neergezet. Vanuit de wetenschappelijke literatuur wordt gezocht of er daadwerkelijk een basis is waarop de Amsterdamse Woonvisie kan schrijven dat kinderen kapitaal zijn en gezinnen van groot belang voor de metropool.

2.2 Een blik op de stedelijke middenklasse

De middenklasse is een bijzondere groep in de metropool. We kunnen er twee dingen heel zeker over zeggen: ze zijn niet heel arm en ze zijn niet heel rijk. Het is een groep tussen twee inkomensgrenzen. Verder zit er van alles tussen: verschillende beroepsgroepen, verschillende leefstijlen, verschillende achtergronden. Toch wordt deze hele middengroep al jaren genoemd als doelgroep in het stedelijk beleid (VROM, 2006). De boodschap is: 'we houden ze in de stad'. Dit ligt voor de hand als we kijken naar iets basaals als draagvlak voor voorzieningen in steden

(Veldboer, 2006) of het imago van de stad, echter achter deze beleidskeuzes gaan verschillende complexere concepten schuil over de rol van de middenklasse in grote steden. In het verleden zijn er verschillende theorieën gepasseerd over de rol van de middenklasse en ook in de hedendaagse wetenschap zijn een aantal theorieën leidend. Al in de jaren '60 spraken beleidsmakers en wetenschappers over de vertrekkende middenklasse. Jane Jacobs beschrijft het al in het legendarische boek *The Death and Life of Great American Cities*:

City officials today prate about "bringing back the middle class," as if nobody were in the middle class until he had left the city and acquired a ranch house and a barbecue and thereby became precious. To be sure, cities are losing their middle class populations. However, cities need not "bring back" a middle class, and carefully protect it like artificial growth. Cities grow the middle class. But to keep it as it grows, to keep it as a stabilizing force in the form of a self-diversified population, means considering the city's people valuable and worth retaining, right where they are, before they even become middle class. (Jacobs, 1961, p. 282)

Personen die voldoen aan het typische middenklassenplaatje wenst Jacobs niet terug in de grote stad. De middenklasse terugbrengen, alsof ze hun barbecue zullen laten staan en kiezen voor een appartement in de drukke straten van een grote stad, is een onwenselijke bezigheid. Het gaat om vasthouden van de groep, een groep die eerst geen middenklasse is en dat later wel wordt. Dit geldt voor een groep met lage inkomens die zich opwerkt, maar ook voor studenten die de arbeidsmarkt op gaan. Het leven in de stad moet zo goed zijn dat mensen het niet willen ontvluchten. Dus niet wanneer zij kinderen krijgen en ook niet wanneer deze kinderen ouder worden.

In de verschillende toonaangevende visies op de middenklasse wordt de rol van de middengroepen anders belicht en de verhalen lijken redelijk op zichzelf te staan. Toch zijn er verbindingslijnen (Veldboer, 2006). Enerzijds is er de groep die uitgaat van spanning en conflict. Zij stellen dat er in de grote stad alleen plaats is voor hoog en laag, tenzij de middenklasse actief wordt beschermd. Anderzijds is er de groep die vooral wederzijds profijt ziet. In de visie van deze groep geldt:

Het binden van de middenklasse dient niet alleen het eigen belang van deze groepen, maar is ook goed voor de bloei van de stad en voor de sociale mobiliteit van de onderklasse (Veldboer, 2006, p. 290).

Het invloedrijke stadsconcept van Richard Florida gaat uit van creatieve steden, steden waarin een sterke creatieve klasse zorgt voor innovatie en dus voor vooruitgang en bloei. Richard Florida is in zijn ideeën over de stad sterk geïnspireerd

door Jacobs. Florida is duidelijk een exponent van de tweede groep, de groep die wederzijds profijt ziet. In paragraaf 2.4 wordt de kijk op middenklasse en kinderen in de stad vanuit het stadconcept van Florida behandeld.

Het concept van Saskia Sassen, gaat uit van wereldsteden, *global cities*. Steden met een eigen dynamiek die vaak *dual cities* zijn, een stad met twee kanten. De *haves* en de *have-nots* (Burgers & Engbersen, 2004). Steden dus, met een kleine middenklasse die volgens Saskia Sassen vooral zal afnemen gezien de economische ontwikkeling – en globalisering. In *global cities* zijn netwerken belangrijker dan buurten. In de *ranking van 'global cities'* doet Amsterdam in velen lijstjes goed mee (Sassen, 2001). Echter een *dual city* is Amsterdam volgens haar eigen Woonvisie niet (Gemeente Amsterdam, 2008) en dat blijkt ook wel gezien de omvang van de middenklasse. Sassen is een exponent van de eerste groep, de groep die de middenklasse uit de stad ziet vertrekken tenzij de groep actief beschermd wordt. Hoewel deze theorie wereldwijd veel gehoor vindt is in Nederland de win-win gedachte leidend. Onze steden zijn niet zo duidelijk 'dual' als in sommige andere landen. Het behoud van de middenklasse is geen doel op zichzelf maar wordt in het Nederlands beleid doorgaans verbonden aan de meerwaarde van de middenklasse voor anderen (Kleinhans, Veldboer & Duyvendak, 2000) of de stad als geheel.

De verschillende concepten die de wetenschappers naar voren brengen gaan allemaal over middenklasse groepen. Karsten, Reijndorp & Van der Zwaard (2006) herkennen in de stad drie groepen binnen de middenklasse. Zij noemen:

- Sociale stijgers;
- Creatieve klasse;
- Cultuurconsumenten (wonen buiten de stad);

Deze groepen passen (deels) bij de eerder genoemde concepten. Maar deze groepen zijn niet volledig. Minimaal twee kunnen aangevuld worden namelijk:

- Stedelijke professionals (Veldboer, 2006);
- Teruggekeerde stedelingen (Karsten et al., 2006).

De drie groepen middenklassers van Karsten et al. aangevuld met de groep stedelijke professionals van Veldboer zijn vier groepen die in de volgende paragrafen belicht zullen worden. De teruggekeerde stedelingen, een vijfde groep, bestaat vaak juist uit gezinnen waar de kinderen het ouderlijk huis al hebben verlaten. Deze groep is daarom minder relevant voor dit onderzoek. In het vergelijken van de

verschillende groepen middenklasse wordt inzichtelijk waarom deze groep in de wetenschappelijke literatuur van belang geacht wordt voor de stad. Er wordt gekeken wat de rol van kinderen is voor deze groep en of de kinderen bijdragen aan de doelen die het model heeft voor de middenklasse. Ten slotte is het per middengroep van belang om te weten of het uitmaakt waar in de stad zij wonen om, volgens het betreffende stadsmodel, nut te hebben voor de stad als geheel.

2.3 Sociale stijgers – de roltrapstad

In de grote steden is een groot deel van deze sociale stijgers ook te duiden als 'etnische stijgers' (Veldboer, 2006). Het is de middenklasse die opkomt uit een groep die in de periode daar voor nog niet behoort tot de middenklasse. Zoals Jane Jacobs in een eerder citaat al zei: *Cities grow the middle class*.

Het model waar de stad wordt gezien als emancipatiemachine of roltrap benadert de stad als een plaats vol mogelijkheden tot groei. Het model van de roltrap (of 'escalator region') gaat uit van een begrensde periode waarin mensen een regio of stad in komen en waarin ze later vanzelfsprekend de regio ook weer verlaten (Fielding, 1992). Dat verlaten zal vaak te maken hebben met nieuwe gebeurtenissen in de *life course* van een gezin. Vaak is dat de geboorte van een eerste of tweede kind (zie ook paragraaf 3.3). De roltrap is bedoeld voor mensen met groeipotentie, (jonge) mensen met ambitie. Ongebonden personen, die in de stad als single ongedwongen een bestaan op kunnen bouwen. Vervolgens bouwen ze een carrière, ontstaat een gezin en verlaten ze de stad voor een andere plek. Dit beeld past bij de roltrap en wordt in de literatuur van Fielding het proces van *stepping off* genoemd.

Middenklassegezinnen vertrekken vaak uit de stad, sommige blijven wonen. Een achterblijvende middenklasse is enerzijds nodig om anderen verder te helpen, tegelijkertijd wordt verlangd dat een deel ook weer vertrekt en plaats maakt voor nieuwe groepen die als het ware de roltrap gaan beklimmen (Kroneman & Kuipers, 2007; Van Engelsdorp Gastelaars & Hamers, 2006).

2.3.1 De kinderen en de buurt

De rol voor kinderen in deze visie op de middenklasse is vrij groot. Wanneer uit wordt gegaan van het roltrapmodel van sociale stijging dan is het vaak zo dat er weinig plaats is voor kinderen. Het stichten van een gezin is dan vooral de reden om de stad te verlaten. Dat is voor de stad niet nadelig in dit concept. De roltrap heeft zijn werk dan immers ook voltooid. In hun onderzoek 'de emancipatieve stad'

schrijven de auteurs Burgers en Engbersen (2004) dat het grootstedelijk milieu en de met name de centrale delen daarin niet erg geschikt zijn voor kinderen. Het vertrek ligt voor de hand en zou volgens de auteurs ook niet te remmen zijn. Jane Jacobs, maar ook Lia Karsten zouden het met deze stelling oneens zijn. Kinderen horen er altijd bij in hun opinie, ook in de grote stad.

In een maatschappij waar men door netwerken (sociaal kapitaal) verder hoopt te komen op de roltrap blijken kinderen ook een rol te spelen. Het zijn vaak juist de kinderen die ouders met elkaar in contact brengen. Susie Weller en Irene Bruegel (2009) schrijven over de rol van kinderen in het verkrijgen van sociaal kapitaal.

(...) children are active agents in the development and maintenance of social capital at the level of family and neighbourhood (p. 641).

De buurt speelt hier zeker een rol, maar als het gaat om de sociale liftfunctie blijken buurtnetwerken niet doorslaggevend (Veldboer, 2006).

Het systeem van sociale stijging blijkt ook voor de Amsterdamse situatie te werken. Een analyse van het inkomen van immigrerende en emigrerende stadsinwoners wees uit dat het inkomen van de emigrerende groep beduidend hoger is.

Wanneer de inkomensgegevens van WiA gecombineerd worden met de onderzoeksgegevens van het CBS (die duidelijk maken dat de vertrekkende huishoudens een hoger inkomen hebben dan de vestigende huishoudens) is dit wel degelijk een bevestiging dat de Amsterdamse huishoudens, in ieder geval op inkomensgebied, een stijging doormaken die aansluit bij het theoretische kader van de emancipatiemachine.

(Ruimte voor Amsterdamse kwaliteit, Amsterdam, 2008B, p. 69)

2.4 Creatieve Klasse – de creatieve stad

De creatieve klasse is volgens de definitie van Florida een grote groep binnen de middenklasse. Het gaat hierin niet alleen om de direct voor de hand liggende creatieve beroepen zoals de kunstsector, maar ook aan innovatie gelieerde sectoren zoals de wetenschap en de adviessector. Deze groep wordt door steeds meer steden van belang geacht. Florida noemt in onderstaand citaat clustering van talent in een dynamische omgeving een sleutelfactor in innovatie en economische voorspoed.

De rol van de middenklasse wordt binnen het model van de creatieve stad van enorm belang geacht. Florida schrijft:

This missing middle is less a problem for America's biggest and best cities. Places like New York and San Francisco have shown they can function without a large contingent of families (...) In an era where density and talent clustering are key drivers of innovation

and economic prosperity, this may ultimately prove a significant competitive disadvantage for the nation as a whole, even as its biggest cities continue to fare relatively well.
(Richard Florida - http://www.creativeclass.com/creative_class/2009/05/26/americas-urban-dilemma/ gezien op 21 – 1 – 2010)

2.4.1 De kinderen en de buurt

Florida schrijft over de rol van de kinderen niet dat ze specifiek bijdragen aan de innovatieve creatieve stad. Wel schrijft hij dat de creatieve werkers omdat zij het beste voor hun kinderen willen, zij hun kinderen naar de beste scholen en voorzieningen in de stad willen sturen. Een groeiende actieve middenklasse in de stad (dat wat Florida graag ziet) impliceert wel dat er meer kinderen in de stad blijven. Indicatoren voor een creatieve stad hebben niets te maken met het percentage kinderen dat aanwezig is. Wanneer een stad homovriendelijk is, singlevriendelijk en wanneer er ruimte is voor *bohemians* is er wel sprake van een creatieve stad. Volgens critici betekenen voornoemde factoren dat er dan ook sprake is van een kindonvriendelijke stad. Zij stellen dat het of het één of het ander is. Florida weerlegt in zijn boek *Cities and the Creative Class* (2005) deze kritiek. Volgens Florida zijn juist de meest kindvriendelijke (metropolitane) steden óók de steden die hoog scoren op het aantal *bohemians* en homovriendelijkheid. Bouw en Karsten besluiten hun boek *Stadskinderen* (2004) met een oproep te werken aan een creatieve kinderstad.

Een speelplaats is in essentie vooral een ontmoetingsplek, een samenballing van activiteit en creativiteit en als zodanig te beschouwen als een stedelijke samenleving in een notendop. Maar waar ontmoeting niet vanzelfsprekend tot stand komt, zullen ouders, vormgevers en andere professionals een handje moeten helpen (p. 205).

Een creatieve stad is misschien ten diepste wel een ruige speeltuin waar alle mensen elkaar ontmoeten op dynamische plaats, waar door verbeeldingskracht nieuwe dingen ontstaan. Daar horen kinderen dan zeker bij.

Ook zij die komen uit de suburbane gebieden en de landelijke randen van de stad kunnen deel zijn deel van de creatieve klasse (Hamers, 2008). Echter, de kern van het denken rondom de creatieve klasse is dichtheid en clustering. Een apart gebied voor gezinnen met kinderen hoort niet in deze denkwijze. Daar waar *bohemians* en immigranten samen in een wijk wonen kan de creatieve klasse niet ver meer zijn. Hoewel in de grootstedelijke gebieden zullen de kolonisten van de nieuwe *gentrification* niet snel gezinnen met kinderen zijn. Eerder zijn zij van een latere fase wanneer de wijk meer *middle class proof* is. Echter ook de prijzen zijn tegen die tijd

toegenomen wat hun komst weer bemoeilijkt (zie paragraaf 3.4).

Amsterdam wordt op wereldwijde schaal als enige Nederlandse stad ook erkend als een creatieve stad (Hamers, 2008). De gemeente Amsterdam probeert zich ook te profileren als zodanig zo blijkt in de Woonvisie van 2008. Voor Amsterdam betekent dit onder andere het ruimte bieden aan woon- werkplekken met atelierruimte.

2.5 Cultuurconsumenten – de attractieve stad

Voorstanders van de stad als emancipatie- of innovatiemachine benoemen duidelijk de rol van de middenklasse die in de stad woont. De middenklasse wordt ook in het algemeen belangrijk gevonden in draagvlak onder stedelijke voorzieningen. In het model van de attractieve stad hebben veel mensen een binding aan de stad in een professionele sfeer (zij werken in de stad) en een consumptieve sfeer (ze recreëren in de stad). Zij zijn de cultuurconsumenten. De attractieve stad wordt ook wel de uitstad genoemd (Karsten et al., 2006; Van der Land, 2004).

2.5.1 De kinderen en de buurt

Deze theorie gaat er vanuit dat kinderen beter op kunnen groeien in een luwe omgeving buiten of aan de rand van de grote stad. De stad daar, gaan de kinderen heen voor uitjes of museumbezoek en later kunnen ze er studeren. De attractieve stad past sterk bij *the global city*. Buurten zijn er vooral voor rijk en arm zoals dat is in metropolitane steden. Enkele buurten, maar met name suburbane wijken en voorsteden zijn voor middenklassegezinnen. Vanuit deze gebieden recreëert men in de stad. De nadruk ligt op goede bereikbaarheid van de stad.

2.6 Stedelijke professionals – de betrokken stad

De stedelijke professional is eigenlijk het deel dat overblijft als uit de middenklasse beroepen de creatieve sector gefilterd wordt, zoals onderwijs, ambtenarij, politie, zorg en andere professionele beroepen. Deze typische middenklassenberoepen worden vaak in de stad uitgevoerd door mensen die er niet meer wonen. Juist van deze mensen, die professioneel met mensen in de stad werken, wordt gehoopt dat zij ook in de buurt waar zij wonen van betekenis zullen zijn. Op sommige plaatsen kan dit zelfs leiden tot het verlenen van voorrang aan personen uit deze professionele beroepsgroepen (Veldboer, 2006). Deze voorrangregels doen bij voorbaat denken aan het actief beschermen van de middenklasse, zoals genoemd in paragraaf 2.1. Deze groep middenklassehuishoudens heeft in beroepssferen vaak te maken met de kwetsbare groepen in de stad. Gehoopt wordt dat deze kwaliteiten

ook voor de nabije buurt ingezet worden. Echter of basisschoolleraars in hun vrije tijd ook weer bezig willen zijn met de kinderen in de buurt is maar zeer de vraag (Veldboer, 2006). Daarnaast geldt deze groep (kijkend naar sociaal kapitaal) meer als waardevol in achterstandsbuurtten dan in hippere centraal stedelijke buurten waar minder kwetsbare groepen wonen.

2.6.1 De kinderen en de buurt

Als rolmodel zullen beroepen als juf, agent, verpleegster eerder aansluiten bij kinderen uit de buurt dan beroepen als onderzoeker, adviseur of reclamemaker. Een eenzijdige focus op vasthouden van de creatieve sector zou een verlies kunnen betekenen van een waardevolle groep professionals. Hier speelt echter vooral de woningmarkt een rol (zeker omdat de inkomens vaak iets lager liggen) of dat de levensstijl van de professional eerder suburbaan georiënteerd is. Dat zal hier niet verder uitgewerkt worden. In het volgende hoofdstuk over binding wordt hier over wel meer duidelijk.

De verschillende visies die hier boven zijn benoemd geven een impressie op welke manieren de gezinnen in de stad een rol spelen. Los hiervan benoemen auteurs ook waarom zij de middenklasse gezinnen zo belangrijk vinden voor de stad. Wat vooral doorslaggevend is volgens Kroneman en Kuipers, de rol die de middenklasse vervult in het scheppen van een 'wij-gevoel' in de stad. De middenklasse (juist de gezinnen met kinderen) staat voor stabiliteit, solidariteit en betrokkenheid zegt Van der Land (2003). En daar heeft een grote stad volgens hem behoefte aan.

2.7 Conclusie

Het blijkt dat verschillende visies op de middenklasse in de stad naast elkaar bestaan. Verschillende wetenschappers kijken anders aan tegen de vraag of en op welke manier middenklassegezinnen vooral van belang zijn. Deze visies passen binnen bepaalde concepten over het functioneren van de stad. Een goed functionerende stad is een creatieve stad. Of een goed functionerende stad is een attractieve stad. Of een goed functionerende stad is een emanciperende stad. Kunnen deze visies naast elkaar blijven bestaan? Een grote stad, met verschillende buurten functioneert op verschillende manieren daarbij is het de vraag of in beleid één bepaalde visie als uitgangspunt gebruikt moet worden. Zou aan de hand van dit overzicht gezegd kunnen worden welke visie goed is? Dat is niet aan mij, maar misschien kan in interviews met bewoners wel gezegd worden welke theorie het sterkst herkend wordt voor hun situatie. Daarbij relateert het dat stadsleven

simpelweg voor sommigen is weggelegd en voor anderen niet. Er zullen altijd een aantal gezinnen in de stad zijn. Sommige gezinnen worden gek bij de idee om met de kinderen in de stad te wonen terwijl andere gezinnen gek zouden worden bij de gedachte om suburbaan of landelijk te wonen.

Het blijkt uit de literatuur dat het voor steden van belang is een groot deel van de middenklasse vast te houden, juist ook dat deel met kinderen. Groepen die alleen komen en gaan - in een korte tijd - zijn niet de ruggengraat van de stad. De stad is gebaat bij toegewijde inwoners. De middenklasse staat voor stabiliteit, solidariteit en betrokkenheid (Van der Land, 2004). Het versterkt sociale en economische structuren (Jacobs, 1961). Diversiteit in de stad en is bij verschillende auteurs een voorwaarde voor succes, maar bij een diverse stad horen de kinderen er bij. Om terug te komen op het citaat van Jane Jacobs. Het leefklimaat in de grote stad moet zo goed zijn dat gezinnen, zelfs al krijgen ze meerdere kinderen, nog steeds het leven centraal in de grote stad verkiezen boven een vertrek uit de stad. Dus zij die willen zouden eigenlijk de kans moeten kunnen hebben. De vraag is: hebben zij die kans ook? Als ze willen, zou het dan kunnen?

Amsterdam kiest er in haar woonvisie voor een emancipatiestad, een ongedeelde stad, een betaalbare stad, een vernieuwde stad, een topstad, een zorgzame stad en een duurzame stad te zijn. Kiezen voor een van de concepten doen ze niet. Het lijkt er eerder op dat iedere keuze vermeden wordt. Echter Amsterdam spreekt zich wel expliciet uit tegen de onbetaalbare, gedeelde stad. En dat lijkt niet meer dan logisch. Ook kiest Amsterdam er voor ook die rol te willen vervullen van attractieve stad. De stad die cultuur en *leisure* biedt aan volwassenen en kinderen uit de provincie.

Amsterdam wil een stad zijn voor iedereen: voor jong en oud, rijk en arm, voor goed en slecht ter been. Bovendien wil Amsterdam economisch doorgroeien, een attractieve stad blijven, kennisstad en cultuurstad zijn (Gemeente Amsterdam, 2008, p.10).

In het volgende hoofdstuk wordt de theorie vanaf de andere kant benaderd. Niet wat het belang van de stad is staat centraal, maar wat het belang van het gezin is. Wat is in de wetenschappelijke literatuur gezegd over de afwegingen van gezinnen om te blijven (of te vertrekken) en wat draagt bij aan hun binding aan de stad? Na dat hoofdstuk, het tweede deel van het theoretisch kader, wordt een onderzoekshypothese gevormd.

3. Het belang van het stadsgezin

3.1 Inleiding

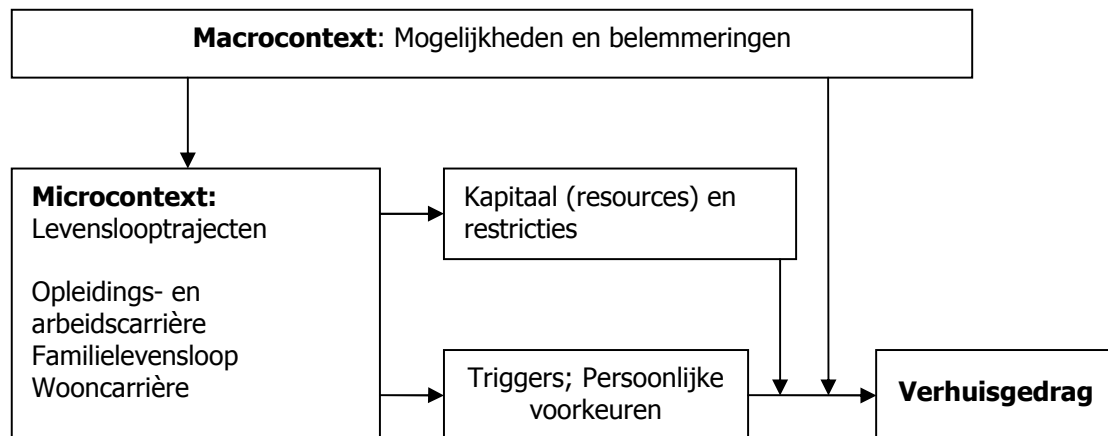
In het vorige hoofdstuk zijn verschillende visies gepasseerd over het belang van de middenklasse voor de stad en de rol die gezinnen met kinderen daar binnen spelen. Voor de stad is het aantrekkelijk dat een deel van de middenklassegezinnen in Amsterdam zal blijven, ook wanneer er kinderen worden geboren in een gezin. Veel jonge middenklasse inwoners van de stad staan daar ook niet afwijzend tegenover zoals blijkt uit het percentage middenklassegezinnen met kinderen.

Het vraagstuk voor gezinnen met kinderen of het goed is om wel of niet in de stad te wonen is misschien al wel zo oud als de stad zelf. Tenminste voor hen die de keuze hadden. In vroeger tijden groeiden kinderen van welvarende gezinnen niet vanzelfsprekend op binnen de poorten van de stad, maar ook in luxe buitenverblijven. Vandaag de dag is de keuze om niet in de grote stad te blijven wonen met kinderen ook voor minder welgestelde burgers een optie. In deze keuze spelen velen factoren mee. In dit hoofdstuk wordt gezocht naar een wetenschappelijke verklaring achter verhuisgedrag van de stadsgezinnen. Deze theorie leidt tot een hypothese over binding aan de stad welke voor de stad Amsterdam getoetst zal worden in volgende hoofdstukken. Dit hoofdstuk zal beginnen met een blik op de klassieke literatuur van verhuisgedrag, maar zal verder voeren naar de vraag die in literatuur over verhuisgedrag niet goed beantwoord kan worden: Waarom verhuizen ze niet? Wat is voor gezinnen het belang van het wonen in de stad?

3.2 Verhuisoverwegingen

Events of gebeurtenissen, sterke veranderingen in het leven van een gezin of individu zijn de sterkste motieven om te verhuizen in de *Life Course*- benaderingen. Eigenlijk gaat het om ontwikkelingen in de levensloop van families die sterk gerelateerd zijn aan sociale krachten binnen de maatschappij en een bepaalde geografische context waarin het zich afspeelt (Clark & Dieleman, 1996). Vanaf de jaren '50 zijn door Rossi en later ook door anderen verschillende fasen onderscheiden die wereldwijd ieder gezin meestal doorloopt. Met die nuance dat er wel regionale verschillen zijn te herkennen (Fischer & Malmberg, 2001) en dat men het niet altijd eens is over de precieze begrenzingen van die verschillende fases (Clark & Dieleman, 1996). De eerder genoemde werking van de stad als roltrap voor opwaartse mobiliteit (zie paragraaf 2.3) is een ruimtelijke expressie van de interactie

tussen ruimtelijke en sociale mobiliteit zoals deze in de *life course*- benadering wordt beschreven (Mulder & Hooimeijer, 1999). Deze traditionele *life cycle* en *life course* benaderingen kijken vooral naar gebeurtenissen in de microcontext van gezinsleven. Het verklaart daarmee vooral waarom gezinnen inderdaad de stad zouden verlaten voor een suburbane omgeving en niet waarom ze er zouden blijven. Volgens Lia Karsten bieden deze klassieke benaderingen een te smalle blik op wat een gezin zoekt in een leefomgeving (Karsten, 2007). Mulder en Hooimeijer kijken in hun verklarende model wel verder. Zij onderscheiden naast een microcontext ook een macrocontext (zie figuur 3.1) waarin de achtergrond van alle keuzes ontstaat en persoonlijke voorkeuren – *triggers*. De macrocontext is de maatschappelijke context buiten het huishouden. Daar worden dus de mogelijkheden en belemmeringen bepaald, bijvoorbeeld mogelijkheden op de woningmarkt, kansen in nieuwe buurten of juist nieuwe kansen in oude buurten. Na een *event* in de microcontext komt de vraag of mensen voor de stad blijven kiezen. Een belangrijke rol in het model is weggelegd voor *triggers* en het beschikbare kapitaal, de persoonlijke voorkeuren van individuen. In het volgende subhoofdstuk zal meer aandacht worden besteed aan de microcontext. Vervolgens zal de macrocontext behandeld worden. De daaropvolgende paragrafen zal meer aandacht worden besteed aan *triggers* of persoonlijke voorkeuren voor de stad.

Figuur 3.1 Theoretisch kader verhuisgedrag (Mulder & Hooimeijer, 1999)

3.3. Microcontext: Levenslooptrajecten

De vraag of men in de stad zal blijven heeft 3 aanjagers in die microcontext: 'Wat gebeurt er in het gezinsleven?', 'Wat gebeurt er in het school-/ arbeidsleven?' en tot slot 'Welke stap wil men zetten in de wooncarrière?' De keuzes die mensen

vervolgens zullen maken hangen voor een groot deel af van de financiële ruimte die zij hebben en de persoonlijke voorkeuren (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Het krijgen van kinderen heeft veel impact in die microcontext, hoewel het slechts een van de mogelijke *events* is. Vragen rondom scholen, werktijd en werkafstand van ouders, ruimte in huis, veiligheid op straat zijn een paar voorbeelden die mee gaan spelen nadat het *event* in de microcontext is opgetreden of wanneer een gezin over kinderen krijgen nadenkt. Wanneer de kinderen ouder worden en meer ruimte vragen, naar andere scholen gaan of bij vriendjes willen spelen treden er opnieuw *events* op in de microcontext. Nieuwe gebeurtenissen die opnieuw om overwegingen vragen. Opnieuw zullen de ouders moeten afwegen of hun persoonlijke voorkeur voor, en de kosten van, de huidige manier van wonen opwegen tegen een vertrek uit de stad.

3.4 Macrocontext: Woningmarkt

De macrocontext van verhuisgedrag wordt sterk bepaald door de woningmarkt die is nauw verbonden met het maatschappelijk klimaat. Dit klimaat heeft alles te maken met bijvoorbeeld economisch tij of de politieke gang van zaken. Binnen de macrocontext ontstaan voor huishoudens nieuwe mogelijkheden of blijkt wat belemmeringen zijn. Clark en Dieleman schrijven in hun boek *Households and Housing* hoe verweven de woningmarkt is met de samenleving.

Understanding the matching of households to housing is a fundamental element of understanding our present society and has been at the heart of research by economist, geographers, and planners (Clark & Dieleman, 1996, p. 25).

Het begrijpen van de keuzes van huishoudens voor bepaalde woningen zegt veel over de samenleving. Andersom bepaalt de samenleving veel over huishoudens en waar zij aan moeten voldoen. In die zin heeft de macro-omgeving veel invloed op *triggers* en persoonlijke voorkeuren. Daar zal in een verdere paragraaf op doorgegaan worden. Burgers en Engbersen verwoorden hetzelfde thema:

Een groot deel van de problematiek waarmee grote steden geconfronteerd worden, is het gevolg van een combinatie van processen die zich voltrekken op de arbeidsmarkt en de woningmarkt (Burgers en Engbersen, 2004, p. 13).

Als het massale vertrek van jonge middenklassegezinnen met kinderen uit de centrale wijken van grote steden als probleem wordt gezien (en daar zal ik van uit gaan wanneer er weinig gezinnen achterblijven) is dit ook een gevolg van processen op de woningmarkt en de arbeidsmarkt. Echter met name een gevolg van de

woningmarkt. In het bekijken van deze macrocontext van verhuizingen en woningmarkt hebben we te maken met twee hoofdaspecten: *site* and *situation* (Mulder & Hooimeijer, 1999). *Site* refereert aan de plaats zelf. De karakteristieken van die plek en dat huis (incl. de prijs). *Situation* refereert aan de plaats in samenhang met zijn omgeving. Dan gaat het om afstanden en verhoudingen ten opzichte van andere wijken (incl. de prijs vergeleken met de prijzen in de omgeving). Gezinnen zullen de afwegingen voor woningen maken op basis van wat zij kunnen betalen. In de eerste plaats zullen veel gezinnen geen noodzaak zien om de stad te verlaten tenzij de winst bij het vertrek uit de stad een stuk groter is dan alles wat zij verliezen (sociale verbanden, afstand tot werk enz). Ze zullen in de stad een woning zoeken die past bij hun gezinsgrootte en mate van comfort welke ze verlangen. Wanneer deze woning gevonden is binnen de stad gaat de context (*of situation*) een grote rol spelen: 'Is dit een plek waar je met je gezin wilt wonen?'

Op beide gebieden heeft de stedeling een uitdaging. Enerzijds is het aanbod van woningen voor de middenklasse in de stad vrij klein – het aanbod is beperkt en de prijs van grotere woningen met een eigen voordeur in de stad is hoog. En al zijn deze woningen beschikbaar en betaalbaar dan speelt de vraag of de betreffende buurt past bij de wensen van het gezin. Dus is de *situation* acceptabel?

*Gentrification*processen zijn hierin bijzonder tekenend (Karsten, 2003). Hoewel een bepaald huis in sommige buurten voor gezinnen met kinderen groot genoeg zou zijn en ook nog eens betaalbaar zullen maar weinig gezinnen er voor kiezen als een van de eerste middenklassegezinnen voor die buurt te gaan. Ouders zullen zich afvragen of ze kinderen in zo'n buurt wel naar school willen doen. En ze zullen berekenen wat de reistijd is naar een witte school buiten de buurt. Ze zullen zich afvragen of kinderen wel buiten kunnen spelen in die betreffende buurt. Daarnaast blijft de onzekerheid heersen hoe de buurt zich in de toekomst ontwikkelt 'zou die misschien toch een terugval doormaken?' (Karsten et al., 2006).

In de macrocontext speelt dus niet alleen de woningmarkt een rol, maar ook de mate waarin buurten positief worden beoordeeld door gezinnen (iets wat vervolgens weer invloed zal hebben op de woningmarkt). Op deze buurten hebben overheidsingrepen of meer spontane processen van *gentrification* invloed. Daardoor kan het zijn dat een buurt die eerst voor middenklassegezinnen beslist geen optie is dat later wel zijn. Ook kan door golven op de woningmarkt (als gevolg van conjunctuur) een bepaalde buurt of woning binnen de stad die eerder niet

beschikbaar is voor bepaalde gezinnen opeens wel toegankelijk raken voor middenklassegezinnen. Wanneer meer buurten hun scherpste kantjes kwijtraken groeit het aanbod van woningen voor de middenklassegezinnen ook.

3.5 Triggers van stadsleven

De opsomming van De Jong en Fawcett in de studie van Mulder en Hooimeijer (1999) biedt een aardig beeld van mogelijke *triggers*. In de studie van Karsten (2007) komen ook *triggers* naar voren die ingevuld zouden kunnen worden in het model van Mulder en Hooimeijer (figuur 3.1). In haar opinie zijn de verklaringen voor een stadsleven te verdelen in drie categorieën en een laatste categorie: verankering. Verder zijn er argumenten rondom identiteit, argumenten rondom tijd en afstand en tot slot argumenten rondom sociale netwerken. De zeven *trigger*-gebieden die De Jong en Fawcett opsommen hebben ook deels parallellen met de vier categorieën van Karsten. Zij noemen welvaart, status, dynamiek, autonomie, comfort, moraliteit, binding.

De overwegingen die De Jong en Fawcett benoemen zijn in tegenstelling tot het betoog van Karsten niet alleen gericht op overwegingen om in de stad te blijven. Deze opsomming bestaat uit een aantal gebieden waarop persoonlijke verhuisovertuigingen gebaseerd kunnen zijn. Behoeftes aan comfort is bijvoorbeeld een verhuisreden die De Jong en Fawcett in hun rijtje hebben opgenomen, dit kan voor een stadsgezin wel herkend worden in het comfort van een kortere woon-werkafstand. Voor de woning zelf is juist het comfort (ruimte, luxe) buiten de stad meestal groter. *Triggers* om in de stad te blijven kunnen dus breder gezien worden dan alleen de vier zaken die Karsten opsomt. Wat uiteindelijk de keuze vooral bepaalt is het belang dat een huishouden toekent aan een thema/ *trigger* en de belemmeringen (vooral te kort aan kapitaal) om aan deze *trigger* te kunnen voldoen binnen de stad. De rol van de gegroeide verankering is ook één die misschien minder spannend is, maar die andere *triggers* wel relativeert.

Blijven is niet altijd een verstandelijk afgewogen keuze:

(...) voorkeuren voor een bepaalde plek om te wonen zijn ook geworteld in persoonlijke en familiegeschiedenissen. Daarmee is zo'n voorkeur eerder een gegroeide binding dan een bewust geconstrueerde keuze (Karsten et al., 2006, p. 21).

De vier categorieën van Karsten zullen de komende paragrafen verder verklaard worden.

3.5.1 Identiteitsoverwegingen

De laatste jaren lijken ze meer zichtbaar in de grote stad, de gezinnen met kinderen. Soms herkenbaar aan kinderen in een bakfiets (zie figuur 3.2). Zij zijn vooral te vinden in bepaalde wijken van de grote steden. Deze groep blijkt niet erg homogeen maar toch ontstaat er een beeld bij termen als: YUPPIES, *gentrifiers*, bakfietsmoeders, stadsmensen. Karsten (VROM, 2006) schrijft over deze groep middenklassegezinnen in de grote steden:

Interessant is immers de relatieve nieuwheid van deze gezinsidentiteit. Doordat deze gezinnen een nieuwe identiteit zoeken als gezin in de stad, worden ze dragers van nieuwe stedelijkheid. Deze blijvers zijn bezig met middenklassegezinsleven in de stad opnieuw vorm geven. (p. 31)

Juist in deze tijd waarin het suburbane wonen voor veel jonge gezinnen de norm is, is het blijven wonen in de stadswijken iets waarmee gezinnen zich onderscheiden. Ze willen een stoer gezin zijn en geassocieerd worden met het leven in de stad; de dynamiek, de verschillende culturen, de wereld op loopafstand (Karsten et al., 2006). Het blijkt in een tijd waar globalisering enorm is en men zou verwachten dat locale buurten er minder toe zouden doen, dat hier juist een tegenbeweging op gang komt. In deze individualistische, veranderlijke manier van leven waarin internationale, landelijke, plaatselijke en virtuele netwerken steeds belangrijker worden blijkt dat mensen behoefte hebben aan een vaste plaats die hen comfort en veiligheid biedt (Forrest & Kearns, 2001). Dit is ook een plaats waarmee men zich wil identificeren.

Figuur 3.2 Bakfietsen zijn een zichtbare uiting van de stadsidentiteit

Dit gegeven, dat in steden gezinnen hun keuze om ergens te (blijven) wonen baseren op wie ze willen zijn wordt sterk verklaard in theorieën van Anthony Giddens. De plek waar je leeft is een onderdeel van het verhaal dat vertelt wie jij

bent. In moderne samenlevingen is het niet meer van tevoren duidelijk aan welke rollen je zal voldoen. Zelf ben je de persoon die bezig is met het verhaal van jouw leven (Atkinson, 2006).

Veel vrouwen zijn ook degene die kiezen voor het stadsleven (Karsten, 2007). Het vertelt over hun emancipatie, over gelijke rolverdelingen en hun dynamische leven van gezin, vermaak en werk in de stad. Als bewoners zich niet meer herkennen in de eens gekozen buurt wordt verhuizen een logische optie (Karsten et al., 2006). De buurt past niet bij de identiteit die men wil hebben.

Joke van der Zwaard schrijft dat hier het zelfbeeld van het gezin of individu een rol speelt.

De binding met de woonbuurt hangt samen met de vertrouwdheid en de sociale reputatie van de buurt. De vertrouwdheid van de buurt hangt samen met de persoonlijke woongeschiedenis. De inschatting van de sociale reputatie van de buurt hangt samen met het zelfbeeld van mensen (als individu of als (ethnische) groep) en hun beoordeling van de (veranderende) bevolkingssamenstelling (Karsten et al., 2006, p. 41).

Vertrouwdheid en persoonlijke woongeschiedenis worden verder behandeld in paragraaf 3.5.4. Gezinnen met een sterk positief zelfbeeld (wanneer bijvoorbeeld de status al vrij duidelijk hoog is) zullen volgens Van der Zwaard eerder in een buurt gaan wonen die niet bij voorbaat bekend staat als goede buurt. Gezinnen die nog maar net geklommen zijn op de sociale ladder onderscheiden dat liever ook ruimtelijk.

3.5.2 Overwegingen van tijd en afstand

Tijd en afstand zijn twee begrippen die in de grote stad iedere dag van groot belang zijn. In een gezin met kinderen spelen tijd en afstand van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat een prominente rol, zeker wanneer beide ouders werken. Onderzoek heeft aangetoond dat in centraal stedelijke wijken van een grote stad gezinnen gemiddeld 8 uren meer werken dan het landelijk gemiddelde in een gecombineerde werkweek van man en vrouw. Voor mannen bleek het 37 uur en voor vrouwen 27 (in Karsten, 2003). Bij deze gezinnen blijkt dat werkgerelateerde factoren sterk determineren waarom ze in de stad wonen. Bij gezinnen die in de stad wonen blijken meestal beide ouders ook in diezelfde stad te werken. Een opmerkelijke citaat van Manuel Castells verwoordt deze situatie kernachtig (in Karsten, 2003, p. 2575).

The more patriarchal the family, the more likely the withdrawal to the suburb.

Gezinnen die kiezen voor een leven in de stad proberen hiermee vaak een carrière te combineren met het opvoeden van kinderen. In die zin zijn het geen traditionele gezinnen, daarnaast is dus de rolverdeling tussen beide ouders in centrale wijken meestal niet patriarchaal. In deze gezinnen, waar tijd een schaars goed is blijkt dat men zich bijzonder bewust is van de tijd en ruimte voordelen in de stad te wonen (Karsten, 2007). Met name de tijd die nodig is om per fiets afstanden naar belangrijke plaatsen te overbruggen is een criterium voor 'nieuwe stedelingen'. Sommige buurten worden hierin duidelijk hoger gewaardeerd dan andere buurten. Juist de centrale wijken rondom het centrum bieden wat die gezinnen zoeken.

Wat betreft de mobiliteit van kinderen in de stad is er niet alleen sprake van voordelen. Ouders blijken het noodzakelijk te vinden de kinderen te begeleiden, naar scholen, verenigingen en wanneer ze gaan spelen bij vriendjes of vriendinnetjes. Zeker wat betreft scholen, muziekscholen en andere culturele activiteiten geldt niet alleen de buurt als kader maar de stad als geheel. De kinderen worden naar de beste plekken gebracht (Karsten, 1995). Karsten spreekt daarom ook over een 'achterbankgeneratie' en hierin zien we ook de bakfiets en de fietskar weer terug. De kinderen gaan mee, de hele stad door. Daarnaast heeft in grote steden 'de overkant van de straat' een ander gevoelswaarde dan in de provincie. Ouders moeten zelfs dicht bij huis intensief begeleiden. Karsten citeert een ouder in Noord- Rotterdam.

The little playground across the street is close by, of course, but it's across the street, and this is a very busy street. And the children who go there aren't very nice. T. didn't fit in there at all. They are mostly Moroccan or other foreign children, and they go to other schools. It's really an entirely different neighborhood across the street (Karsten, 2007, p. 89).

Dit gegeven heeft tot gevolg dat kinderen in steden minder buiten spelen, maar ook tijd en ruimte afwegingen van ouders in de stad worden hier door beïnvloed; 'Is het dan toch niet beter te vertrekken uit de grote stad?'

3.5.3 Sociale Netwerken

Hoewel Karsten sociale netwerken identificeert als bindingsfactor voor stadsmensen is deze keuze in deze tijd geen vanzelfsprekendheid. Immers je zou denken dat sociale netwerken zich voor (hoogopgeleide) stadsmensen niet in de eerste plaats in de buurt waar zij wonen afspelen. Dat klopt deels, de lokale buurt blijkt vooral een bron van sociale identiteit en minder een bron voor vergaande sociale contacten (Forrest & Kearns, 2001). Contacten in de buurt worden vooral gekenmerkt als *weak*

ties. Een veelheid aan niet diepgaande contacten die bij elkaar opleveren dat men zich thuis en veilig voelt. Voor hoogopgeleiden doen burens er minder toe, buurt des te meer. Voor lager opgeleide stedelingen zijn juist relaties met burens waar het om draait (Forrest & Kearns, 2001). De buurt wordt voor grootstedelijke middenklassegezinnen meer als een thuis ervaren waar je ook je vrienden binnen uitnodigt. Kenmerkend voor de stadsbuurt is recreatie en *leisure*: een terrasje, een mooi park, een opgeleukte kade. Op die manier is het een uitbreiding van het eigen huis voor sociale doeleinden (Forrest & Kearns, 2001). De functie die de buurt heeft is ook aan verandering onderhevig. Met name fases in de familielevensloop zijn invloedrijk. Een gezin met peuters vraagt iets anders van de buurt dan een alleenstaande bejaarde. Het sociale leven van kinderen is normaal gesproken minder opgebouwd uit netwerken over heel de stad. Kinderen spelen dicht bij huis, ze hebben vriendjes en vriendinnetjes in de straat. Wat ouders in de buurt zoeken zijn juist ook ouders die gedeelde opvattingen hebben over een goed gezinsleven (Karsten et al., 2006). Het ontwikkelen van buurtjes speciaal voor 'middenklasse stadsmensen' is echter ongewenst. Het wordt door gezinnen niet gewenst. Hun ideaal is te wonen in een sociaal heterogene wijk, juist om die verschillen.

3.5.4 Gegroeide verankering

De verankering in de buurt of stad hangt samen met vertrouwdheid en sociale reputatie. Deze vertrouwdheid hangt samen met de persoonlijke woongeschiedenis (Karsten et al., 2006). In de paragraaf over identiteit van de stadsbewoner is de sociale reputatie van de buurt al zijdelings aan bod gekomen. De persoonlijke woongeschiedenis gaat over wat men van huis uit heeft meegekregen en hoe iemand in een stad verzeilt is geraakt. Daarbij hoort ook de mate waarin iemand ergens anders al verankerd was. Kijkend naar mijn eigen woongeschiedenis wordt dit duidelijk. Ik ben als kind twee keer verhuisd. Ik woonde nooit bij familie in de buurt. Na mijn middelbare schoolperiode zijn mijn ouders ook daar vandaan verhuisd. De plaats waar ik opgroeide heb ik nu geen binding meer mee. De stad waar ik ging studeren was als een blanco pagina waar vandaan ik een sociaal leven heb opgebouwd. Ik ben me gaan binden aan personen en plaatsen. Op een andere plek zal ik niet willen wonen, mijn leven ligt nu sociaal en ruimtelijk verankerd in Utrecht.

Attachment can lead to commitment to a city, which may be important in reducing out-migration and population loss, especially among the wealthier middle classes (Kearns & Forrest, 2001, p.1009).

Deze verankering (*attachment*) leidt tot een *commitment* aan de stad. De vraag is of deze verankering een gegeven is of dat ook hier actief invloed op uitgeoefend kan worden. Rob Van Engelsdorp Gastelaars en David Hamers (2006) menen dat er vooral veel nieuwe starters in de stad moeten blijven komen. Hoewel een groot deel vertrekt blijft een bepaald deel ook hangen. Veel nieuwe starters betekent ook een grotere groep die blijft. In dit kader wordt ook wel gesproken over de smaak voor de stad te pakken hebben. Veel starters beginnen in de stad, een klein deel heeft het zo goed en zij willen niet meer weg, ook niet wanneer kinderen geboren worden.

Deze nieuwe bewoners hebben de smaak van het stedelijk wonen te pakken gekregen, ook al hebben zij hun status van starter al lang verruild voor een andere. Het beleid van de overheid voor deze steden moet daarom in de eerste plaats gericht zijn op het in standhouden en verder uitbouwen van de roltrapfuncties van de stad (Van Engelsdorp Gastelaars & Hamers, 2006, p.9).

Dit heeft dan vooral te maken met de levensstijl die klikt met de groep die in paragraaf 3.5.1 genoemd wordt en door Van Engelsdorp Gastelaars en Hamers *gentrifiers* genoemd wordt.

3.6 Kindoverwegingen

Centraal in deze paragraaf staat de overweging van een gezin met betrekking tot kinderen in de stad – die overwegingen die te maken hebben met de kinderen zelf. In de literatuur kon ik drie belangrijke thema's onderscheiden die van belang worden geacht door gezinnen die graag in de stad wonen: veiligheid, onderwijs en een aantrekkelijke leefomgeving. In het model van Mulder en Hooimeijer (afbeelding 3.1) zouden deze onderwerpen vooral aansluiten bij belemmeringen om in de stad te kunnen wonen. Deze paragraaf is een vrij concrete paragraaf die ingaat op de vraag 'wat willen gezinnen die graag in de stad wonen vinden in hun woonomgeving'.

3.6.1 Veiligheid voor kinderen

De keuze voor de stad komt meestal niet voort uit het verlangen van de ouders die zoeken naar de beste leefomgeving voor de kinderen. Het zijn de ouders die een stadsleven ambiëren (Karsten, 2007). Zij verlangen naar de dynamiek van de stad, de kinderen mogen mee. Onderstaande quote verwoordt dit mooi.

*De stad als bazaar en stad als jungle zijn twee kanten van dezelfde medaille.
(Karsten et al., 2006, p. 187).*

De dynamische bazaar is een omgeving waarin je in de drukte je kinderen kwijt kunt raken. Toch is zowel de jungle als de bazaar voor kinderen een spannende plek om

te komen – je kunt er van alles ontmoeten en ontdekken. Hoewel, als je jong bent doe je dit toch het liefst aan de hand van je ouders. Ouders zitten in het spanningsveld van enerzijds de kinderen willen beschermen en anderzijds het verlangen dat de kinderen *streetwise* worden (Weller & Bruegel, 2009). Bij veiligheid voor kinderen spelen een aantal factoren een grote rol (Karsten, 1995). Allereerst het verkeer en de nog steeds toenemende verkeersdruk. Door drukte op de wegen en de grote afstand tot voorzieningen (zoals een sportvereniging) is het participatiecijfer voor bijvoorbeeld sport in Amsterdam veel lager dan het landelijk gemiddelde. Ook het spelen op straat met honderden geparkeerde auto's is meestal een gevaarlijke onderneming in grote steden. Ten derde kan het ook vies zijn in grote steden, zwerfvuil en geen nette rijtjes klike's maar stapels vuilniszakken. Groengebieden gelden (in grote steden) als snel als sociaal onveilig, vooral voor meisjes is het al snel verboden gebied (Jacobs, 1961). Volgens Jacobs is de overtuiging dat speeltuinen en parken kindergebieden zijn en straten niet, gebaseerd op onjuiste veronderstellingen. Anonimiteit en verlatenheid maakt het een meer onveilige plaats – juist speelplaatsen en parken zijn vaak anoniem. Zichtbaarheid en vertrouwdheid zijn belangrijk, de ogen op de straat noemt zij het. De perceptie van deze veiligheid in een buurt zal sterk bijdragen aan de keuze van ouders om al dan niet in de stad te blijven. De *weak ties* in de straat (zie paragraaf 3.5.3) bieden deze ogen. Zonder dat hier afspraken over worden gemaakt ontstaat er een gevoel van veiligheid door de vertrouwdheid. In paragraaf 3.6.3 zal ingegaan worden op de vereisten die ouders stellen aan de directe woonomgeving. Deze vereisten hebben ook veel te maken met deze veiligheidsvraag.

3.6.2 Onderwijsafwegingen in de stad

Wanneer de middenklasse gedwongen zou worden hun kinderen naar de dichtstbijzijnde school te sturen zullen gezinnen niet in die buurt gaan wonen waar alleen zwarte scholen zijn. Juist in een grote stad kun je voor je kind het beste uitzoeken er is immers keuze. Ouders willen niet dat hun kind op een zwarte school komt. Het onderwijs richt zich daar heel sterk op taal en rekenen terwijl veel middenklassegezinnen juist de algemene ontwikkeling belangrijk vinden zoals cultuur en geschiedenis (Karsten et al., 2006). Toch blijken in Rotterdams onderzoek alle ouders te verlangen dat hun kind op een gemengde school terecht komt. Ouders die dat niet willen hebben de stad al lang verlaten (Karsten et al., 2006). Ook blijkt een groot belang gehecht te worden aan de nabijheid van een goede middelbare school.

3.6.3 Een leefomgeving voor stadsgezinnen

Gezinnen hechten sterk aan reputatie (Forrest & Kearns, 2001). Wonen in of nabij een achterstandsbuurt is vaak juist stoer, maar vervallen huizen sporthallen of buurthuizen, slecht ingerichte openbare ruimte en slecht onderhoud van groen wordt ervaren als aantasting van sociale reputatie. De leefomgeving die past bij gezinnen in de stad is natuurlijk niet voor honderd procent eenduidig. Toch blijken een aantal karakteristieken terug te komen voor veel gezinnen. Middenklassegezinnen hechten aan grondgebonden woningen met een grote woonkamer en hoge plafonds (Karsten et al., 2006). Echter dat wat voor jonge gezinnen uit woningbehoefteonderzoek naar voren komt 'huis met tuin' blijkt niet zo eenduidig populair als het lijkt voor de stadsgezinnen. Een klein stukje voor jezelf wordt hoog gewaardeerd, maar veel stadsmensen houden niet van tuinieren of hebben er simpelweg geen tijd voor. Een kleine privétuin die overloopt in een gemeenschappelijke tuin is favoriet (Karsten et al., 2006).

Hier wordt zichtbaar dat de afgeschermdde ruimte in de stad een rol speelt. Kinderen die met andere buurkinderen kunnen spelen in een gemeenschappelijke tuin is een mooie oplossing voor onveiligheid van kinderen op de straten. Ook het toe-eigenen van de stoep door bankjes te plaatsen zijn manieren om de omgeving meer eigen te maken. Men creëert een plek om ook gelijkgestemde buurtgenoten te ontmoeten. Drukke straten zijn daarom niet favoriet bij de stedelijke gezinnen deze zijn te anoniem en men wil daar niet op een bankje voor de deur zitten. Het met elkaar innemen van stukken stad door middenklassegezinnen kan veiligheid geven. De afgesloten ruimte in de stad kan dit bieden (Karsten et al., 2006).

Hier raakt men de grenzen van *gated communities* of *defended neighborhoods*. De middenklasse die de stad opzoekt vormt beschermde gemeenschappen waarin zij veiligheid en identiteit waarborgen. Atkinson (2006) spreekt wanneer dit extreme vormen aanneemt over *high-fear and high-income communities*. Deels kan dit aansluiten bij de vraag van middenklassegezinnen in de stad naar vertrouwdheid – de vraag is of dit een oplossing biedt voor de stad wanneer de gezinnen met kinderen zich op deze manier terugtrekken in eigen enclaves.

3.7 Conclusie

Wat is in het belang van het stadsgezin? Waarom zouden mensen met opgroeiende kinderen blijven in een metropool? En wat zijn de theorieën achter deze keuze? Dat waren vragen waar dit hoofdstuk mee begon. Het vinden van een betaalbare woning

op maat is niet eenvoudig voor gezinnen met kinderen die verlangen om centraal te wonen in grote steden. Veel nieuwbouwwoningen zijn appartementen die niet per definitie aansluiten bij de woonwensen van gezinnen met kinderen. Er zal ook niet heel snel iets aan veranderen, de vraag naar deze appartementen voor gezinnen zonder kinderen of singles is groot genoeg om het aanbod gaande te houden. Markttechnisch is er daarom weinig reden speciaal woningen te bouwen die passen bij gezinnen – bijvoorbeeld grondgebonden woningen met tuin. Voor de gezinnen met kinderen die graag in de stad willen wonen is het dus geluk hebben, geld hebben of water bij de wijn doen als het gaat om wooncomfort en de ruimte die men minimaal wil hebben voor het gezin. Vaak wordt het voor veel gezinnen toch een keuze voor een (klein) appartement en dan behelpen met weinig ruimte. De klassieke verhuisliteratuur ziet een vertrek dus als voor de hand liggend, echter andere theorieën verklaren waarom gezinnen eventueel wel zouden willen blijven.

Gezinnen hebben tussen het speelveld van micro-omgeving (ontwikkelen in de levensloop van het gezin) en macro-omgeving (met name woningmarkt) ook steeds duidelijker persoonlijke voorkeuren in levensstijl van waaruit ze kiezen voor de stad. Voor de middenklassegezinnen die met kinderen centraal in de stad blijven wonen zijn deze persoonlijke voorkeuren (*triggers*) gecombineerd met hun verankering in de stad bepalend voor hun binding. In dit hoofdstuk is geprobeerd een beeld te krijgen van mogelijke *triggers*. Een serie aan mogelijke *triggers* is gepasseerd en zal door middel van dit onderzoek deels getoetst kunnen worden in de Amsterdamse context van middenklassegezinnen. In hoofdstuk 2 (het eerste deel van het theoretisch kader) is vastgesteld dat gezinnen die in de stad willen blijven wonen hiervoor de kans moeten hebben. Theorieën uit zowel hoofdstuk 2 als 3 hebben geleid tot een conceptueel model. Dit model is opgenomen in bijlage 1.

De focus van de stad zelf moet zijn dat zij zorgt voor kwaliteit in de stad. Zij moet de stad zo vormgeven dat mensen niet weg willen omdat de kwaliteit van het leven er zo goed is, zelfs zo goed dat kinderen er kunnen opgroeien. De hypothese is dat er bepaalde stedelijke kenmerken zijn die vertrekgenegigde gezinnen significant anders waarderen dan blijfgeneigde gezinnen. Op het snijvlak van levensstijl, kindoverwegingen en woningmarkt liggen twee ontwikkelingen die voor een deel uitkomst kunnen bieden aan belemmeringen voor deze blijfgeneigde middenklassegezinnen. De eerste is de ontwikkeling van "enclaves", het bouwen van gezinsvriendelijke (semi)afgesloten woongebieden in de centraal stedelijke buurten.

Hiermee wordt gehoopt nadelen (bijvoorbeeld sociale onveiligheid en verkeersonveiligheid) te verminderen tot een minimum. De tweede ontwikkeling is *gentrification* – dan ontstaat aanbod van woonruimte in stedelijke wijken die in een eerder stadium niet of nauwelijks bewoond werden door middenklassegezinnen met kinderen. Hier ontstaat nu voor middenklassegezinnen ruimte op de woningmarkt, vooral omdat woningen hier nog wel betaalbaar zijn. In de analysehoofdstukken zal de hypothese dat deze twee ontwikkelingen voor een deel tegemoet kan komen aan veel middenklassegezinnen in hun stedelijke woonwensen verder worden onderzocht door middel van twee *case studies* in Amsterdam. Samengevat betekent dit het volgende.

Hypothese voor analysehoofdstukken

Middenklasse gezinnen met kinderen die willen blijven in centraal Amsterdam waarderen stedelijke kenmerken anders dan gezinnen die wel willen vertrekken. Voor deze middenklasse gezinnen ontstaat vooral betaalbare woonruimte in buurten waar *gentrification* aan de gang is. Juist in deze buurten hebben gezinnen behoefte om beschut samen te leven.

4. Onderzoeksaanpak en methodes

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet op welke manier het onderzoek wordt uitgevoerd, hoe data zijn verzameld en hoe met secundaire data is omgegaan. Daarop volgt een onderbouwing van welke onderzoeksmethoden zijn gebruikt, maar ook hoe de verschillende keuzes zijn gemaakt om het onderzoek op deze manier uit te voeren. Afsluitend volgt een paragraaf over de betrouwbaarheid van deze manier van aanpak.

4.1 Keuze onderzoekseenheden

Het onderzoek richt zich op middenklassegezinnen die centraal in Amsterdam wonen. Dit roept meteen vragen op? Wat noem je middenklasse? Wat noem je gezin? En wat noem je centraal in Amsterdam? In deze paragraaf wordt geprobeerd deze keuzes zo goed mogelijk te onderbouwen.

4.1.1 Keuze van gezinnen

De woonvisie spreekt heel duidelijk over gezinnen als aandachtsgroep. Van daaruit is het onderzoek gestart. De focus ligt dus op jonge kinderen – er wordt niet gesproken over tieners of studenten. Later in de interviews gaat het om gesprekken met gezinnen met een of meer kinderen onder of in de basisschoollleeftijd, dat is de doelgroep. Echter op huishoudens waar een kind woonachtig is, is in de database van het WiA- onderzoek geen leeftijdsselectie toegepast, die groep is dus breder dan de specifieke groep die in het kwalitatieve onderzoeksdeel is aangesproken. In de interviews is er zonder uitzondering altijd één van de kinderen in de basisschoolleeftijd. Daar richt dit onderzoek zich ook op – gezinnen met jonge kinderen. In die fase zal namelijk de keuze blijven of vertrekken nog veel sterker te maken hebben met het belang van de kinderen dan wanneer de kinderen al op de middelbare school zitten. In de data van het WiA- onderzoek wordt hier echter geen onderscheid in gemaakt.

4.1.2 Keuze van buurten

Voor de analyse van de dataset is gekozen voor het analyseren van alle buurten die binnen de ringweg A10 liggen. Daar is een grens getrokken, op een plek waar ook door Amsterdamse bewoners weleens een grens wordt getrokken. Ook buiten deze ringweg kunnen personen (en hele gezinnen) wonen die een metropolitaan, dynamisch stadsleven leiden. Echter deze verdeling is gemaakt zodat duidelijk het

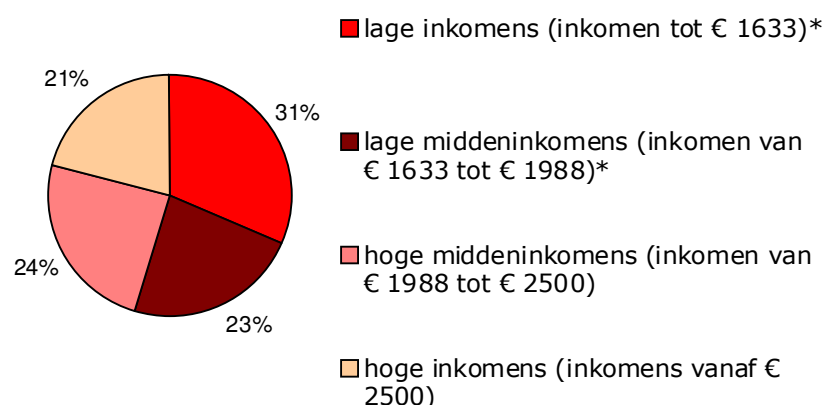
herstructureringsvraagstuk – met al haar eigen complexiteit vermeden wordt en omdat hiermee duidelijker gezinnen met een suburbaan woonideaal aan de rand van de grote stad buiten het onderzoek worden gelaten. In hoofdstuk 5 wordt verder onderbouwd waarom deze centrale buurten anders zijn dan de buurten daar omheen.

Van al deze honderden buurtjes binnen de ring zijn twee buurten geselecteerd om daarin de *case study* uit te voeren. In hoofdstuk 5 wordt deze keuze verder onderbouwd en worden ook de buurten geïntroduceerd. In dit hoofdstuk wordt meer over de *case study* uitgewerkt.

4.1.3 Keuze van inkomensgroep

De doelgroep van dit onderzoek zijn Amsterdamse middenklassehuishoudens met een of meer kind(eren) woonachtig in centraal stedelijke wijken. Bij de gemeente Amsterdam worden verschillende schalen gebruikt waarin inkomens worden verdeeld. Voor de data van het WiA- onderzoek is de schaal met 4 groepen als uitgangspunt genomen. Hier had ook een schaal met 5 groepen gekozen kunnen worden. Deze schaal (zie figuur 4.1) maakt onderscheid tussen lage inkomens, lage middeninkomens, hoge middeninkomens en hoge inkomens. Het gaat hierbij om een netto huishoudensinkomen per maand. Inkomens tussen € 1633 en € 2500 vallen in de analyse van het WiA- onderzoek dus in de groep middenklassegezinnen – het dekt zowel lage als hoge middeninkomens. Deze middenklasse omvat op deze manier 47% van de Amsterdamse huishoudens binnen de ring.

Figuur 4.1 Inkomensverdeling (netto huishoudeninkomen) alle huishoudens binnen de ring

* Voor eenpersoonshuishoudens ligt de grens tussen 'lage inkomens' en 'lage middeninkomens' op € 1154

Bij de selectie van gezinnen voor de interviews (in de *case studies*) was de inkomensgrens moeilijker te hanteren. Hoe daar mee omgegaan is wordt beschreven in paragraaf 4.3.2.

4.2 Gebruikte data, het WiA- onderzoek

In veel studies wordt gekozen voor een kwalitatieve benadering of een kwantitatieve benadering. Doordat in deze studie het kwantitatieve onderzoek niet meer zelf hoeft te worden uitgevoerd is er ruimte om naast die beschikbare data ook zelf te onderzoeken welke verhalen schuil gaan achter de cijfers. De cijfers maken veel inzichtelijk, maar vertellen niet het verhaal en de samenhang tussen de data. De cijfers zeggen meestal niets over het waarom. Door in deze studie aan zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek ruimte te geven ontstaat een completer beeld. Er is bewust gekozen niet willekeurig gezinnen te interviewen binnen de ring, maar heel bewust meerdere gezinnen (of een vertegenwoordiger daarvan) in twee verschillende buurten te interviewen. Op deze manier kunnen niet alleen uitspraken gedaan worden over de huishoudens van de gezinnen die geïnterviewd zijn, maar ook over de samenhang van hun overwegingen met die van andere gezinnen uit die buurt.

4.2.1 Cross sectional research

Om het jaar doet de dienst onderzoek & statistiek van de gemeente Amsterdam in opdracht van de dienst wonen, de stadsdelen en de samenwerkende woningcorporaties onderzoek naar het wonen in Amsterdam. Hoewel dit onderzoek ook in 2009 is uitgevoerd baseert deze studie zich op de gegevens uit WiA 2007. De gegevens uit 2009 zijn nog niet voldoende toegankelijk gemaakt voor analyse. WiA staat voor Wonen in Amsterdam. Het onderzoek in 2007 is een willekeurige steekproef onder ongeveer 19.500 Amsterdammers. Het veldwerk is uitgevoerd rond april/mei 2007 door mondelinge (ook telefonisch) en schriftelijke enquêtes. De dienst onderzoek en statistiek voegt variabelen toe die komen uit de gemeentebasisadministratie, op het gebied van bevolking en wonen. De dienst wonen heeft vervolgens een correctieslag gemaakt op het totale bestand. Variabelen uit het onderzoek en toegevoegde variabelen zorgden samen voor meer dan 300 variabelen per *case*.

4.2.2 Analyse methodes

Deze gegevens zijn geanalyseerd in SPSS. Hierin zijn verschillende analyses gebruikt. Meestal volstaat een t-toets waarin gemiddelden van twee groepen getoetst worden op significant verschil of een kruistabel waarin verschillen in percentages tussen twee of meer groepen in een Chi² toets op significantie worden getoetst. In hoofdstuk 6 zal echter ook gericht aan de hand van een logistische regressieanalyse gezocht worden naar de samenhang van verschillende factoren op de kans dat middenklassegezinnen geneigd zijn de stad te verlaten.

4.3 Kwalitatieve onderzoeksmethodes

Het kwalitatieve onderzoek is gericht op twee buurtjes. Deze *case studies* in de Baarsjes en Westerpark zijn opgezocht om dat wat geconstateerd is in het WiA-onderzoek te illustreren en achterliggende overwegingen in beeld te brengen. Waarom blijven gezinnen? Hoe redden ze zich? En op welke manieren zetten ze zich in voor de stad? Dat zijn vragen waarvoor antwoorden moeilijk te vinden zijn in de uitkomsten van het WiA- onderzoek.

4.3.1 Case study research

In de literatuur worden verschillende type *case studies* onderscheiden (Bryman, 2004) zoals: de *critical case*, de *unique case*, de *revelatory case* en de *exemplifying case*. De gevallen in deze studie zijn zowel *exemplifying* als *critical*. Dat wil zeggen dat ze inzicht bieden in overwegingen van alle gezinnen binnen de ring. De gekozen buurten liggen beide in echte centraal stedelijke woonmilieus (*exemplifying*). Echter de gevallen zijn ook gekozen omdat ze specifieke informatie opleveren bijvoorbeeld over kleine etagewoningen (J43 in de Baarsjes) of over (semi)afgesloten nieuwbouwblokken (C14 in Westerpark) dat is deels *critical*. De kritiek op *casestudy research* is dat het niet gegeneraliseerd zou kunnen worden (Bryman, 2004). Dat is ook waar, de informatie die uit de interviews naar voren komt kan niet een twee drie op de hele gezinspopulatie geplakt worden. Toch bieden de *case studies* inzichten achter de cijfers. Immers als soortgelijke buurten ook soortgelijke getallen laten zien over vertrek van gezinnen (zie paragraaf 4.2) dan zullen de afwegingen om te vertrekken en de verhalen achter de blijfkeuze ook vaak vergelijkbaar zijn. In de *case studies* zullen de interviews gehouden worden volgens een de methode van semigestructureerde interviews aan de hand van een topiclijst. Per *case study* zal het gaan om 5 of 6 semigestructureerde diepte interviews.

4.3.2 Selectie van respondenten

Het selecteren van respondenten en het vinden van personen die mee willen werken is een moeilijk proces. Vooraf is gekozen voor de sneeuwbalmethode, waarin je via de ene respondent in aanraking komt met een ander. Omdat het belangrijk is dat de groep respondenten een gemêleerde groep is werd ook gekozen om op straat en bij via aanbellen bij woningen respondenten te verzamelen. De voorwaarde is dat het gezin woont in de geselecteerde buurt en dat het één of meer kind(eren) heeft jonger dan 12. De gezinnen die meewerken aan de interviews zijn dus gezinnen uit middenklassenbuurten – ze wonen in betaalbare woningen – maar hebben lang niet allemaal een modaal inkomen volgens de gekozen grenzen uit het WiA- onderzoek. Een bepaalde inkomensgrens als deelnamecriterium stellen in een interview waarvoor respondenten op straat geworven worden is vrijwel onmogelijk. Een aantal gezinnen zit er onder, anderen zitten er boven. Het gaat erom dat de woningen oorspronkelijk vrij klein zijn en dat de buurt een middenklassebuurt is. Dan levert een interview met ieder gezin zeer bruikbare informatie op. Risico is wel dat je een selectieve groep spreekt wat een vertekend beeld kan geven van de situatie.

4.3.3 Semigestructureerde interviews

De gezinnen die mee willen werken worden allemaal vooraf benaderd. Op dat moment wordt een afspraak gemaakt voor een interview. Er is geen vaststaande tijd voor de interviews, maar er wordt gemikt op een tijd tussen 30 en 60 minuten. Het interview wordt gehouden aan de hand van een topiclijst in de meeste gevallen bij de respondent thuis. Naast de informatie uit het gesprek, levert dit ook informatie op over hoe het gezin leeft in de woning.

Tijdens de interviews schrijft de interviewer mee. Gezien de aard van de interviews en het lage aantal is er geen aanleiding de interviews na het uitschrijven ook te coderen zodat er ook statistische conclusies aan kunnen worden verbonden. De verhalen van de bewoners vormen met elkaar de *case study* over hoe gezinnen uit dat specifieke buurtje leven in hun woning, in hun buurt en in de stad Amsterdam. Het aantal interviews is niet het belangrijkste. Ieder interview is een illustratie van een situatie en het aantal van 30 (vanwaar statistische uitspraken gedaan zouden kunnen worden) is niet nodig. Het doel met de interviews is het in beeld brengen van persoonlijke verhalen rondom het blijven wonen met een gezin in die betreffende buurt.

4.4 Betrouwbaarheid en geldigheid

De verhalen van gezinnen zijn veelzeggend, maar kunnen niet zondermeer worden vertaald naar een grotere groep. De gegevens vanuit WiA daarentegen zijn wel statistisch sterk. Helaas is het WiA- onderzoek een bestaande dataset waarbij in de vraagstelling niet specifiek rekening is gehouden met deze analyse van gezinnen in de centraal stedelijke buurten. In de vragen hebben respondenten wel aangegeven of ze buiten de stad willen wonen, maar er wordt bijvoorbeeld geen onderscheid gemaakt in buiten de ring of niet. Ook worden er weinig vragen gesteld over prioriteiten in de stad zoals vrijwilligerswerk, inzet voor scholen en verenigingen, of de typen banen die mensen uitvoeren. In het kwantitatieve deel is dit een handicap. Zo kan in de regressieanalyse wel de groep bewoners binnen de ring worden geselecteerd, maar is datgene dat onderzocht niet of ze binnen de ring willen blijven wonen of niet. Wat onderzocht wordt is of ze binnen de gemeentegrenzen willen blijven of niet. Wat betreft de betrouwbaarheid doet het niets af aan het onderzoek. De richting is hierdoor wel iets meer diffuus. De toetsen en tabellen hebben veel te maken met de onderzoeksvraag maar raken het soms net niet helemaal. Daarom is altijd bij de betreffende tabel gezet wat de vraag is en wat de subpopulatie is die gereageerd heeft, de N – waardes zijn ook altijd vermeld.

Het feit dat hoofdstuk 7 voor een groot deel gebaseerd is op gesprekken met bewoners maakt dat de stelligheid in dit hoofdstuk klein is. De vraagstelling is daarom niet algemeen in hoeverre gezinnen een functie hebben in de stad. Het ligt dicht bij de geïnterviewden. De vraag is in hoeverre ze voor zichzelf als stadsgezin een functie zien in de stad. Op deze manier kan een betrouwbaar beeld gegeven worden van het beeld dat zij hebben. Dit beeld kan wel gekoppeld worden aan theorieën uit hoofdstuk 2 (Het belang van de stad), maar op basis van die interviews kunnen gaan vergaande conclusies getrokken worden.

5. Amsterdamse middenklassegezinnen

5.1 Inleiding

De middenklasse in Amsterdam is geen eenduidige groep. Het is een grote diverse groep in de stad. In voorgaande hoofdstukken is de middenklasse met kinderen veel genoemd, maar er is weinig gezegd over de stand van zaken in de stad Amsterdam. Voordat uitspraken gedaan zouden kunnen worden over oplossingen van een probleem of voordat inzicht gekregen zou kunnen worden in factoren die significant bijdragen aan de geneigdheid om in de stad te blijven is het een logische eerste stap om die middenklassegezinnen in de centrale wijken van Amsterdam in kaart te brengen. Hoe groot is de groep? Wie zijn het? In dit hoofdstuk wordt een basis gelegd voor de vervolghoofdstukken. Beschrijvende statistiek in primaire vorm - eigen analyses van het onderzoek Wonen in Amsterdam (zie paragraaf 5.2) en statistiek in secundaire vorm, documenten van Dienst Wonen en Dienst Onderzoek en Statistiek staan centraal in dit hoofdstuk. In 2009 kwam de dienst O & S met de jeugdmonitor 'Staat van de Jeugd 2009'. Hierin verwijzen zij duidelijk naar de bewegingen die in dit hoofdstuk verder in beeld moeten komen.

Gezinnen vertrekken vaak voordat de kinderen naar de basisschool gaan. Per saldo verhuizen er jaarlijks rond de 2.500 kinderen jonger dan vijf jaar naar de regio. Dit is een kwart van de Amsterdamse geboren. Dit vertrek is selectief: het gaat vaker om gezinnen met een wat gunstigere sociaal-economische positie en daarmee vaker om autochtone gezinnen. Na de eeuwwisseling is hier een lichte kentering in gaande: meer gezinnen kiezen ervoor in de stad te blijven wonen (zie Karsten, 2003). Het zijn niet alleen de nieuwbouwggebieden die aantrekkelijk blijken voor gezinnen. Ook in de 19e eeuwse gordel is er een toename van autochtone gezinnen met jonge kinderen. Het wonen in de stad is in het algemeen populairder geworden en meer gezinnen kiezen ervoor in de stad te blijven. (Amsterdam, 2009, p.18)

Allereerst zal gezocht worden naar een stevige onderbouwing van de problemen. Wat speelt er eigenlijk in Amsterdam en is het echt alarmerend of valt het allemaal best mee? Ook zal onderbouwd worden welke locaties juiste informatie opleveren in de *case studies*. Welke typen buurten kunnen onderscheiden worden en wat kunnen we in die buurten verwachten? Het hoofdstuk zal eindigen met een overzicht van de casestudies die zijn gekozen en een blik op de middenklassegezinnen in deze buurten.

5.2 Een middenklasse binnen de ring

In Amsterdam neemt het aantal gezinnen de laatste jaren langzaam toe. In 2007 zijn er ongeveer 102.000 gezinnen terwijl dat er in 2005 nog 100.000 waren en in 1998 nog 92.000. Verhoudingsgewijs blijft het aantal gezinnen met kinderen gelijk in een licht groeiend Amsterdam (Amsterdam, 2008). De gezinnen in Amsterdam in 2007 zijn te verdelen in ongeveer 68.000 stellen met kinderen en 34.000 eenoudergezinnen. De meerderheid van de stellen heeft meer dan één kind, de meerderheid van de eenoudergezinnen heeft slechts één kind.

Er zijn in de centraal stedelijke wijken ongeveer 12.000 gezinnen met kinderen die vallen onder de middeninkomens. Van deze huishoudens zijn ongeveer 3.000 huishoudens een eenoudergezin. Deze groep, van 12.000 huishoudens binnen de ring, vertegenwoordigt ongeveer 5% van het totaal van de Amsterdamse huishoudens - een vrij kleine groep. In tabel 5.1 staan deze percentages in de kleine kadertjes.

Tabel 5.1 Huishoudens binnen dit onderzoek als onderdeel van totaal Amsterdam

Huishoudenssamenstelling		Buiten Ring	de Binnen Ring	de Totaal
Alleenstaanden 44,93%	lage inkomens	5%	11%	15%
	lage middeninkomens	6%	13%	19%
	hoge middeninkomens	2%	7%	9%
	hoge inkomens	0%	2%	2%
	% Totaal			45%
Stellen zonder kind 25,24%	lage inkomens	2%	3%	5%
	lage middeninkomens	1%	1%	2%
	hoge middeninkomens	4%	5%	9%
	hoge inkomens	2%	7%	9%
	% Totaal			25%
Eenoudergezinnen 9,15%	lage inkomens	3%	3%	7%
	lage middeninkomens	1%	0,4%	1%
	hoge middeninkomens	0%	1%	1%
	hoge inkomens	0%	0%	0%
	% Totaal			9%
Stellen met kind 19,66%	lage inkomens	3%	2%	6%
	lage middeninkomens	1%	0,5%	1%
	hoge middeninkomens	3%	3%	6%
	hoge inkomens	3%	4%	7%
	% Totaal			20%

Gegevens WiA 2007

99%*

* De groep die samenleeft in een andere huishoudenssamenstelling (leefgroepen e.d) is buiten beschouwing gelaten. Deze groep is ongeveer 1%.

Hogere inkomensgroepen (vanaf 2 keer modaal) met kinderen binnen de ring tekenen ook voor ongeveer 5% van de Amsterdamse huishoudens. Voor alle

huishoudens binnen de ring vertegenwoordigen deze gezinnen ongeveer 14% van de huishoudens. Wanneer we meewegen dat een gezinshuishouden gemiddeld iets meer dan 3 keer zoveel personen heeft als een eenpersoonshuishouden blijkt de relevantie van deze groep wel groter.

Het aantal kinderen en jongeren (tot en met 19 jaar in heel Amsterdam) blijft tussen 2004 en 2009 stabiel rond 155.000 (zie tabel 5.2). Een opvallend verschil is het verschil in het aantal kinderen in het eerste en tweede leeftijdcohort. Al jaren is dat verschil groot (ongeveer 7000 in 2009). Als voor de jaren 2002 tot en met 2004 wordt berekend hoeveel van deze kinderen in 2007 tot 2009 nog in de stad Amsterdam wonen dan blijkt dat 83% nog in de stad woont. Zeventien procent van de kinderen uit dat leeftijdcohort is vertrokken naar een woning buiten de stad Amsterdam. Dat percentage blijft tussen 2007 en 2009 gelijk.

Tabel 5.2 Aantal kinderen in Amsterdam (gehele stad)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Leeftijd 0 t/m 4	46037	46376	46648	46823	46266	45432	45288	45674
Leeftijd 5 t/m 9	37203	37027	37146	37420	37892	38305	38402	38773
Leeftijd 10 t/m14	35474	35984	35934	35554	34533	34106	33852	34053
Leeftijd 15 t/m19	34416	35370	36421	37238	37748	37636	37894	37888
Totaal	153.130	154.757	156.149	157.035	156.439	155.479	155.436	156.388

Vakjes met identieke kleur gaan om dezelfde kindergroep

Stadsdelen in Cijfers 2002 tot en met 2009 - Dienst Onderzoek en Statistiek gemeente Amsterdam

Wanneer deze verschillen tussen de eerste leeftijdsgroep (0 tot en met 4 jaar) en de tweede leeftijdsgroep (5 tot en met 9 jaar) worden vergeleken voor de stadsdelen (op de peiljaren 2004 en 2009) vallen een aantal cijfers op. Tabel 5.3 bevat een lijst waarin het blijfpercentage van kinderen in 2004 (de groep 0-4) die nog steeds in dat stadsdeel wonen in 2009 (zijnde de groep 5-9) is berekend. Stadsdeel Centrum valt op als stadsdeel met het laagste blijfpercentage. Stadsdeel Zeeburg kan (door veel nieuwbouw) zelfs een groei constateren. Dat levert dus een blijfpercentage op van 106%. De groep 0 tot en met 4 jarigen uit 2004 is kleiner dan de groep 5 tot en met 9 jarigen uit 2009. Dat is wel het enige stadsdeel waar die groep gegroeid is. In onderstaande tabel (5.3) is gemeten wat het verschil is tussen de eerste leeftijdsgroep en de tweede leeftijdsgroep.

Niet geheel toevallig blijken stadsdelen waar het vertrek van gezinnen met jonge kinderen hoog is binnen de ring A10 te liggen. Hier speelt zich de vraag om te blijven vooral af. De vijf stadsdelen waar het minste verschil is tussen de leeftijdsgroepen liggen buiten de ring. Wat we niet uit deze cijfers op kunnen maken is of de

vertrekkers uit deze stadsdelen in andere Amsterdamse stadsdelen terecht zijn gekomen. Het zal kunnen zijn dat personen uit bijvoorbeeld Oud-West naar Zeeburg zijn vertrokken, daar is een kleine toename te zien. Echter het aantal dat vertrekt in de vertrekstadsdelen is veel groter dan dat deel dat wordt opgevangen in de blijfstadsdelen.

Tabel 5.3 Blijfpercentage per stadsdeel van jonge kinderen (0-4 jaar) na 5 jaar

Stadsdelen	Peiljaar	2004	2009		blijfpercentage 2009
		0-4 jarigen	5-9 jarigen	verschil	
A Centrum		3551	2023	1528	57%
J De Baarsjes		2331	1474	857	63%
D Oud-West		1656	1102	554	67%
C Westerpark		1991	1340	651	67%
H Bos en Lommer		2563	1830	733	71%
V Oud-Zuid		4556	3270	1286	72%
W ZuiderAmstel		2243	1731	512	77%
U Oost/ Watergraafsmeer		3467	2702	765	78%
T Zuid- Oost		5851	5252	599	90%
P Geuzenveld- Slotermeer		2999	2738	261	91%
R Slotervaart		2901	2682	219	92%
N Amsterdam- Noord		5889	5511	378	94%
Q Osdorp		3084	2922	162	95%
G Zeeburg		3559	3782	-223	106%

Stadsdelen in Cijfers 2002 tot en met 2009 - Dienst Onderzoek en Statistiek gemeente Amsterdam

Wanneer het gemiddelde aantal kinderen over de huishoudens wordt vergeleken voor verschillende inkomensklassen wordt een interessante tweekoppigheid zichtbaar (zie ook figuur 5.1). Als de gemiddelden van alle huishoudens naast elkaar worden gezet zien we het volgende in tabel 5.4.

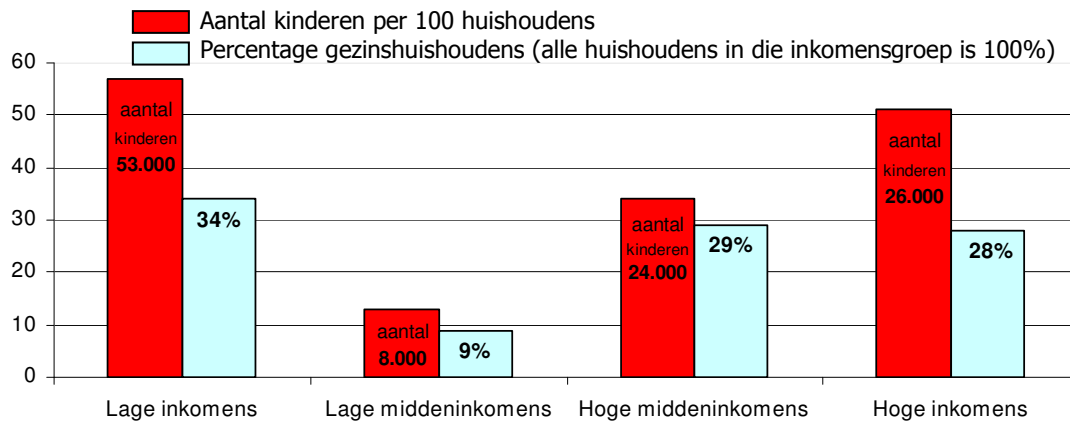
Tabel 5.4 Gemiddeld aantal kinderen per huishouden gemeten over heel Amsterdam

Inkomensklassen	Aantal kinderen per 100 huishoudens	Aandeel inkomensgroep totaal Amsterdam	Aandeel in inkomensgroep binnen de ring
Lage inkomens	57	33%	31%
Lage middeninkomens	13	23%	23%
Hoge middeninkomens	34	25%	24%
Hoge inkomens	51	19%	21%
Totaal	39	100%	100%

Gegevens WIA 2007

Lage middeninkomens hebben in Amsterdam verhoudingsgewijs weinig kinderen per huishouden. Lage inkomens hebben gemiddeld meer kinderen. Opvallend is dat hoge inkomens in de stad, daarna de meeste kinderen per gezin hebben. Met een bovengemiddeld aantal kinderen per 100 huishoudens. Wanneer op deze gegevens wordt getoetst of de herkende verschillen significant zijn blijkt dat de verschillen in percentages tussen hoge inkomens en middeninkomens significant zijn.

Figuur 5.1 Aantal kinderen per 100 huishoudens en % aandeel van inkomensgroep in Amsterdam

Gegevens WiA 2007

Het aandeel van de hoge middeninkomens in gezinshuishoudens is ongeveer net zo groot als het aandeel hoge inkomens (zie figuur 5.1) toch is het aantal kinderen per 100 huishoudens behoorlijk lager. Hoge inkomens hebben dus gemiddeld meer kinderen per huishouden. Opnieuw komen de vragen op: 'Waarom blijven de hoge en lage inkomens dan toch eerder met kinderen in de grote stad wonen en middeninkomens niet? Welke drijfveren liggen hieraan ten grondslag?'

5.3 Gezinsbuurten

Interessant is te zien waar, in welke buurten, binnen de ring de concentratie van gezinnen met kinderen het grootst is. Wanneer van alle buurten de percentages van gezinnen met kinderen op een rijtje worden gezet vallen een aantal dingen op (zie tabel 5.5).

Tabel 5.5 Hoogste % gezinshuishoudens binnen de ring en de inkomensverdeling in de buurt

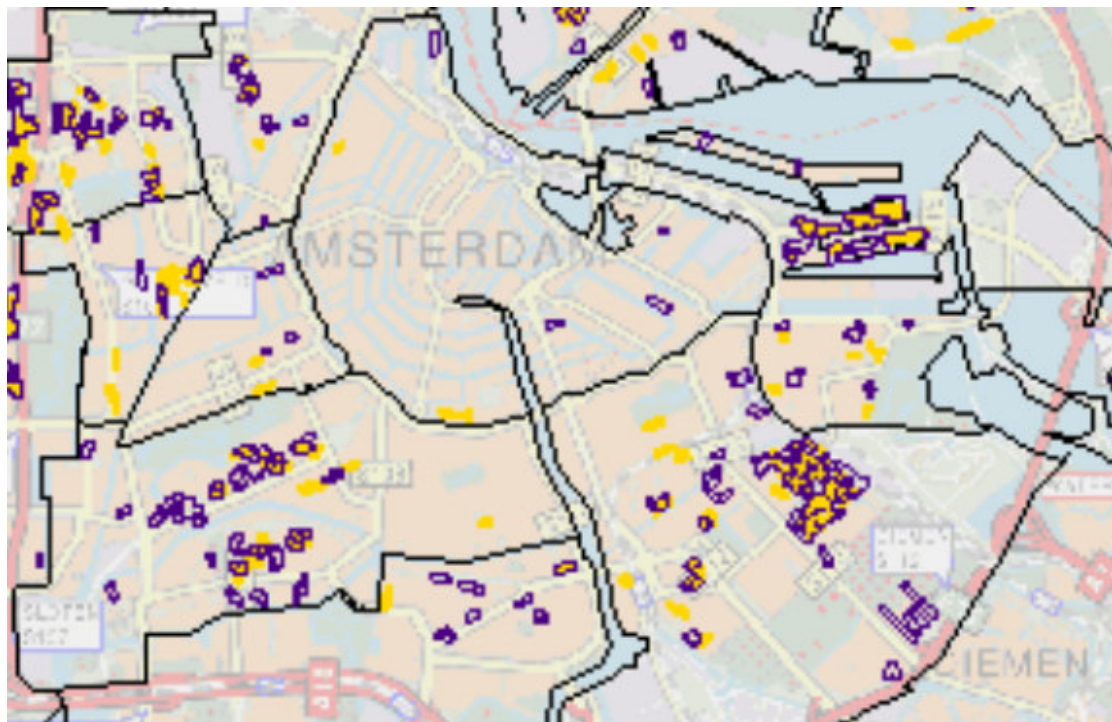
Buurt nr.	% gezinnen	Lage inkomens Primaire doelgroep	Midden inkomens Van secundaire doelgroep	Hoge inkomens tot Vanaf 2500
1 G32 Indische buurt Oost C15 (+ C14)	45,49	66%	26%	8%
2 *	39,4	41%	33%	26%
3 V49 Centrale markt - Westerpark	36,58	1%	24%	75%
4 W59 Apollobuurt – Oud-Zuid	35,18	8%	10%	82%
5 G33 Station Zuid en omstreken	35,16	21%	23%	56%

* C14 – staatsliedenbuurt toegevoegd door te laag aantal respondenten inkomensgroepen C15 – Gegevens WiA 2007

Allereerst valt op dat in de top 5 vier verschillende stadsdelen voorkomen. Alleen Zeeburg waar het nieuw bebouwde oostelijk havengebied ligt komt twee keer voor. Verder valt op dat de inkomens in de kinderrijke buurten (binnen de ring) ook verre van eenduidig zijn. Het varieert van 1% lage inkomens tot 8% hoge inkomens. Middenklassegezinnen zijn nergens in de meerderheid in de meest kinderrijke wijken.

Dit is opvallend omdat in de 51 centrale buurten die in dit onderzoek worden meegerekend 34 keer de middenklasse wel de grootste groep is. Slechts 8 keer zijn de hoge inkomens de grootste groep en 9 keer zijn het de lage inkomens. Een hoge gezinspopulatie behoort duidelijk toe aan rijke of arme buurten – niet aan de gemiddelde buurten. Dit komt overeen met het gemiddeld aantal kinderen uit figuur 5.1. Hoge en lage inkomensgroepen hebben gemiddeld meer kinderen dan de middeninkomsgroep in Amsterdam, dat geldt voor het geheel van Amsterdam. Maar in sterke mate ook voor de centrale buurten binnen de ring (zie figuur 5.2).

Figuur 5.2 Concentratie gezinshuishoudens in 2002 (geel) en 2009 (paars). *Clusters van twee keer gemiddeld, gemiddeld is 15% voor de hele stad - aangegeven clusters zijn vanaf 33%.*

Bron: Stadsmonitor Amsterdam, 2009

Wanneer wordt gekeken naar stijging in het aandeel gezinnen in de buurten blijkt dat in middenklassebuurten verandering aan de gang is (figuur 5.2, tabel 5.6). Van de vijf buurten waar het aantal gezinnen met kinderen het sterkst steeg (binnen de ring) zijn 4 buurten echte middenklassebuurten (zie laatste kolom tabel 5.6). Het Oostenlijk havengebied, nummer 4, heeft iets meer hoge inkomens. Het feit dat het procentueel kindertal het sterkst stijgt in middenklassenbuurten lijkt er op te duiden dat er daadwerkelijk een verschuiving gaande is. Wat betreft de sterkste stijger de Burgwallen Oude-Zijde, beter bekend als 'de wallen', blijft het aandeel gezinnen nog steeds heel klein. Deze grote stijging kan al te maken hebben met de oplevering van een aantal gerenoveerde woonblokken zoals recent het Blaauwlaken blok.

Tabel 5.6 Sterkste toename (%) aantal gezinnen laatste 9 jaar

Buurt	Stadsdeel	% gezinnen 1998	% gezinnen 2007	Toename gezinnen in %	Aandeel middenklasse totaal %
1 Burgwallen- Oude-Zijde	Centrum	7,39%	14,25%	92,77%	53%
2 Staatsliedenbuurt	Westerpark	12,85%	21,05%	63,87%	46%
3 Helmersbuurt	Oud-West	14,68%	21,05%	43,39%	51%
4 Oostelijk Havengebied	Zeeburg	26,34%	35,16%	33,47%	39%
5 Centrale Markt	Westerpark	31,10%	39,40%	26,67%	47%

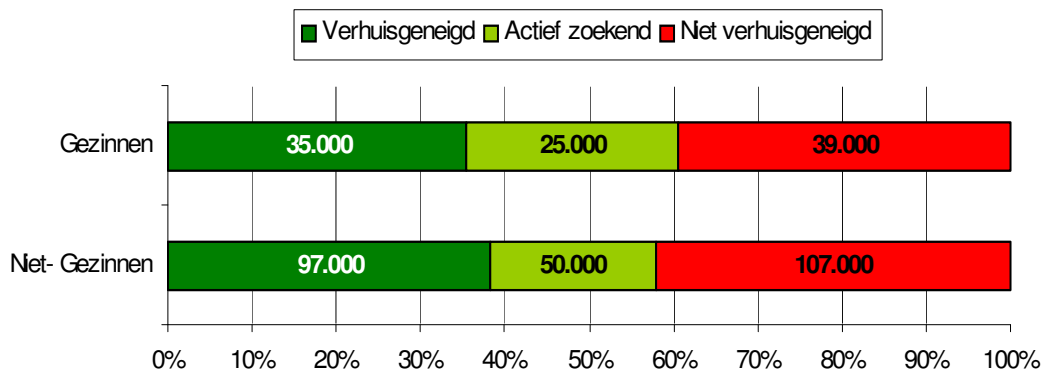
Gegevens WiA 2007 en Factsheet Gezinnen (Amsterdam, 2005)

5.4 Verhuiscgenigheid en blijfgeneigheid

Denkend aan de grote cohortverschillen (beschreven in paragraaf 5.2) en het grote vertrek van jonge gezinnen uit de stad verwacht ik dat middenklassegezinnen binnen de ring een sterkere verhuiscwens zullen hebben dan de huishoudens zonder kinderen (hier ook 'niet- gezinnen' genoemd). Wanneer we de verhuiscgeneigheid van gezinnen in alle Amsterdamse stadsdelen naast de verhuiscgeneigheid van alle niet-gezinnen zetten (figuur 5.3) blijkt dat de gezinnen inderdaad iets sterker verhuiscgeneigd zijn. Het deel dat actief op zoek is naar een nieuwe woning verschilt zelfs nog in sterkere mate. Voor de middenklasse binnen de ring zijn de verschillen ook op een rij gezet (figuur 5.4) hieruit blijkt dat middenklassegezinnen binnen de ring zelfs minder verhuiscgeneigd zijn dan de niet- gezinnen binnen de ring. Opvallend. Wanneer deze gegevens met X²-toets worden getoetst op significantie blijkt inderdaad dat er een verschil is.

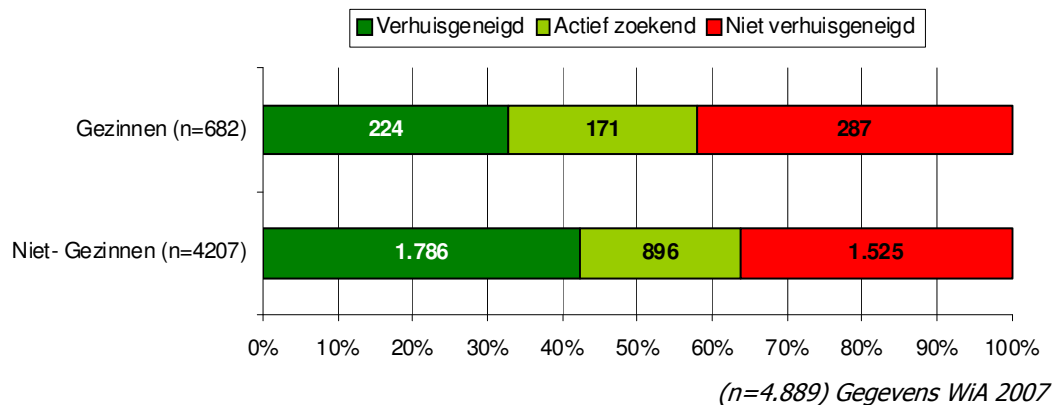
Wanneer van gezinnen wordt bekeken in welke fase van de leeftijd van het oudste kind de verhuiscgeneigheid het grootst is blijkt zoals te verwachten dat deze geneigheid het grootst is voor ouders met kinderen onder de 4 jaar (Amsterdam, 2005). In het volgende hoofdstuk wordt geanalyseerd welke factoren samenhangen met de verhuiscgeneigheid van gezinnen.

Figuur 5.3 Verhuiscgeneigheid huishoudens opgehoogd naar totale populatie Amsterdam

Gegevens WiA 2007

Figuur 5.4 Verhuisgeneigdheid onder middenklassehuishoudens binnen de ring in 2007

5.5 Woonmilieus

Iedere buurt in Amsterdam is anders. Iedere buurt heeft zijn eigen karakter. En toch zijn er buurten die op elkaar lijken, vaak gebouwd vanuit eenzelfde stijl en ideologie in dezelfde periode. Soms in dezelfde prijsklasse of verdeling van koop- en huurwoningen. Amsterdam onderscheidt zo verschillende woonmilieus. Buurten die op kenmerken geclusterd zijn. Binnen de ringweg A10 zijn voornamelijk, 'centrum', 'centrumrand', 'welgesteld stedelijk' en 'aansluiting' te vinden. Wanneer bekeken wordt in welke milieus we de middenklassegezinnen met kinderen vooral tegenkomen zien we het volgende:

Tabel 5.7 Middenklassegezinnen in woonmilieus heel Amsterdam

Woonmilieu	Aanwijsbaar binnen de ring?	% van het totaal aantal middenklassegezinnen
1 Transitie	Nauwelijks	23%
2 Verbinding	Ja	17%
3 Vergrijsde tuinstad	Nauwelijks	15%
4 Centrumrand	Ja	12%
5 Welgesteld stedelijk	Ja	10%

Gegevens WiA 2007

Een groot deel van de middenklassegezinnen woont dus in het transitie-milieu. Wijken met een laag sociaal-economisch niveau die vooral buiten de ring A10 te vinden zijn. In deze wijken wonen zeer veel gezinnen met een laag inkomen. Ongeveer 40% van de lage inkomensgezinnen woont in dit woonmilieu. Toch is het opvallend dat een grote groep middenklassegezinnen ook in deze buurten woont, hoewel het minder opvallend is wanneer je bedenkt dat de middeninkomens in het transitie-milieu lage middeninkomens zijn en slechts in geringe mate hogere middeninkomens.

Binnen de ring vinden we dus middenklassegezinnen voornamelijk in drie woonmilieus (zie tabel 5.7):

- In woonmilieu 'verbinding' - Bos en Lommer, delen van de Baarsjes, de Indische

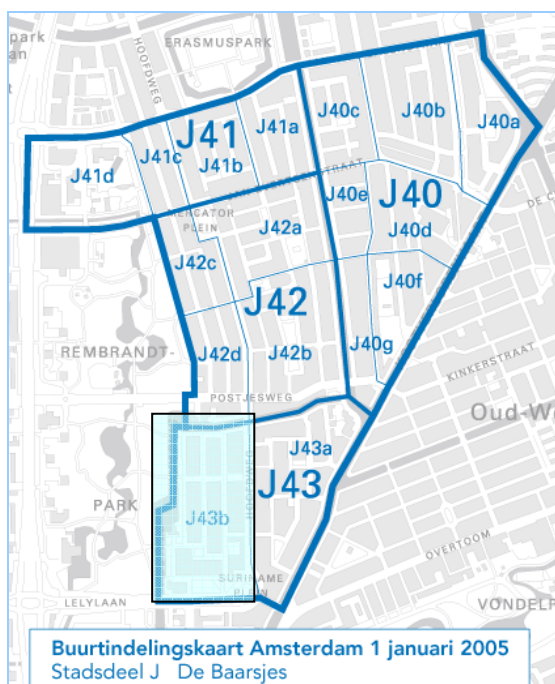
buurt en delen van Westerpark;

- In woonmilieu 'centrumrand' - Oud-West, delen van Oud-Zuid, delen van Westerpark;

- In woonmilieu 'welgesteld stedelijk' – Delen van Oud-Zuid, Watergraafsmeer, een deel van de Baarsjes.

Voor de *case studies* zijn twee buurten uitgekozen in deze centraal stedelijke woonmilieus. Een buurt, de West Indische buurt, valt in de Amsterdamse typologie net (en sinds kort) onder 'welgesteld stedelijk'. Een andere buurt in Westerpark valt onder 'verbinding', maar dit had ook goed centrumrand kunnen zijn.

5.6 Case study 1: Middenklassegezinnen in de Postjesbuurt

Figuur 5.5 Buurt J43b in de Baarsjes

De Postjesbuurt, als buurtcombinatie bekend onder nummer J 43, is een buurt in stadsdeel De Baarsjes. Dit gebied is in de administratie weer opgedeeld in een 'a' en een 'b' deel. Het 'b' deel van deze buurtcombinatie bevat ongeveer 7 woonblokken deze woonblokken zijn het gebied van *case study 1* – de Postjeskade en omgeving. Het gaat om de straten die liggen tussen de Postjeskade, de Hoofdweg en het Surinameplein.

De herfst is ingegaan en de dagen worden hoe korter hoe guurder. Bakfietsen die er in de zomer nog zo nieuw en hip uitzagen staan er troosteloos bij. Er staat een laagje water in de bak. Het wordt al donker.

Rond het schoolplein is het een gezellig komen en gaan van moeders, vaders en kindertjes met lampionnetjes. In alle soorten en maten zijn ze te vinden. Met vaak een klein let-fietslichtje als lichtbron in plaats van het oude waxinelichtje waar ik de lampionnenoptocht nog mee liep. Midden op het plein staat een klein dweilorkest te dansen. Jonge kinderen doen mee. Andere kinderen zijn stoerder, vast te oud. Op het schoolplein gaat een vrouw staan op het bankje. Ze vraagt om stilte en brengt de megafoon naar haar mond, 'de directeur' fluistert iemand me toe. Ze nodigt iedereen uit om achteraf naar het buurthuis te komen. Achteraf, na de optocht. Een rij van honderd kinderen met moeders en vaders gaat

als een lange lichtliert het Rembrandtpark in. Het park dat 's avonds door velen gemedan wordt is nu een gezinsbos. Turkse moeders lopen met hun kinderen gewoon mee. In bepaalde groepjes wordt Engels of Italiaans gesproken. En wat veel vaders – jonge vaders. In het buurthuis is het dringen – warme chocolademelk, lekkere snoepjes. Nog even opwarmen voordat alle kinderen nog mogen aanbellen bij een paar huizen, het is tenslotte Sint Maarten...

5.6.1 Postjesbuurt

Waarom is deze buurt gekozen als case? Dit kleine buurtje bevat veel koopwoningen en bovengemiddeld veel particuliere huur. Daardoor, en door de gezellige jaren '30 bouw, en door de gunstige ligging, is het gebied populair onder starters. Het laatste decennium is het imago van de buurt verder verbeterd en wordt de buurt steeds meer een (hogere) middenklassebuurt. Er zijn in de relatief kleine woningen zelfs steeds meer hogere inkomens te vinden. Woningen zijn nog aardig betaalbaar in deze buurt. Een karakteristieke 4-kamerwoning is al beschikbaar rond de 210.000 euro (60 m²). Voor Amsterdamse begrippen is dat goed betaalbaar, maar voor een gezin is dit wel erg klein. Buurt J43b is duidelijk een buurt waar vragen over blijven en vertrekken een rol spelen, vooral omdat er zoveel starters beginnen – jonge huishoudens - die op den duur vaak kinderen krijgen. Op de buurtwebsite is dit ook te vinden in een artikel uit 1984. Het blijkt dus niet alleen een trend van deze laatste vijf jaar.

De laatste 5 jaar bestaan de huishoudens die zich in de Postjesbuurt vestigen voor meer dan de helft uit twee personen. Als er echter kinderen geboren worden vindt men de woningen snel te klein. Van de jonge gezinnen met twee of meer kinderen wil meer dan de helft graag verhuizen naar een grotere woning. Velen lukt het echter niet een betaalbare grotere woning te vinden.

(Ons Amsterdam, 1984 - <http://www.postjesburen.nl/default.asp?action=item&iid=8/> gezien op 7- 2- 2010)

5.6.2 Kinderbuurt

Voor starters is de Postjesbuurt buurt een ideale buurt, een echte kinderbuurt is het toch niet. Straten met veel geparkeerde auto's en fietsen, kleine etagewoningen, weinig sociale samenhang, weinig uitgebreide speelgelegenheden, veel water en weinig echte kamers per woning zijn factoren die de kindvriendelijkheid geen goed doen. Wel is er tussen de blokken een basisschool (met speelterreintje), is er een kinderopvang en zijn er 2 extra speelplekjes. En toch wonen er gezinnen in deze

buurt. In het onderzoek Wonen in Amsterdam waren er 91 respondenten uit buurt J43b die de vraag hebben beantwoord over het aantal kinderen van het huishouden. Hiervan waren 16 huishoudens een gezinshuishouden (tabel 5.8). Deze gegevens zijn slechts een indicatie. Toch zijn een aantal zaken opvallend te noemen. Van 23 huishoudens met een laag middeninkomen is slechts één huishouden een gezinshuishouden. Het valt op dat er onder de respondenten uit buurt J43b veruit het minst hoge inkomens zijn. Wat ook opvalt is dat 54 huishoudens behoren tot de middenklasse, dat is meer dan de helft. Deze 54 huishoudens hebben samen 12 kinderen. De overige 37 huishoudens, dus van hogere en lagere inkomensgroepen, hebben 11 kinderen (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8 Aantal kinderen per gezin verdeeld over inkomensgroepen in buurt J43b

		n = 91	Aantal kinderen per huishouden				Totaal aantal kinderen
			0	1	2	3	
	Totaal huishoudens						
Inkomen	Lage inkomens	21	16	4	0	1	7
	Lage middeninkomens	23	22	0	1	0	2
	Hoge middeninkomens	31	24	4	3	0	10
	Hoge inkomens	16	13	2	1	0	4
	Totaal	91	75	10	5	1	23

Gegevens WiA 2007

De buurt scoort laag op risicofactoren wat betekent dat de veiligheid er hoog geschat wordt. In de studie 'Kijken achter de cijfers' (Boutellier, Scholte & Heijnen, 2008) zijn risicofactoren voor buurtcombinatie J43 in kaart gebracht. Het enige punt waardoor de buurt risico zou lopen zou zijn dat de cohesie, de sociale samenhang in de buurt, vrij laag is. In de vraag die hierover gesteld werd in het onderzoek Wonen in Amsterdam geven inwoners van de buurtcombinatie de betrokkenheid bij de buurt gemiddeld een 6,1 dit cijfer verschilt niet significant van het gemiddelde van de rest van Amsterdam.

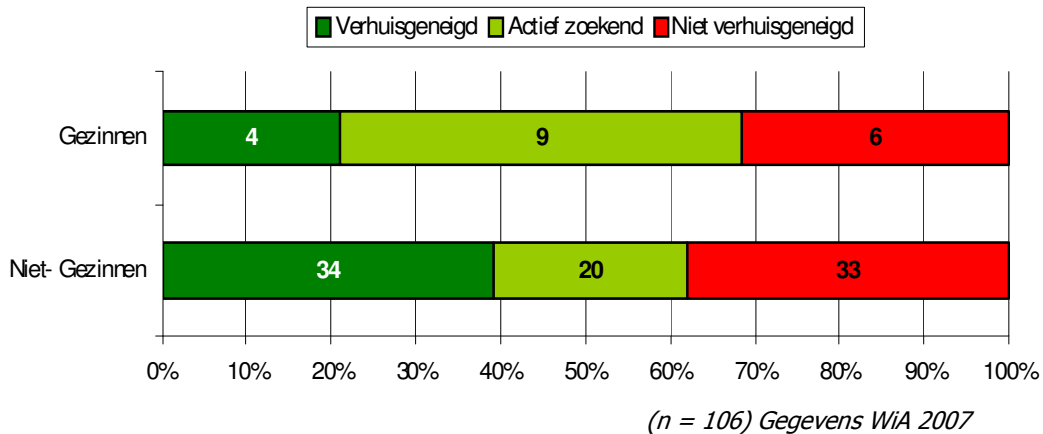
5.6.3 De woningen

In de Postjesbuurt (deel b) zijn de meeste woningen vrij klein. In het WiA-onderzoek bleek zelfs dat 99 van de 113 woningen in de onderzoekspopulatie niet groter zijn dan 60 vierkante meter. Enkele uitzonderingen zijn er ook te vinden met een klein aantal woningen van meer dan 100 vierkante meter. In het buurtje staan een aantal oude gezinswoningen, zelfs met ruime tuinen, langs de hoofdweg. Deze woningen zijn echter uitzonderlijk op deze plek. De overgrote meerderheid zijn 4-hoog appartementen in gesloten blokken. Opvallend is het hoge aandeel particuliere huur in de buurt (47%). Een deel is koop en een klein deel is sociale huur 21%.

5.6.4 Verhuiscgenigheid

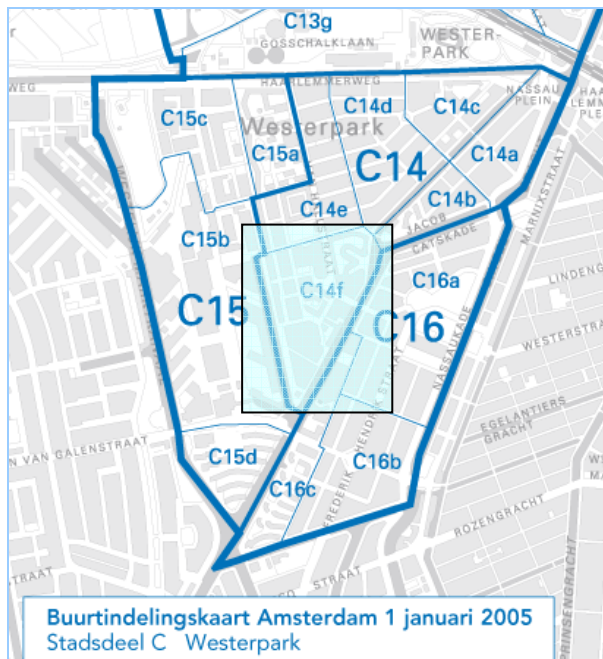
Ondanks het kleine aantal respondenten uit buurt J43b blijkt in X²-toets dat er weldegelijk een significant verschil is tussen gezinnen en niet-gezinnen in verhuiscgenigheid (figuur 5.6). Bij deze respondenten blijken 13 van de 19 gezinnen in meer of mindere mate verhuiscgenigd. Van deze 13 gezinnen geven 7 gezinnen aan graag in Amsterdam stad te blijven.

Figuur 5.6 Verhuiscgenigheid gezinnen in buurt J43b

In het volgende hoofdstuk zal verder worden gezocht naar de achterliggende motieven van deze sterke actieve verhuiscgenigheid.

5.7 Case study 2: Middenklassegezinnen in Staatsliedenbuurt- zuid

Figuur 5.7 Buurt C14f in Stadsdeel Westerpark

De buurtcombinatie Staatsliedenbuurt in stadsdeel Westerpark staat bekend onder nummer C14 daarbinnen focust de case zich op de buurt 'Buyskade e.o.' in dit document meestal aangeduid als Staatsliedenbuurt- zuid. In dit gebied is een mix te vinden van nieuwe complexen en oude rijtjeswoningen. De buurt wordt begrensd door het water aan de zuidkant en het van Beuningenplein in het noorden (zie kaartje figuur 5.9).

Door het raam van het trappenhuis kijk ik naar het gebied aan de andere kant. Zou het groot zijn? Zouden kinderen er hutten bouwen? Zou er avontuur zijn? Ik word in ieder geval buiten de deur gehouden. Een voorbijganger vraag ik of er in de binnentuin ook een speeltuin is. Wat een vraag. Hij lacht sarcastisch maar toch vriendelijk en zegt 'jammer genoeg wel'. 'Via de achterkant kun je gewoon de binnentuin in' vertelt hij me. Dus ik maak het ommetje en neem plaats op het klimrek. Kleine tuintjes sluiten aan op de grotere tuin. Er zijn geen schuttingen, je kunt ieder huis inkijken wanneer je door de haagjes heen kijkt. Er is geen prullenbak, maar aan een paaltje hangt een klein plastic zakje met snoeppapiertjes. De kinderen zijn naar school, de meeste huizen zijn leeg. Ik kan me wel inbeelden hoe het hier is op een mooie zomerdag, een dorp, een camping, een kasteel. De deuren opengeslagen – kinderen lopen van het ene naar het andere huis. Maar nu even niet. Iedereen is weg.

Ik loop aan de andere kant de tuin uit en in 200 meter sta ik voor de ijzeren hekken van een school. De splinternieuwe school heeft een schoolplein in het gebouw. Kleuters rennen over het plein. Niemand merkt dat het regent. De glijbaan is droog en zelfs de zandbak zou je kunnen gebruiken, maar dat gebeurt niet. Op dit vierkant rennen kinderen van alle afkomst en inkomensgroepen door elkaar.

Naast de school zit een fitnesscentrum en daarnaast een hip koffiehuis Bagels en Beans. Tussen deze twee in is een klein poortje dat leidt naar een binnenplaats tussen appartementen. Bezoekers worden gedoogd, maar worden opgeroepen voorzichtig voor de spelende kinderen te zijn. Welkom in het nieuwe Amsterdam.

5.7.1 Staatsliedenbuurt- zuid; Buyskade en omgeving

Waarom deze buurt als case in deze studie? In het schema van tabel 5.6 is te zien dat de Staatsliedenbuurt vanaf 1998 sterk is toegenomen als gezinsbuurt. Deze buurt dicht bij het Westerpark heeft ook sterk het karakter van een buurt met veel gezinnen. Kleine speeltuintjes, spelende kinderen, kinderopvang, een splinternieuwe basisschool. Ooit was ook deze buurt onderhevig aan *gentrification* (het opklimmen van de buurt uit een achterstandpositie naar een populaire woonwijk). Inmiddels is dit een buurt die meedoet met de betere buurten van Amsterdam. Er is recentelijk veel nieuw gebouwd in de buurt waarbij veel industriegebied getransformeerd is naar wonen en recreëren. Het bekendste voorbeeld is de transformatie van de Westergasfabriek tot culturele hotspot met landelijke allure. Ook de transformatie van het GWL terrein tot een ecologisch woongebied is bekend. De buurt C14f ligt in het zuidpuntje van de Staatsliedenbuurt. Het gebied wordt gekenmerkt door nieuwe wooncomplexen. Op dit moment wordt er nog volop gebouwd aan nieuwe complexen. Het middendeel met oude woningen is de afgelopen jaren meer en meer een gebied geworden voor jonge tweeverdieners. Een buurt dus, waar

middenklassegezinnen te vinden zijn en waar binnen de ring nieuwe woningen gebouwd worden, maar ook een buurt waar het nog niet vanzelfsprekend is dat je er met opgroeiende kinderen blijft wonen. Deze *case study* biedt een plaats om op zoek te gaan naar de diepere drijfveren van gezinnen om in de stad te blijven. Op zoek naar hun woonsituatie, hun manier van samenleven en gedachtes over de buurt. Deze buurt kan meer inzicht geven op de vraag hoe nieuwbouw binnen de stad tegemoet kan komen aan wensen van middenklassegezinnen.

5.7.2 Kinderbuurt

Wanneer het water wordt overgestoken naar het zuidelijkste puntje van de buurt is meteen de verandering zichtbaar. Nieuwe complexen, nieuwbouw in wording en dan verder de buurt in een veelheid aan speelplaatsjes, soms midden in de straat, soms op verkeersvrije straten of in hofjes tussen de woningen. Kinderwagens, bakfietsen, kinderklasjes en stoepkrijt op het trottoir tekenen een straatbeeld. Op een ander plein een paar honderd meter verder spelen voornamelijk Marokkaanse kinderen.

In het onderzoek Wonen in Amsterdam uit 2007 zijn uit buurt C14f in totaal 81 mensen geënquêteerd over hun woning en hun buurt. Daarvan hebben 67 personen beantwoord hoeveel kinderen hun huishouden telt. Hoewel aan deze aantallen geen sterke conclusies verbonden kunnen worden geven ze wel een beeld van de buurt. We kunnen concluderen dat de buurt meer inkomens aan de hoge kant heeft dan aan de lage kant. En we kunnen concluderen dat er kinderen wonen, ook in de middenklassegezinnen (tabel 5.10).

Tabel 5.9 Aantal kinderen per gezin verdeeld over inkomensgroepen in buurt C14f

		n = 67	Aantal kinderen per huishouden					Totaal aantal kinderen
Totaal huishoudens			0	1	2	3	5	
Inkomen	Lage inkomens	15	12	1	1	0	1	8
	Lage middeninkomens	11	11	0	0	0	0	0
	Hoge middeninkomens	16	12	1	3	0	0	7
	Hoge inkomens	25	16	4	4	1	0	15
Totaal		67	51	6	8	1	1	30

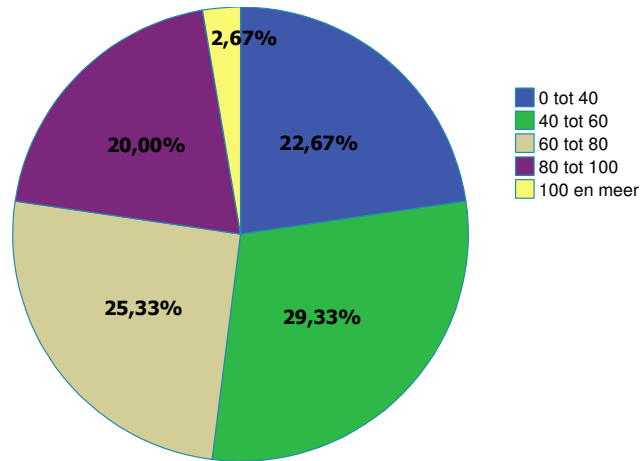
Gegevens WIA 2007

In het onderzoek naar buurtriscofactoren (Boutellier et.al., 2008) scoort de Staatsliedenbuurt (heel buurtcombinatie C14) als geheel goed. Het is geen gebied met grote risico's. In sommige delen speelt werkloosheid, armoede en overbehuizing een rol. Dit zal in meerdere mate in de delen van Staatsliedenbuurt met veel sociale huur een rol spelen en in mindere mate in buurt f. Hoewel ook in buurt f sociale huurwoningen te vinden zijn.

5.7.3 De Woningen

In de woonblokken van Staatsliedenbuurt- zuid zijn de woningen veel diverser in type en grootte dan in het voorbeeld van de Postjesbuurt (figuur 5.8).

Figuur 5.8 Aantal vierkante meter per woningen (n=81)

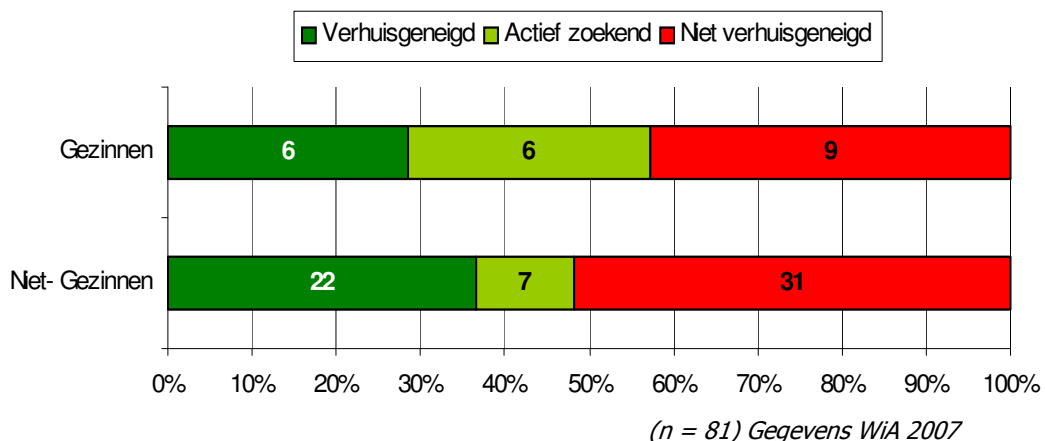
Gegevens WiA 2007

In buurt C14f is het aandeel koopwoningen veruit het grootst zelfs meer dan de helft. Er is iets meer dan een kwart corporatiewoningen in deze buurt. Voor stadsdeel Westerpark is dat een laag aandeel over het hele stadsdeel genomen ligt het aandeel sociale huur rond de 60%.

5.7.4 Verhuisceneidheid

Hoewel er verschillen zichtbaar zijn in verhuisceneidheid is de onderzoekspopulatie te klein om met zekerheid te kunnen zeggen dat die verschillen significant zijn. Wel geven de cijfers een beeld van het feit dat veel gezinnen toch verhuisceneigd zullen zijn. Van deze 12 verhuisceneigde geeft echter geen enkel gezin aan de stad of de regio rond Amsterdam te willen verlaten.

Figuur 5.9 Verhuisceneidheid gezinnen in buurt C14f

5.8 Conclusie

De middenklassegezinnen in Amsterdam zijn een kleine groep in vergelijking met veel alleenstaanden en kinderloze stellen. De groep lage inkomens is ook veel groter en kinderrijker dan de middenklasse. Zelfs de hoge inkomens hebben verhoudingsgewijs meer kinderen. De middenklassegezinnen zijn klein in omvang, maar ook klein in aandeel. Komt dit omdat ze niet wensen om in de stad te wonen of komt het omdat ze weggedrukt zijn uit de stad omdat ze geen geschikte woonruimte konden vinden? Ieder jaar vertrekken er weer duizenden gezinnen uit de stad. Dit vertrek is in sommige stadsdelen veel sterker dan in andere stadsdelen. Vooral jonge gezinnen van binnen de ring verlaten hun stadsdeel. In verhuiscapaciteit is niet heel duidelijk te zien dat middenklassegezinnen veel sterker verhuiscapaciteit zijn. Ze zijn iets vaker actief op zoek dan niet gezinnen en passief rondkijken doen zij iets minder.

Binnen de ring vinden we de middenklassegezinnen vooral in de woonmilieus 'verbinding' en 'centrumrand'. Deze gordel tussen het centrum en de ringweg bevat veel wijken die nu aan *gentrification* onderhevig zijn of die dit in het verleden geweest zijn. In de casestudiebuurten is de middenklasse in de meerderheid. Maar in de Staatsliedenbuurt- zuid zijn juist de lage en de hoge inkomens de gezinshuishoudens. In de Postjesbuurt is de verdeling aardig gelijk. Verhoudingsgewijs wonen er (kijkend naar het WiA- onderzoek) in Staatsliedenbuurt-zuid meer kinderen dan in de Postjesbuurt.

Wanneer een citaat van het document 'Staat van de jeugd' (Amsterdam, 2009) wordt aangehaald wordt opnieuw gewezen op de omvang van de uittocht. Hoewel er jaarlijks ook weer kinderen worden geboren en nieuwe afgestudeerden jonge gezinnen zullen blijven vormen. Blijkt dat het probleem van een vertrekkende veelbelovende middenklasse zeker speelt in Amsterdam.

Per saldo verhuizen er jaarlijks rond de 2.500 kinderen jonger dan vijf jaar naar de regio. Dit is een kwart van de Amsterdamse geboren. Dit vertrek is selectief: het gaat vaker om gezinnen met een wat gunstigere sociaal-economische positie en daarmee vaker om autochtone gezinnen.

Lang niet iedereen vertrekt, dat hebben we kunnen zien. En ook lang niet iedereen is van plan de stad te verlaten. Maar wat houdt hen dan in die centrale Amsterdamse buurten en wat doen ze in de stad deze gezinnen? Zijn ze belangrijk? Een analyse.

6. Woonwensen en stadsmensen

6.1 Inleiding

In het theoretisch kader is al veel geschreven over factoren. Factoren die invloed hebben op een besluit van een gezin om de stad te verlaten, ofwel er te blijven wonen. Genoemd werden, de gegroeide verankering in de stad, *triggers* zoals tijd- en ruimtevoordelen, passende sociale netwerken, een stoere stadsidentiteit en tot slot de kwaliteit van de stad. Met kwaliteit van de stad wordt bedoeld of de stad aansluit op de wensen van het gezin. Met de factoren uit het theoretisch kader staat al een duidelijke hypothese over de vraag waarom gezinnen in de stad blijven. De vraag in dit hoofdstuk is of ditzelfde geldt voor de Amsterdamse buurten binnen de ring. En met een blik op aanbevelingen: wat zijn die (Amsterdamse) kwaliteiten die gezinnen identificeren als belangrijk om te blijven kiezen voor een leven in de stad?

Steeds wanneer een bepaald *event* optreedt in de familielevensloop komt de vraag naar een gezin: 'blijven of vertrekken?'. Op zo'n moment gaan in veel gezinnen alle overwegingen nog eens over tafel. Zo'n moment kan ook zijn wanneer een moeder of vader buiten adem is nadat de kinderwagen voor de zoveelste keer vier trappen op is getild en zij daar nu toch echt geen zin meer in hebben.

'Blijven' in de stad is niet hetzelfde als niet willen verhuizen. Ontevredenheid over de woning hoeft zeker niet te betekenen dat mensen ook de stad of het stadsdeel willen verlaten. Blijfgeneigdheid zoals dat in deze studie wordt bedoeld is dus niet het omgekeerde van verhuisceneigdheid. Het zijn de middenklassegezinnen die al centraal stedelijk wonen en niet willen verhuizen en het zijn deze gezinnen die wel willen verhuizen, maar die willen verhuizen binnen het eigen stadsdeel of andere buurten binnen de ring. Daarnaast is een geneigdheid tot verhuizing ook nog geen daadwerkelijke verhuizing. Slechts 30% van de huishoudens die aangaven zeker te gaan verhuizen is ook daadwerkelijk verhuisd binnen twee jaar (Booi, Dignum, De Jong & De Zeeuw, 2008). In dit hoofdstuk wordt hier dus duidelijk een onderscheid in gemaakt. Het gaat niet om de verhuisceneigdheid, maar om de geneigdheid te blijven in Amsterdam.

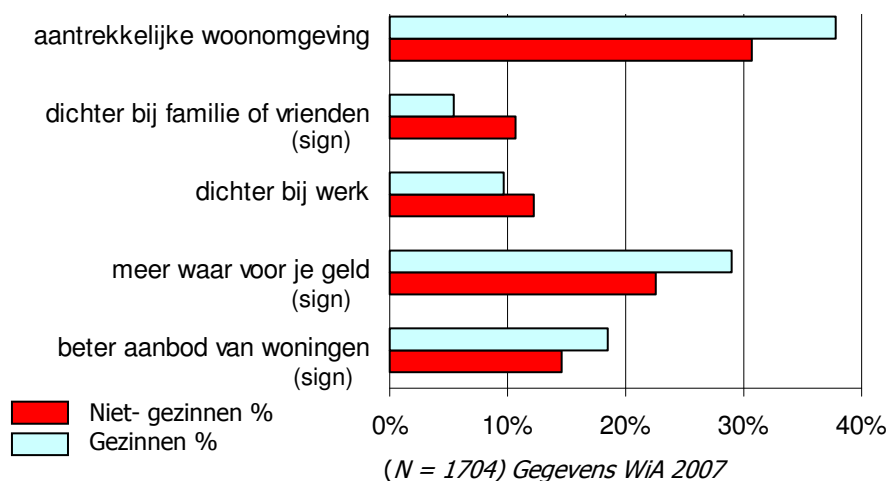
In het eerste deel van het hoofdstuk zal aan de hand van opgegeven vertrekredenen en blijfredenen uit het WiA- onderzoek geanalyseerd worden waarin gezinnen verschillen van niet-gezinnen in hun overwegingen om in de stad te blijven. In het tweede deel van dit hoofdstuk zal regressieanalyse centraal staan. Aan de hand van

een logistische regressieanalyse wordt van een aantal factoren gemeten hoeveel invloed ze hebben op de kans dat een gezin zegt in Amsterdam te willen blijven. Een aantal van deze factoren die invloed hebben worden uitgediept. In het laatste deel van dit hoofdstuk staan de gesprekken met bewoners centraal. De twee *case studies* geven inzicht in de factoren die de gezinnen in die buurten benoemen als blijf-factoren en hoe zij zich redden met opgroeiende kinderen in de grote stad.

6.2 Belangrijke factoren om wel weg te gaan

Het WiA- onderzoek stelt meer vragen in de richting van vertrekredenen dan in de richting van blijfredenen. Deze paragraaf zal daarom vooral gericht zijn op de vertrekredenen – immers als er geen reden tot vertrek is zal een gezin blijven. En zo geven vertrekredenen ook inzicht in blijfredenen. Er ging wel één vraag in het WiA-onderzoek concreet over redenen om niet te willen verhuizen. De uitkomst was dat zowel gezinnen als niet- gezinnen dan gewoon tevreden waren met hun woning en hun buurt. Dat zou niet het inzicht opleveren waar in dit hoofdstuk naar gezocht wordt. In het WiA- onderzoek zijn ook factoren benoemd waarbij respondenten konden kiezen uit verschillende redenen die het beste passen bij hun situatie. Wanneer van de groep die wil verhuizen naar buiten de stad wordt bekeken welke redenen zij als belangrijkste aanvinken in het WiA- onderzoek blijkt het volgende.

Figuur 6.1 Genoemde redenen voor een vertrek uit de stad door middenklassehuishoudens uit de centrale buurten (% percentage dat deze reden genoemd heeft)

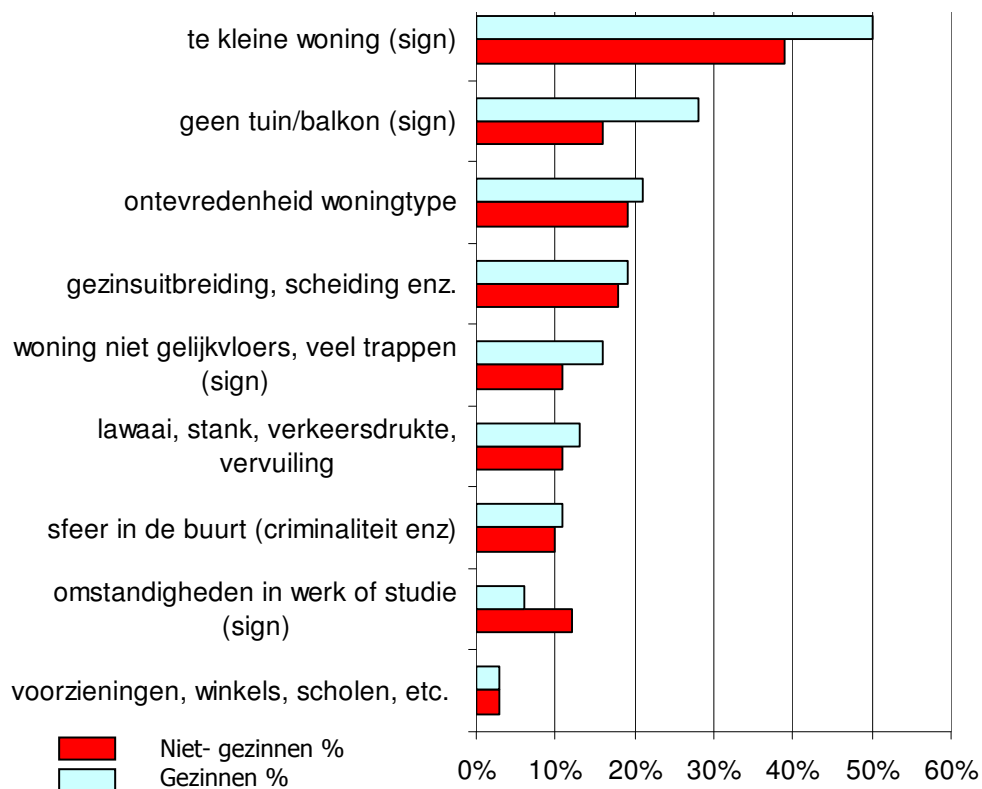

In de grafiek (figuur 6.1) wordt zichtbaar dat gezinnen verhoudingsgewijs vaker de redenen van woning, woonomgeving en de prijs daarvan aanvinken. Niet- gezinnen leggen de nadruk op werkafstand en afstand tot familie en vrienden. De verschillen zijn echter niet allemaal significant. 'Dichter bij familie of vrienden' is significant vaker genoemd door niet- gezinnen, 'meer waar voor je geld' en een 'beter aanbod van

woningen' is significant vaker genoemd door de gezinnen. De overige verschillen zijn minder stellig. De redenen waarin gezinnen (volgens X²-toets) significant in hun keuze verschillen van niet-gezinnen is in de tabel aangegeven met de vermelding (sign).

In figuur 6.2 op deze pagina is inzichtelijk gemaakt wat middenklassehuishoudens binnen de ring zelf aangeven als belangrijkste motieven. De belangrijkste redenen die genoemd worden zijn een kleine woning, een verandering in de gezinssituatie en de afwezigheid van een tuin of balkon. In deze onderzoekspopulatie blijkt ook dat het wonen op een etage een rol speelt. Gezinnen geven deze reden significant vaker dan niet- gezinnen.

Figuur 6.2 Verhuisredenen van middenklassehuishoudens binnen de ring (% percentage dat deze reden genoemd heeft)

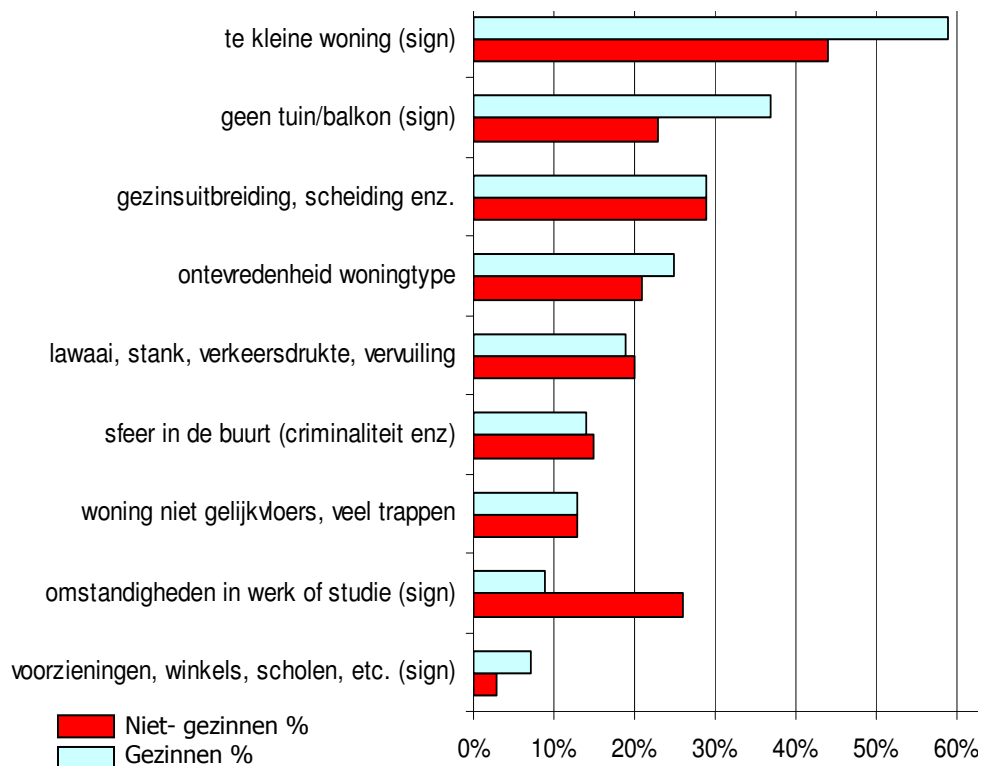

Gegevens WIA 2007 (totale onderzoekspopulatie N = 3363, gezinnen N = 438)

Dezelfde toets is ook toegepast op de groep die heeft aangegeven de stad te willen verlaten bij een verhuizing. Zou deze groep stelliger zijn? Zou deze groep op andere punten significant verschillen? In bovenstaand figuur is 4 keer sprake van een significant verschil. De resultaten van de andere onderzoekspopulatie staan op de volgende pagina in figuur 6.3. De ongelijkvloerse woning en de trappen verschillen niet meer significant in deze toets. De vertrekkende gezinnen geven wel vaker aan

dat scholen en voorzieningen een rol hebben gespeeld in hun keuze. Maar het blijft een marginale factor. De top 4 is ongewijzigd gebleven, hoewel gezinsuitbreiding, scheiding enz. belangrijker is voor de groep die wil vertrekken uit Amsterdam (van ongeveer 18% naar 28%). Onderaan is nog een sterke uitschieter te zien. Een verandering in baan (naar buiten de stad) is voor niet-gezinnen een veel belangrijkere reden om de stad te verlaten dan voor gezinnen. In hoofdstuk 3 is benoemd dat het leven in de stad voor veel ouders een strategie is om werk en gezin te kunnen combineren. Een gezin zal daarom minder snel verhuizen voor het werk van één van de ouders. Dit bleek ook in gesprek met Amsterdamse gezinnen.

Figuur 6.3 Verhuisredenen van middenklassehuishoudens binnen de ring die zeggen de stad te willen verlaten (% percentage dat deze reden genoemd heeft)

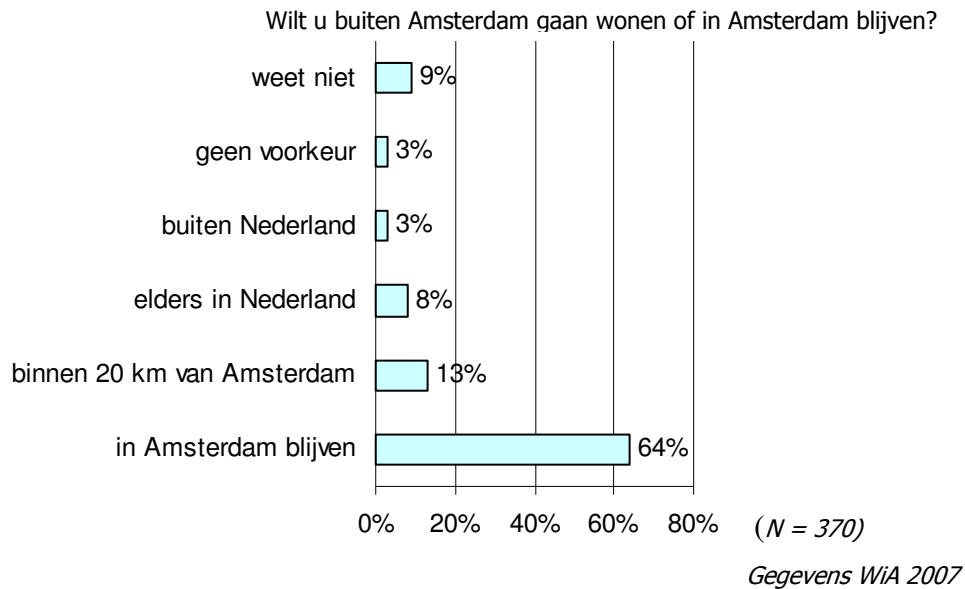
Gegevens WiA 2007 (totale onderzoekspopulatie N = 556, gezinnen N = 85)

6.3 Regressieanalyse

In een regressieanalyse wordt inzichtelijk hoeveel invloed bepaalde variabelen op een afhankelijke variabele hebben. Bij de logistische regressieanalyse draait het om één dichotome afhankelijke variabele (er zijn dan maar twee opties). In de analyse worden verschillende variabelen geplaatst waarvan vermoed wordt dat ze invloed zullen hebben op die ene variabele. In deze logistische regressieanalyse staat het 'blijven in Amsterdam' centraal. De groep waar naar gekeken wordt zijn middenklassegezinnen die nu woonachtig zijn binnen de ring A10 – maar die ook

verhuisgeneigd zijn. Ze hebben dus plannen om te vertrekken naar een andere woning.

Figuur 6.4 Verhuisgeneigde middenklassegezinnen uit de centrale wijken en hun woonvoorkeur

Zoals we weten uit figuur 6.4 wil 64% van de verhuisgeneigde middenklassegezinnen van binnen de ring in Amsterdam stad blijven (dat is binnen de gemeente grenzen). Maar welke factoren hebben volgens de regressieanalyse invloed op het willen blijven?

In een aantal sessies zijn veel verschillende min of meer voor de hand liggende variabelen geprobeerd in een regressiemodel. Sommige van deze variabelen waren significant. Zo bleek bijvoorbeeld dat mensen die geen auto hebben niet snel geneigd zijn de stad te verlaten. Echter als verklarende variabele heeft dit niet veel zeggingskracht het is maar een marginaal deel – verhuisgeneigde gezinnen zonder auto. Met de Nagelkerke R^2 wordt voor een regressiemodel duidelijk hoe groot de verklarende kracht is. Het model dat uiteindelijk de meeste zeggingskracht had is zichtbaar in tabel 6.1.

Met een Nagelkerke R^2 van 0.348 is dit een model dat een behoorlijk deel van de kans kan verklaren. In bijlage 2 staat een uitgebreid stappenmodel met een A, een B en een C model. De variant die hieronder staat afgebeeld is een variant op model C – in de bijlage benoemd als *final model*. De verklarende kracht (Nagelke R^2) van model B is namelijk groter dan de verklarende kracht van model C. Het nieuwe model gaat door op goede punten van model B. De toevoeging van kenmerken zoals beoordeling van de school, beoordeling van de buurt en beoordeling van groen in de buurt bleek

geen positieve invloed te hebben op het verklaren van blijvers of vertrekkers in het model. Dit was een verrassende uitkomst, daarom wordt hier in paragraaf 6.4 verder gezocht naar een verklaring. In het verbeterde model is als variabele meegenomen wat de vorige woonplek was; in Amsterdam of daarbuiten?

In dit model (tabel 6.1) heeft de voorkeur voor het type van de toekomstige woning (de woningvoorkeur) het meeste invloed op het wel of niet willen blijven in Amsterdam (zie wald scores tabel 6.1). Bij deze constatering kun je echter een stevige kanttekening plaatsen. Willen mensen in de stad blijven en zoeken ze daarom een etage woning of is het andersom. De zwakte van het model is dus dat het zijn kracht verleent aan deze vraag uit het onderzoek.

Wat voor soort woning heeft uw eerste voorkeur? (7.15)

Deze vraag werd gesteld aan personen die op korte termijn willen verhuizen. Een realistisch antwoord van een persoon die van plan is om in Amsterdam te blijven zal niet snel zijn: een eengezinswoning. Personen die al weten dat ze de stad zullen gaan verlaten zullen aanvinken dat zij op zoek gaan naar een eengezinswoning. Personen die weten dat zij in Amsterdam blijven zullen eerder op zoek gaan naar etagewoning.

De woninggrootte speelt ook een rol. Hoewel, het is een bijzondere rol. Bij een verhuisgeneigd middenklassegezin duidt een heel kleine woning eerder op blijven en een vrij grote woning (60-80m²) duidt eerder op een vertrek. Misschien dat juist voor mensen in kleine woningen de stad nog ruimte biedt voor een wooncarrière terwijl dat erg moeilijk wordt voor mensen die al tussen de 60 en 80m² zitten. Woningen groter dan 80m² zijn moeilijk te bemachtigen (in de huursector) of heel duur (particuliere huursector of in de koopsector).

Het kinderaantal speelt een rol die zeer significant is. Meer dan 2 kinderen is vaak een reden om de stad te willen verlaten. De invloed van woonduur en inkomen is zo klein dat het te verwaarlozen is. Herkomst is ook een factor die enige verklarende kracht heeft en dat is ook merkbaar in de interviews later in dit hoofdstuk. Gezinnen die van buiten Amsterdam komen blijken sterker geneigd de stad weer te willen verlaten.

Tabel 6.1 Regressiemodel 'blijven of niet blijven in Amsterdam' voor middenklassegezinnen uit de centrale stad die verhuisgeneigd zijn

	Wald score	Exp (B)	Sig.
Verhuiskenmerken			
Woningvoorkeur	20,568		0,00
eensgezinswoning (referentie)	12,486	4,845	0,00
benedenwoning met tuin	11,746	10,636	0,00
groepswoning	0,002	0,931	0,96
HAT- jongerenwoning	0,406	1,770	0,52
woonboot	0,360	1,128	0,55
Huishoudens-en woningkenmerken			
Huidige Woninggrootte			
Netto woonoppervlak	11,117		0,05
0 tot 40 m ² (referentie)	0,477	2,080	0,43
40 tot 60 m ²	0,335	0,746	0,66
60 tot 80 m ²	0,978	0,479	0,38
80 tot 100 m ²	0,039	1,632	0,83
meer dan 100 m ²	***	***	***
Kinderaantal			
Meer dan 2 kinderen	6,448	9,748	0,01
Woonduur			
Woonduur	0,159	0,989	0,69
Inkomen			
Inkomen	0,232	1,000	0,62
Binding aan de stad			
Herkomst * Waar woonde u eerst?			
in dezelfde buurt	2,270		0,81
in hetzelfde stadsdeel	0,796	0,577	0,37
in Amsterdam	0,403	0,728	0,53
in de omgeving van Amsterdam	0,400	0,559	0,53
elders in Nederland	1,938	0,293	0,16
in het buitenland	0,000	0,000	1,00
woon hier al sinds mijn geboorte	0,000	0,000	1,00
CONSTANTE	1,851		
NAGELKERKE R ²	0,348		

0 = vertrekken uit Amsterdam 1 = blijven in Amsterdam

6.4 Buurtkenmerken in vergelijking

Dat de variabelen die tussen Model B en C zijn toegevoegd geen echte invloed hadden op de verklarende kracht van het regressiemodel werd in de vorige paragraaf verrassend genoemd. In het conceptueel model – dat voortvloeide uit het theoretisch kader wordt de kwaliteit van de stad genoemd als een van de redenen om te blijven. De verwachting was dat gezinnen die de stad willen verlaten de stad of de buurt (op

onderdelen) lager zouden beoordelen dan zij die willen blijven. In het WiA-onderzoek konden respondenten voor buurtkenmerken aangeven hoe ze dit zouden beoordelen op een schaal van 1 tot 10 (de vragen 6.1 tot en met 6.15 staan in bijlage 3). Een belangrijke vraag is of de groep die zegt te willen vertrekken bepaalde kenmerken anders waardeert dan de groep die wil blijven, voorbeelden zijn: groen in de buurt, de etnische samenstelling, of de beoordeling van de onderlinge betrokkenheid. De kenmerken die oorspronkelijk in Model C zouden staan zijn wel in een t-toets gemeten (de gemiddelden van beoordelingen bij twee subgroepen zijn vergeleken op significantie). Zo kon van huishoudens met een blijf-verhuishwens en een vertrek-verhuishwens op alle 35 kenmerken worden vergeleken of er verschil is. Kenmerken waarbij het verschil groot zou zijn, zouden logischerwijs in de regressieanalyse ook de variabelen zijn met de meeste zeggingskracht. Hieruit blijkt dat middenklassegezinnen (woonachtig binnen de ring) die verhuiscapabel zijn en willen blijven in de stad op slechts één van de kenmerken significant verschilt van de groep die wil vertrekken uit de stad.

Dit ene kenmerk is de beoordeling van de vraag of men zich thuis voelt in de buurt. De vertrekkers beoordelen het 'thuisvoelen' met een 7,4 terwijl de blijvers dit een 7,9 geven (zie tabel 6.2). Groen in de buurt, het type woning of tevredenheid met de etnische samenstelling van de buurt blijkt dus niet significant te verschillen tussen blijvers en vertrekkers. Mensen die vertrekken doen dat blijkbaar om andere redenen dan dat zij de kwaliteit van de buurt tekort vinden schieten.

Dezelfde waarden zijn ook vergeleken voor een grotere subpopulatie. Namelijk middenklassehuishoudens, binnen de ring (dus ook de niet-gezinnen). Het aantal respondenten in deze subpopulatie is een stuk groter waardoor kleinere verschillen al eerder significant zijn. De beoordeling van de buurt was voor gezinnen bijvoorbeeld niet significant verschillend (7,1 en 7,4 – zie tabel 6.2) en was dat voor gezinnen en niet-gezinnen gecombineerd (7,0 en 7,4 – zie deze scores in bijlage 4) wel. Dan blijken ook winkelveorzieningen, openbaar vervoer, de etnische samenstelling, de omgang met elkaar en het toekomstperspectief significant hoger beoordeeld door de groep die in Amsterdam wil blijven. Deze verschillen worden echter nooit groter dan vier tienden. Het blijkt ook bij deze extra variabelen zoals beoordeling buurt, tevredenheid met samenstelling, de omgang met elkaar dat zij te maken hebben met thuisvoelen.

Tabel 6.2 T-toets voor verhuigeneigde middenklassegezinnen binnen de ring (selectie uit bijlage 3)

	Gemiddeld cijfer van middenklassegezinnen (binnen de ring)			Sig.*	Verschil tussen de cijfers
	Verhuigeneigd	N	Mean		
6.1 Hoe tevreden bent u met uw buurt? (totaaloordeel)	Wil weg uit Amsterdam	85	7.13	niet sig.	-,287
	Wil in Amsterdam blijven	233	7.42	,135	-,287
6.2 parkeervoorzieningen (Wat vindt u van het aanbod van onderstaande voorzieningen in uw buurt?)	Wil weg uit Amsterdam	83	6.20	niet sig.	,446
	Wil in Amsterdam blijven	228	5.76	,131	,446
6.2 winkels	Wil weg uit Amsterdam	85	7.14	niet sig.	-,342
	Wil in Amsterdam blijven	232	7.48	,146	-,342
6.2 basisscholen	Wil weg uit Amsterdam	80	6.95	niet sig.	-,371
	Wil in Amsterdam blijven	221	7.32	,088	-,371
6.3 speelgelegenheden (belang)	Wil weg uit Amsterdam	81	8.32	niet sig.	,303
	Wil in Amsterdam blijven	227	8.02	,231	,303
6.12 leefstijl	Wil weg uit Amsterdam	82	6.48	niet sig.	-,349
	Wil in Amsterdam blijven	222	6.82	,141	-,349
6.13 Voelt u zich thuis in uw buurt? (1=helemaal niet, 10=zeer thuis)	Wil weg uit Amsterdam	86	7.41	wel sig.	-,512
	Wil in Amsterdam blijven	234	7.92	,019	-,512

* 2 significantiewaardes (niet beiden opgenomen) zijn het gevolg van de mogelijkheid dat door de levene's toets op gelijke variantie een van beide waardes moet worden gekozen. Echter in alle gevallen zijn beide waardes wel, of beide waardes niet significant verschillend. Daarom zijn de variantiewaardes buiten deze tabel gelaten en is ook de levene's toets niet opgenomen.

Het blijkt in tabel 6.2 bij vraag 6.2 dat de groep die verhuigeneigd is en Amsterdam wil verlaten het parkeren in de stad hoger beoordeelt dan de groep die wil blijven. Wat kunnen we uit deze vindingen concluderen? De becijfering van zaken en gevoelens in en rondom de buurt zoals gesteld in het WiA- onderzoek verschillen wel in enige mate tussen blijvers en vertrekkers. Over het algemeen kun je wel zeggen dat vertrekkers veel kenmerken iets lager beoordelen, maar dit verschil is erg beperkt. Voor gezinnen zijn de verschillen eerder kleiner dan groter vergeleken met niet-gezinnen. Er blijkt vooral veel tevredenheid van gezinnen met Amsterdam ook als het gaat om speelgelegenheden en veiligheid.

6.5 Woningvraag

Slechts 21% van de verhuigeneigde middenklassegezinnen zegt iets te zoeken buiten Amsterdam. Het is echter minder verrassend wanneer we concluderen dat

een verhuiscens binnen Amsterdam minder snel leidt tot een verhuizing, maar dat een verhuiscens buiten Amsterdam juist vaker daadwerkelijk leidt tot een verhuizing. Volgens Booi et.al. (2008) is de kans op een daadwerkelijke verhuizing voor een verhuiscens buiten Amsterdam ongeveer 10% hoger. Als oorzaak wordt genoemd dat de Amsterdamse woningmarkt in verhouding met de woningmarkt in de rest van Nederland weinig aanbod heeft. Het vinden van een passende woning buiten Amsterdam is dus eenvoudiger dan het vinden van een verbetering in de woonsituatie binnen Amsterdam. Dat geldt zeker voor gezinnen met kinderen die op zoek zijn naar een betaalbare gezinswoning of woning met tuin.

Zoals we hebben kunnen zien in de regressieanalyse heeft de woningvoorkeur heel veel invloed op het wel of niet willen blijven in Amsterdam. Wanneer een gezin op zoek is naar een etage is de kans heel groot dat ze in Amsterdam willen blijven. Is het gezin op zoek naar een gezinswoning dan zie je ze al sneller buiten de stad zoeken. Gezinnen met voorkeur voor een benedenwoning met tuin – blijven ook verhoudingsgewijs vaker in de stad. Personen die zijn opgegroeid in de stad hebben vaak zelf ook als kind op een etage gewoond en zij vinden dat niet bezwaarlijk. Mensen die opgroeiden buiten Amsterdam zijn eerder van mening dat kinderen een huis met een tuin nodig hebben.

Door verhuisceneigde gezinnen die zeggen in Amsterdam te willen blijven is significant veel vaker de reden 'te kleine woning' genoemd dan dat deze reden is genoemd door de niet- gezinnen (tabel 6.3). Natuurlijk is de beperkte woninggrootte en de hoge prijs voor grote woningen in de centrale delen van Amsterdam een voor de hand liggende oorzaak voor gezinnen om de stad te verlaten. Wanneer in de WiA-data onderzocht wordt of woningen buiten de ring significant groter zijn dan blijkt dit zeker het geval. Als 60 vierkante meter als referentie wordt gebruikt blijkt men binnen de ring vaker in kleine woningen te wonen (tabel 6.3).

Tabel 6.3 Kleine woningen binnen en buiten de ring

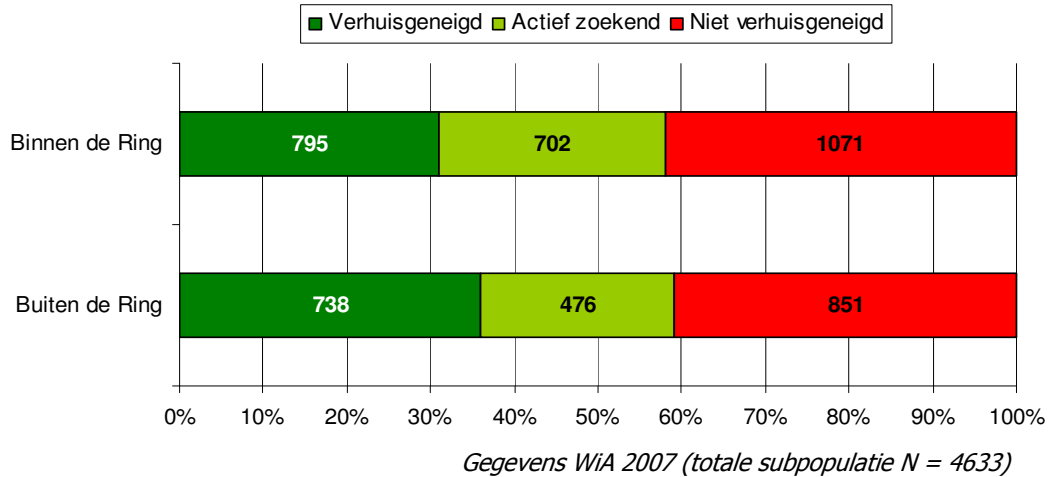
	Binnen de Ring	Buiten de Ring
Woning < 60 m ²	64%	49%
Woning > 60 m ²	36%	51%
totaal	100%	100%

Gegevens WiA 2007

De vraag rijst dan op of gezinnen binnen de ring sterker verhuisceneigd zijn dan gezinnen buiten de ring. Deze gezinnen hebben namelijk veel vaker een grote woning. Hoewel het verschil significant is blijkt in figuur 6.5 dat de verschillen niet

heel groot zijn. Opvallend is dat gezinnen buiten de ring vaker verhuisgeneigd zijn zonder actief te zoeken. De gezinnen binnen de ring zijn minder vaak verhuisgeneigd, maar wel vaker actief op zoek naar een woning (figuur 6.5).

Figuur 6.5 Verhuisgeneigdheid middenklassegezinnen in Amsterdam – Binnen en Buiten de Ring A10

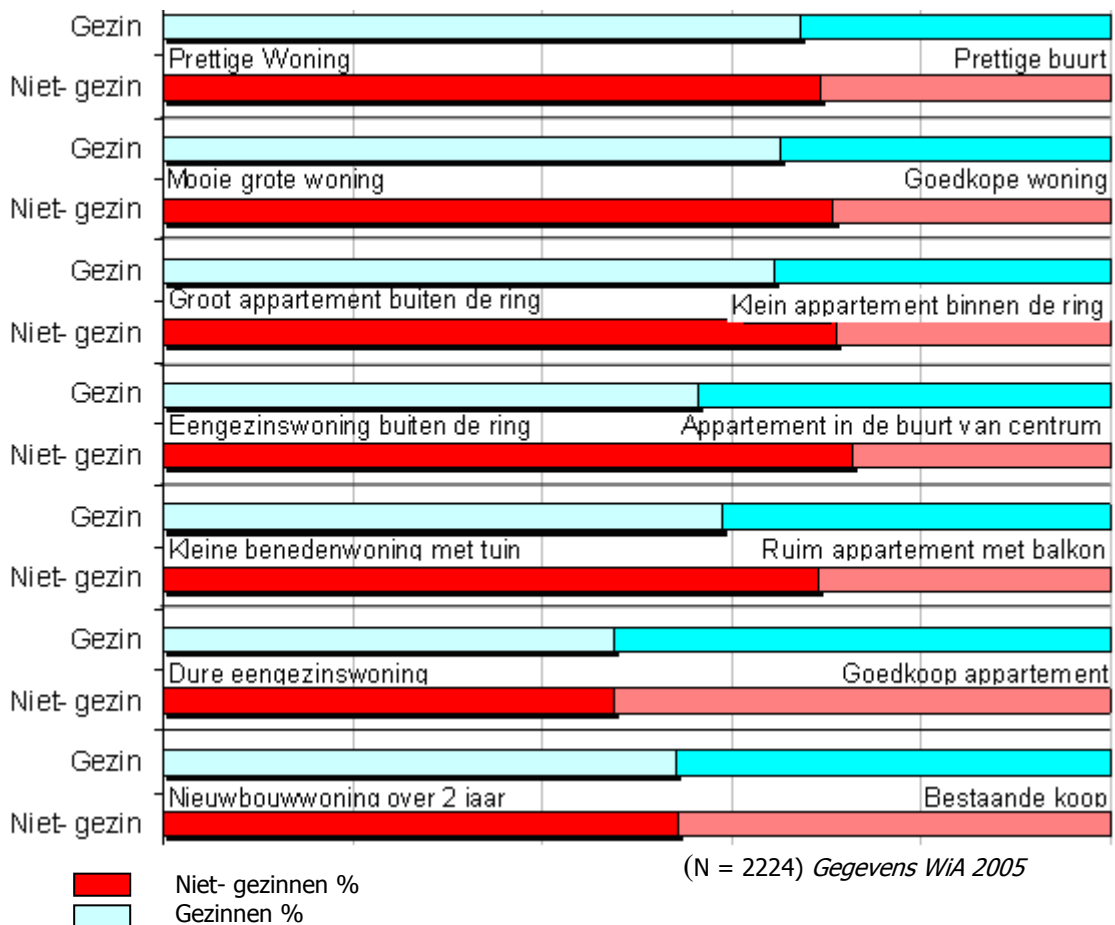
Het ontbreken van een tuin speelt ook een grote rol. In figuur 6.3 waar de redenen van middenklassegezinnen die Amsterdam zouden willen verlaten staan gerangschikt is het de op één na belangrijkste factor. Juist als je minder snel je kinderen alleen in het park laat spelen (wat logisch is in een stad als Amsterdam) is een tuin belangrijk. In paragraaf 6.7.5 wordt bewoners die blijven gevraagd hoe zij hier mee omgaan. Zij hebben daar vaak iets op gevonden, maar niet ieder gezin is bereid of in staat om de tuin te vervangen.

De invloed van trappen bleek in een van de regressierondes niet veel invloed te hebben en ook in de rangschikking van vertrekredenen springt het er niet uit. Het is zelfs zo dat gezinnen niet vaker dan niet-gezinnen aangeven dat het feit dat de woning niet gelijkvloers is een reden van vertrek is (zie figuur 6.3). In de interviews met bewoners is dit onderwerp vanzelfsprekend ook aan de orde gekomen.

In WiA 2005 is een vraag ingevoegd waarin respondenten voor dilemma's werden geplaatst met betrekking tot woninggrootte en ligging. Op een schaal van 7 blokjes kon aangegeven worden of men meer voelde voor de linker stelling of meer voor de rechter stelling. Deze vraag is geanalyseerd in SPSS en er is vergeleken of niet-gezinnen significant andere keuzes maken dan gezinnen (zie figuur 6.6). Opvallende verschillen waren dat gezinnen significant meer kozen voor een kleine benedenwoning met tuin in plaats van een ruim appartement met balkon dan niet-gezinnen. Vaker kozen gezinnen echter net als niet-gezinnen voor een ruim

appartement (zie het 5^e balkje van figuur 6.6). Gezinnen kiezen veel vaker voor een gezinswoning buiten de ring dan niet-gezinnen, echter ook hier geldt dat de subpopulatie bestaat uit gezinnen die nu al woonachtig zijn binnen de ring, de meerderheid van deze gezinnen woont toch liever dicht bij het centrum in een appartement. De gezinnen van binnen de ring hebben in sterke mate dezelfde voorkeuren als niet-gezinnen binnen de ring. Het klein wonen binnen de ring in een prettige buurt heeft zeer sterk de voorkeur boven meer ruimte buiten de ring.

Figuur 6.6 Woonvoorkeuren (dilemma's) middenklassehuishoudens binnen de ring

6.6 Onderwijs

Middenklassegezinnen die de stad willen verlaten blijken de basisscholen een lager cijfer te geven dan gezinnen die ook willen verhuizen maar voor Amsterdam blijven kiezen. Die groep die wil blijven beoordeelt basisscholen met een vrij hoog cijfer een 7,32. De vertrekgenegigde gezinnen beoordelen het onderwijs gemiddeld met een 6,95. De beoordeling van de basisscholen zou dus van invloed kunnen zijn op het vertrek van de gezinnen. In de regressieanalyse blijkt deze factor maar heel weinig verklarende waarde te hebben. Er zijn simpelweg niet zo heel veel mensen die de

school laag beoordelen. Dit bleek ook uit de interviews met ouders in Staatsliedenbuurt- zuid en de Postjesbuurt. Een schoolkeuze wordt heel bewust gemaakt, ouders zijn betrokken en ouders waarderen de gemengdheid van de scholen (zie paragraaf 6.7.2).

In figuur 6.3 blijken gezinnen die de stad uit willen 'voorzieningen' (waaronder scholen) significant vaker als reden op te geven voor een vertrek uit de stad. Opnieuw blijkt de relevantie van onderwijs in de keuze van gezinnen, al zou deze reden in een rangorde van belang ook pas de negende reden zijn. Om de beoordeling van het onderwijs als duidelijke vertrekfactor aan te wijzen gaat daarom erg ver. In paragraaf 6.7.3 wordt juist zichtbaar dat gezinnen in de gesprekken eigenlijk heel tevreden zijn over de scholen.

6.7 Gezinnen in de Postjesbuurt en Staatsliedenbuurt- zuid

In bovenstaande paragrafen is iets duidelijk geworden over vertrek- en blijfredenen. De data kunnen vooral duidelijk maken waarom gezinnen besluiten de stad te verlaten. Dit onderzoek richt zich juist op de blijvers. Deze gezinnen wonen in dezelfde omstandigheden als huishoudens die vertrekgeneigd zijn, maar kiezen toch voor een leven in de stad. De geïnterviewde ouders wonen zonder uitzondering al lange tijd in Amsterdam en hebben meestal (een of meer) kinderen die de kleuterschoolleeftijd al zijn gepasseerd. De weergave van de gesprekken in deze paragrafen is als volgt: gezinnen en stadsstrategieën, de functie van de school, burens en buurtgevoel, woonwensen, spelen en groen en ten slotte een vergelijking tussen de *cases*.

6.7.1 Gezinnen en stadsstrategieën

In deze subparagraaf staan strategieën en kleine praktische aanpassingen centraal. Gezinnen die in de stad wonen moeten zich vaak aanpassen. Ze moeten strategieën hanteren om hun keuze voor de stad een vervolg te geven. Een gezin met een of twee kinderen hoeft hierin minder ver te gaan dan een gezin met meer kinderen. Wanneer het huis groot genoeg is neemt dit vaak al veel beslommeringen weg. Echter, de woningen in de Postjesbuurt zijn klein. Erg klein. Ook in Staatsliedenbuurt- zuid staan geen standaard gezinswoningen.

Postjesbuurt Baarsjes

De standaard woningen in buurt J43b is ongeveer 54 vierkante meter met op de zolder nog een extra berging. Wel zijn er uitzonderingen. Zo zijn de woningen aan de

zuidkant – iets ruimer in hun opzet en benedenwoningen hebben ook iets meer vierkante meters.

Om hier met zes personen te wonen lijkt iets uit vervlogen tijden en de eerlijkheid gebiedt dat zowel in mijn eigen veldwerk als ook in het WiA- onderzoek ik deze situatie in deze buurten niet ben tegen gekomen. Overbewoning speelt in deze buurt eigenlijk geen rol. Wel kon een van de moeders uit de van Walbeekstraat refereren aan hun woonsituatie van een aantal jaren terug. Met een standaard woningtype van 54m² en vier jonge kinderen was het afzien, maar het had ook wel wat.

'Onze achterkamer werd wel de apenkamer genoemd, we hadden touwen laten maken en daarmee konden de oudere kinderen op het speelzoldertje komen. De jongsten niet, maar dat was juist de bedoeling.'

In de achterkamer was een lang bed gebouwd waar het hele gezin in sliep. Behalve zij die daar niet lekker konden slapen, voor hen werden hoger aan de muur eigen bedjes gebouwd. Inmiddels heeft het gezin een andere woning en ondergelegen bedrijfsruimte in de straat kunnen huren. Nu is het aantal vierkante meter dat het gezin ter beschikking heeft enorm. De bedrijfsruimte beneden moest natuurlijk voor bedrijfsdoeleinden beschikbaar zijn. Dat gebeurde ook in de beginjaren, maar langzaamaan ging het gezin meer gebruik maken van de ruimte beneden. Op een gegeven moment heeft de verhuurder toestemming gegeven. De beneden kamer is nu een van bedrijvigheid overlopende gezinshuiskamer. Willen de kinderen naar bed dan moeten ze buitenom het trappenhuis in. Maar ieder kind heeft nu wel een eigen kamer.

Dit gezin aan de van Walbeekstraat heeft een uitzonderlijke woonsituatie, een situatie die vrijwel uniek is voor deze straten. In de Staatsliedenbuurt- zuid wordt zichtbaar dat dit zeker niet uniek is voor Amsterdam. Werk en gezin lopen juist vaak in elkaar over, qua tijd, maar ook qua ruimte.

'De eerste tijd gingen we stiekem beneden eten, omdat het officieel als bedrijfspand gebruikt moest worden.'

In de Postjesbuurt zijn de meest geziene strategieën die van zolderkamerannexatie en het innemen van een woonkamerdeel. Veel huizen met een originele indeling in de Postjesbuurt hebben in een grote woonkamer op twee plekken deuren naar een kamer en suite. Deze afscheidbare ruimtes worden vaak gebruikt als slaapkamer. Dit wordt zelfs gedaan door huishoudens die geen kinderen hebben.

Een gezin in de Curaçoastraat heeft de achterkamer (achter de deuren van de kamer en suite) toebedeeld aan de kinderen. Met een stapelbed in het midden is er een

scheiding tussen het jongens- en het meisjesdeel. De dochter zal binnenkort verhuizen naar de zolderkamer – ze is nu negen en ze is nu toe aan een plek voor zichzelf. Die zolderkamer wordt nu al gebruikt als speelkamer. Hoewel het gezin op de 2^e verdieping woont en er nog een bovenbuurman tussen woont is het geen enkel probleem als deuren openblijven.

'Dan heb je toch wat meer ruimte, al is het alleen voor je gevoel.'

Een gezin aan het Surinameplein woont met twee kinderen 3 –hoog. Na vier trappen gelopen te hebben word ik verrast door de ruimte die de woning heeft. Dit gezin krijgt binnenkort zelfs een studerende neef inwonen omdat er nog een kamer vrij was. Op den duur wordt duidelijk wat er gebeurd is. In de loop van de tijd, bij vorige eigenaren, hebben de lager wonende bewoners afstand gedaan van hun zolderberging.

'Toen wij de woning kochten is officieel de hele zolder bij onze woning gaan horen.'

Dat wat dus oorspronkelijk bergingen waren voor drie woningen zijn nu extra kamers geworden voor de hoogste woning. Wat de huidige bewoner vervolgens ontdekte was dat er boven deze kamers onder het schuine dak nog zo'n 50m² aan berging beschikbaar was. Beide kinderen hebben een royale kamer op de bovenste verdieping en er is nog een aparte waskamer waar op den duur ook een extra douche en toilet moeten komen. Gezinnen kiezen vaker voor benedenwoningen. Dat is al zichtbaar wanneer je over straat loopt. Vaak zie je een box, kinderspeelgoed of een speeltoestel in de achtertuin. Gezinnen die in bovenwoningen wonen zeggen het ook wel te missen, een tuintje. Maar zoals in een van de volgende subparagrafen zal worden beschreven zoeken ze hun eigen manieren om dit gemis op te vangen.

Zoals al in figuur 6.2 is genoemd spelen trappen een rol. Ze worden door de gezinnen uit andere woningen niet als ideaal gezien. De gezinnen echter die er wél wonen zagen het niet als hinderlijk, eerder iets waarmee je moet leren om te gaan.

Een moeder aan het Surinameplein zegt daarover:

'Soms nam ik mijn zoon in de draagzak op de trap en beneden plaatste ik hem in de wagen. En we hadden zo'n lichte opvouwbare. Ja, en je moet iedere dag een beetje boodschappen doen en niet in een keer een boel, dan blijf je heen en weer lopen.'

Staatsliedenbuurt- zuid

De geïnterviewde gezinnen in de Staatsliedenbuurt wonen in nieuwere complexen. Ook hier zijn door gezinnen stappen ondernomen zodat ze in de buurt konden blijven. Hoewel de aard van de buurt heel anders is blijken een aantal strategieën uit de Postjesbuurt ook zichtbaar in deze buurt.

Het rijtje atelierwoningen aan de Donker Curtiusstraat zijn een bijzonder (en tekenend) voorbeeld van deze situatie. Midden jaren '90 werd hier als een van de eerste nieuwbouwcomplexen in een oud industriegebied een complex met een binnenplaats gebouwd. In het rijtje werden zeven woningen met een atelierruimte gebouwd. De atelierruimte ligt half onder de woning, maar deze ruimte is in de oorspronkelijke bouw van binnenuit niet bereikbaar, het is een losse inpandige bedrijfsruimte. De verdeling in vierkante meters is ongeveer 100m² voor de woningen en ongeveer 25m² van de inpandige bedrijfsruimte.

Destijds, toen de woningen opgeleverd werden, woonde er in het rijtje van zeven woningen één gezin. Inmiddels wonen er vier gezinnen. De oorspronkelijke indeling is zelden gehandhaafd. De bedrijfsruimte is vaak bij de woning getrokken zodat het woonoppervlak toeneemt. Vaak is de keuken die oorspronkelijk op de eerste etage is beneden geplaatst. De woning die oorspronkelijk niet echt een speciale gezinswoning is kan op deze manier verbouwd worden tot een aantrekkelijke gezinswoning.

Een van de bewoners, een bewoner van het eerste uur, heeft bij de bouw van het complex de atelierruimte van de naastgelegen woning kunnen kopen zodat bij zijn woning 25m² extra werkoppervlakte ontstond. Deze 'enorme' werkruimte van meer dan 50m² is ook echt een leefruimte voor het gezin. Kinderen kunnen hier ook spelen, of wanneer er gasten zijn wordt daar aan een lange tafel gegeten. Maar de hoofdfunctie blijft toch atelier- en expositieruime voor de vader van het gezin.

Wat ook in Staatsliedenbuurt- zuid voorkomt is het plaatsen van extra wandafscheidingen. De woningen zijn doorgaans ruim opgezet, maar gezinnen hebben vaak juist behoefte aan meer gescheiden ruimtes. Door het plaatsen van een tussenwandje kan voor ieder kind een eigen plekje ontstaan. Tot slot blijkt ook dat een van de strategieën is dat gezinnen in een klein huis beter 'tegen troep moeten kunnen', dat er goed ruimtelijk georganiseerd moet worden en dat een werkster dan helpt. Een gezin met 2 kinderen woont op ongeveer 88 vierkante meter en dat is soms behelpen.

Ik heb dus geen talent in organiseren van het huis. Nu heb ik een werkster en dat helpt erg. We hebben voor de meisjes een hoogslaper en dat spaart ruimte. Met lades eronder voor spullen. Maar eigenlijk moet er wel een kleine verbouwing komen in de nabije toekomst.

6.7.2 De functie van de school

De school speelt in de levens van gezinnen met jonge kinderen een grote rol. In de middenklassebuurten in de ring om het centrum, maar binnen de ring A10, bestaat

een groot aantal gemengde scholen er zijn echter ook duidelijk zwarte en witte scholen. Hoe zien de gezinnen de school van hun kinderen en welke rol spelen ze zelf?

Postjesbuurt

Gezinnen in de Postjesbuurt maken bewuste afwegingen voor de scholen. In de interviews waren drie scholen genoemd. De Corantijnschool, een gemengde buurtschool, de 7^e Montessorischool en de vrije school in Oud- Zuid. De Corantijnschool is centraal gelegen midden in de onderzoeksbuurt. De school was een zogenaamde zwarte school, maar sinds ongeveer 5 jaren is er een *verwitting* gaande. Een moeder die haar kinderen naar de school brengt zegt daarover:

'Vijf jaar geleden besloten we met een ander gezin dat we onze kinderen naar de Corantijnschool zouden doen. Ze waren toen de enige autochtone kinderen van de klas. De verwitting is goed gegaan. Nu is de onderbouw erg wit, zelfs meet autochtoon dan allochtoon. Eerst zou de school moeten sluiten, maar nu komen er zelfs kinderen van gezinnen met hoge inkomens.'

Hoewel de stemming in de buurt over de Corantijnschool positief is heeft een gezin aan de Curacaostraat het in deze periode moeilijk op de school.

'A is bedreigd door een moeder van een allochtone jongen uit de klas (...) Eigenlijk kan de juf het niet aan, maar er is geen geld om de klassen weer te splitsen. Er moet op die school echt meer aandacht voor de bovenbouw komen. Ik vraag me weleens af hoelang ik door ga met dit experiment. Het is mijn schuld. Zij is nu het slachtoffer van mijn idealen.'

Ouders zetten zich allemaal wel op een bepaalde manier in voor de school. Vooral ouders met onregelmatige werktijden of zonder baan kunnen her en der overdag worden ingeschakeld. De geïnterviewde gezinnen in de Baarsjes verlangen van de basisschool zeker wel een bepaalde mate van gemengdheid. Het blijkt wel dat dit op de vrije school en de montessorischool veel lager is dan op de buurtschool.

Staatsliedenbuurt- zuid

De concentratie van basisscholen in de Staatsliedenbuurt is groter. Met 'De Bron', 'De Catamaran', de Rijk Kramerschool en de Westerparkschool is de keuze groot. Ieder geïnterviewd persoon heeft een redelijk uitgebreid afwegingsproces gemaakt waarbij soms ook meerdere scholen bezocht zijn.

De tevredenheid over de scholen is zonder uitzondering groot. De Westerparkschool, die met een nieuwe dependance in het Meandercomplex ligt, is de meest gemengde buurtschool. De Rijk Kramerschool die een kilometer verderop ligt is de meest witte school. Een van de moeders uit de Staatsliedenbuurt koos daar bewust niet voor.

'De Rijk Kramer school viel meteen af, daar zit geen zwart kind dat vind ik heel erg. We hebben bewust gekozen voor een gemengde school. Dat vind ik belangrijk in een gemengde buurt. Ik merk wel dat E minder met Marokkaanse meisjes speelt. Op het schoolplein best wel, maar niet vaak bij een Marokkaans meisje thuis. Ik heb dat weleens geprobeerd, maar daar is weinig animo voor. Het is een cultuurverschil denk ik. Misschien komt het wel als ze ouder zijn.'

Een andere ouder uit de Staatsliedenbuurt heeft zijn oudste zoon wel op de Rijk Kramerschool gedaan. Hij beschreef het proces van schoolkeuze als een ingewikkeld proces waarbij wachtlijsten, lotingen en nieuwe dependances een rol speelden.

'A was ingeloot bij alle scholen, maar niet bij de Rijk Kramerschool. Vanaf het begin hadden we toch het beste gevoel bij de Rijk Kramerschool. Toen we hoorden dat ze een nieuwe dependance gingen starten zijn we daar op ingegaan. Met een klein groepje enthousiaste ouders kwamen we samen. Ze vroegen daar expliciet dat ze veel van de ouders verwachten.'

Deze ouder benoemde ook dat deze school een vrij elitaire school is. Veel gezinnen uit Staatsliedenbuurt- zuid kiezen ook voor de Catamaran een basisschool die noordelijker gelegen is dicht bij de Eco-wijk. Een basisschool waar ook veel van de ouders wordt verwacht.

'De ouders worden ingezet voor alles. Door diversiteit bruist het wel – dat is hartverwarmend.' Andere ouders zeggen over de school:

'Het was de meest gemengde school, maar het wordt nu wel steeds witter.'

Ook deze ouders zetten zich actief in voor de school:

'Hoofdvluismoeder, knutselmoeder, schoonmaakmoeder en hij zit in de band. R: Ik speel bas in de ouderband. Als er iets is bij de school zoals de aankomst van Sinterklaas dan spelen we daar.'

De ouders zijn zonder uitzondering enthousiast over de scholen en proberen zich naast hun drukke banen daar waar mogelijk in te zetten voor de school. Het werk moet hier soms vergaand voor wijken, maar deze mogelijkheid hebben de meeste ouders wel. De baan is voor bijna alle ouders behoorlijk flexibel in werktijden. Daar staat wel tegenover dat er ook op avonden en in weekenden gewerkt moet worden.

6.7.3 Buren en buurtgevoel

Kinderen spelen altijd rondom het huis, in de stad heeft dit spelen zijn beperkingen. In deze subparagraaf wordt in beeld gebracht hoe ouders kijken naar hun woonomgeving en dan specifiek de sociale context. Hoe kijken zij aan tegen de buurt?

Postjesbuurt

De bouwblokken in de Postjesbuurt zijn 3 etages hoog. De straten zijn gemaakt tot eenrichtingswegen, maar de afstand tot de tegenovergelegen woning is vrij groot. Dit geeft voldoende ruimte voor brede stoepen en groenperkjes op de straat. Behalve voor kinderen uit gezinnen met een tuintje zijn de kinderen voor buitenspelen aangewezen op de straat. Ouders gaan verschillend om met kinderen in de openbare ruimte.

Het ene gezin laat de kinderen sneller alleen op straat dan het andere gezin. Dit hangt ook af van de plek waar het gezin woont, de verdieping en de ene ouder is er gewoon makkelijker mee dan de andere ouder. Als de kinderen al met elkaar buiten spelen dan is er altijd wel een ouder die een oogje in het zeil moet houden.

De betrokkenheid van de bewoners bij de buurt richt zich aardig sterk op de kleine ondernemers in de buurt (o.a. bloemenzaak, sigarenzaak en buurtsuper), het buurthuisje en de basisschool. In mindere mate spelen ook de twee buurtcafés hierin een rol. Een uitspraak van een van de bewoners geeft wel aan dat het vertrouwen in deze buurt best groot kan zijn.

'Soms wist ik niet waar mijn zoon was dan zat hij in het café Donald Duckjes te lezen.'

In de van Walbeekstraat is een bewonersgroep actief (geweest) die zich inzet voor schoon, veilig, groen, sociaal en de kinderen. Zij denken mee over de inrichting van de straat, de speelplekken en met handtekeninglijsten kunnen ze zaken op de stadsdeel agenda plaatsen. Een van de gezinnen centraal op het kruispunt tussen de Corantijnstraat en de van Walbeekstraat speelt een rol in de activiteiten in de buurt. De oude winkel waarin zij wonen is jarenlang een in- en uitlopen van kinderen geweest.

'Op een gegeven moment merkte ik dat mijn eigen gezin er onder te lijden had. Toen heb ik duidelijke grenzen moeten trekken. Er werd op een picknickbankje voor de deur gehangen door oudere kinderen, tieners. Op een gegeven moment durfde mijn eigen kinderen de deur niet meer uit.'

Het picknickbankje is er inmiddels niet meer. Voor de jongeren is een soort hangplek gemaakt met een grote steen bij het Antillenpleintje.

De betrokkenheid in de buurt is vrij groot bij ouders met kinderen. Het betrekken van werkenden zonder kinderen is een stuk moeilijker. In de Postjesbuurt is deze groep erg groot en dat kan leiden tot spanningen tussen spelende kinderen en bewoners. Het geluid blijft behoorlijk hangen in de straten en de leefritmes van kinderen en werkenden zonder kinderen verschillen sterk.

Staatsliedenbuurt- zuid

De studie in Staatsliedenbuurt- zuid richtte zich sterk op wooncomplexen met binnenplaatsen. De verschillende complexen waaruit bewoners zijn geïnterviewd bleken redelijk sterk als buurtjes te functioneren. Door een Vereniging van Eigenaren (VVE) was er ook een orgaan van waaruit bijvoorbeeld een feestje wordt georganiseerd. De mensen uit deze complexen zijn minder sterk gericht op de bredere buurt.

Kinderen spelen minder snel op straat. Simpelweg omdat het niet nodig is met de binnentuin achter het huis. Juist het gezin waarvan de woning niet aan de binnentuin grenst mag de dochter wel vrij rond het gebouw spelen. Van het speeltuintje aan de ene kant van het gebouw tot het speeltuintje aan de andere kant van het gebouw.

Los van het feit of ouders zich actief inzetten voor de buurt of voor de school blijkt dat ouders buurtmensen zijn, zowel in de Postjesbuurt als in de Staatsliedenbuurt. Ouders kunnen ook van de kinderen in de straat zeggen op welke school ze zitten en ze weten wie waar bij hoort. Ze letten op wie ze in de buurt van hun woning zien lopen en rapen klein vuil in de straat op. In een binnentuin is dit nog sterker het geval. Zoals een bewoner uit de Donker Curtiusstraat zei:

'De binnentuin is de uitbreiding van het gebied waar je je verantwoordelijk voor voelt.'

Maar ook in de Postjesbuurt werkt dit zo. Iemand uit de Curaçaostraat is zo'n moeder.

'Ik ben wel iemand die met een plastic zakje naar beneden gaat om de perkjes schoon te houden.'

De straat is het speelterrein van de kinderen dat moet schoon en veilig zijn. Een vader van een gezin in de Staatsliedenbuurt beschrijft deze betrokkenheid:

'Met kinderen word je veel meer een buurtmens. Hier heb ik het idee dat ik deel uitmaak van een groter geheel. Dat had ik in onze vorige buurt totaal niet.'

Deze gevoelsmatige betrokkenheid bij de buurt betekent niet dat deze vader zich ook inzet voor de buurt of daar belang aan hecht. Andere bewoners uit hetzelfde complex benoemen dit ook. Enerzijds beschrijven zij de sfeer op de binnentuin als een camping. Daar tegenover staat dat de buurt niet hun sociale omgeving is.

'We hebben met de VVE nog wel een borrel georganiseerd afgelopen jaar. We doen wel wat. Maar de mensen hier op het blok zijn geen vrienden. Je zegt natuurlijk wel hallo ofzo.'

Het refereert aan de *weak ties* in paragraaf 3.5.3. Bewoners hebben vaak geen behoefte om veel uit de sociale contacten in de buurt te halen, maar dat kleine beetje contact betekent al best veel.

Het aantal interviews is te klein om te zoeken naar significant terugkerende thema's maar één woord kwam vaak letterlijk terug. Het woord 'dorp'. In verschillende betekenissen, maar altijd op zoek naar kleinschaligheid of vertrouwdheid. Bewoners vonden dit op hun eigen manier in hun buurt of complex. Dit lijkt eigen aan gezinnen – ouders vinden ergens best dat een kind iets van een dorp moet ervaren, en de combinatie tussen grootstedelijk en dorps past bij de levensstijl van de ouders.

'Ik ben een jongen van het dorp. Ik ben opgegroeid in Amsterdam.'

'Ik creëer altijd een dorp om me heen. Ik wil altijd ergens snel groengebied om me heen en veel bekenden.'

'Als je door het raam naar de achterkant kijkt dan lijkt het net een dorpje. Kijk je door aan de voorkant dan is het echt de stad.'

'Hier in meander heerst best wel een soort dorpsgevoel.'

'Tussen het Van Galenbad en de Amstelveense weg speelt hun hele leven zich af. Judo, schaakles, vrienden, ziekenhuis, muziekschool. Amsterdam is eigenlijk een heleboel dorpen bij elkaar. Naar de stad gaan is een uitje. Ik zeg dan weleens dit is oud- Amsterdam.'

Toch past hier geen suburbaan woonideaal bij. De personen afkomstig uit Amsterdam refereren niet echt aan de optie van buiten de centrale stad. Een vader van een gezin aan het Surinameplein zegt over de Amsterdamse delen buiten de ring: *'Dat is geen Amsterdam. Dat vind je overal'*. Een bewoonster van de Van Walbeekstraat is het met hem eens:

'Buitenwijken vind ik maar een dooie bedoening. Of echt in de stad of echt buiten de stad.'

'Ik kom van het platteland en zou dat wel wat vinden. Groningen lijkt me wel wat.'

Het dorps wordt gezocht in het grootstedelijke. In de meest nabije buurt, daar moet het vertrouwd zijn voor het kind.

6.7.4 Gezinnen over woonwensen

In deze subparagraaf staat de vraag centraal waarom de gezinnen niet vertrekken of vertrokken zijn in een eerder stadium. Er is gevraagd naar hun plannen voor de toekomst, alsnog de stad uit, of binnen de stad op zoek naar iets anders?

De meeste geïnterviewde gezinnen hebben kinderen die al in de basisschool leeftijd zijn. Ze hebben ooit al de keuze gemaakt om te blijven in de stad. Op dit moment is de verhuigeneigdheid onder hen erg laag. Ze zijn meestal tevreden over hun woning. In de verte houden ze vaak een oogje in het zeil bij grote nieuwbouwprojecten in West of ze kijken zo af en toe op Funda wat er in de buurt te vinden is. Gezinnen willen namelijk de buurt vooral niet uit. Opvallend vaak komen

de bewoners ook uit een andere (kleinere woning) uit de nabije buurt. Bewoners kunnen ook verhalen over het geluk waarmee zij deze woning hebben kunnen bemachtigen. En inderdaad, de aankoopprijs van de woning is bij de koopwoningen inderdaad zonder uitzondering een stuk lager dan wat er vandaag de dag voor gevraagd kan worden.

Opvallend vaak bleek ook minimaal een van beide ouders opgegroeid in Amsterdam. Waar de andere gezinnen nog openlijker zinnen op een woning buiten de stad is het voor deze gezinnen eigenlijk *not done*. Zij hebben familie in Almere, Amstelveen of andere regiogemeentes. Ze spreken niet zonder trots dat zij gebleven zijn en bezoek aan de familie bevestigt hen opnieuw in hun keuze voor de stad.

'Mijn nichtje woont in Almere daar wordt zo op elkaar gelet. Hier is het ten minste niet zo burgerlijk hier is veel meer vrijheid.'

Blijven heeft dus vaak te maken met verankering van gezinnen in Amsterdam. Maar bewoners roemen vooral de nabijheid van de wereld. De ligging van de buurt ten opzichte van alles - de bruisende diversiteit op loop- en fietsafstand. Alles is te bereiken in korte tijd ook (culturele) voorzieningen van internationale allure, sportclubs, speciale winkels. Er is een wereld te ontdekken. Dit is zo in de Postjesbuurt in de Baarsjes, maar zeker ook in de Staatsliedenbuurt.

Soms spelen netwerken een grote rol. Zoals netwerken van kunstenaars. Of in een specifiek geval een netwerk van doven in de buurt. De moeder van een gezin aan de Van Walbeekstraat wees deze reden als belangrijkste reden om destijds te blijven kiezen voor Amsterdam.

'De belangrijkste reden dat we hier zijn blijven wonen is omdat ik een dove zoon heb. Zijn school is hier vlakbij. Ik zou niet willen dat hij iedere dag twee uur naar school zou moeten reizen. Hier in de buurt, binnen een vierkante kilometer, is een heel netwerkje van dove mensen. Er woont een heel goede tolk en een vriendin aan het Surinameplein heeft ook een doof kind.'

Voor anderen speelt de stoere stadsidentiteit ook een rol hoewel dat natuurlijk niet precies zo wordt benoemd. Op den duur als kinderen een tijd in Amsterdam hebben gewoond en ze de keuze voorgelegd krijgen 'of ze liever buiten de stad zouden willen wonen' zullen ze vaak niet meer willen. Wat zal dat dan saai zijn een provinciestad. Een moeder van een gezin in de van Walbeekstraat staat zelf beslist niet negatief tegenover verhuizen uit de stad.

'Als de oudsten op zichzelf gaan wonen zou ik misschien wel de stad uit willen. Mijn twee jongste kinderen hebben veel meer met het platteland. De oudsten willen hier beslist niet weg.'

6.7.5 Gezinnen over spelen en groen

Kinderen hebben veel vrije tijd. Veel kinderen zijn 's middags op de naschoolseopvang, maar met name op woensdagmiddag en in het weekend hebben zij een zee aan tijd en een grote drang om de wereld te ontdekken. De wipkip op de hoek van de straat is natuurlijk al snel niet meer interessant. De ouders mogen dat oplossen. Wat wordt er geboden en wat doen ouders om het op te lossen?

Postjesbuurt

In de Postjesbuurt zijn een aantal speelplaatsjes. Door bewoners worden deze plekken wisselend gewaardeerd. Een bepaald stenen element op het Antillenpleintje wordt door twee bewoners benoemd. De ene bewoner vindt het perfect. Voor jongeren om een beetje rond te hangen. Zij vindt de klimtoestellen die er bij geplaatst zijn eigenlijk inspiratieloos en saai. Een andere bewoner uit de buurt vindt juist die stenen maar niets en zij is blij dat het nu iets begint te worden met de klimrekjes.

De speeltoestellen en pleintjes in de buurt zijn natuurlijk voor kinderen in hun ontwikkeling niet toereikend. Deze plekjes zijn leuk voor kleuters, maar de meeste kinderen waarvan ik met ouders sprak zijn ouder. Hoe losten de ouders dit gebrek aan bos en tuin op?

Ouders zijn veel op pad met de kinderen. Paardrijden in het Amsterdamse bos, schaken, voetballen, korfballen of judo het wordt allemaal gedaan ergens in de stad. In het park ligt een speelplaats - een landje waar kinderen kunnen ontdekken en spelen. Het park zelf biedt ook alle mogelijkheden om te spelen al voelt geen van de ouders er voor om de kinderen zonder begeleiding in het park te laten spelen. Ouders geven aan dat zij veelvuldig met hun kinderen de randen van de stad opzoeken. Naar het Amsterdamse bos, naar Ruigoord of verder weg naar familie op het platteland. Vooral wanneer de kinderen iets ouder worden is dit belangrijk.

'Ik moet wel zeggen dat we veel buiten zijn. Vaak bij familie in Twente, maar ook veel op Ruigoord. Mijn ex- man heeft daar een atelier. De kinderen kunnen daar heerlijk spelen, vuurtjes maken en we hebben daar kippen. Ik kom zelf uit Twente wil dat mijn kinderen ook dicht bij de natuur leven.'

Ook andere gezinnen zoeken zo hun manieren. Een gezin aan het Surinameplein heeft nu de kinderen ouder worden besloten toch een auto te kopen. Eerst was dat

niet nodig, nu wil je toch met de kinderen vaker iets ondernemen buiten de stad. Een moeder uit de van Walbeekstraat die betrokken is bij de bewonersgroep heeft ook actief meegedacht hoe de buurt beter geschikt kon worden voor kinderen.

'We hadden een heel plan uitgedacht voor bloemenperken en speelplekken. Nou de uitvoering was wel de minst creatieve interpretatie van onze ideeën.'

Staatsliedenbuurt- zuid

In de Staatsliedenbuurt verschilt het beeld niet veel van de Postjesbuurt. Door de binnenplaatsen spelen de kinderen wel vaker zelfstandig buiten, maar worden ze ook iets minder snel *streetwise*. Kinderen in de Postjesbuurt gaan eerder alleen over straat. Ouders gaan dus veel op stap met de kinderen. Een gezin van de Van der Palmkade heeft sinds een aantal jaren een klein tweede huisje bij de Loosdrechtseplassen.

'Je kunt er makkelijk naar toe fietsen. We kunnen er blijven slapen met 2 kinderen. Je kunt daar zwemmen. En de kinderen kunnen er lekker ravotten en buiten slapen in een tentje. We hoeven nu niet iedere keer te bedenken wat we zullen doen.'

Een tekenende uitspraak: 'we hoeven nu niet meer steeds te bedenken wat we zullen doen'. Stadsouders zijn veel in touw met hun kinderen en ze moeten bedenken wat ze zullen gaan doen. Een uitvalsbasis buiten de stad is een plek waar kinderen zelfstandig kunnen ontdekken. Binnen de stad blijft dit moeilijk. Hoewel hier wel aandacht voor is, ook in de Staatsliedenbuurt. Voor de gezinnen in deze buurt speelt het Westerpark een grote rol. Deze functie lijkt sterker dan de functie van het Rembrandtpark of het Vondelpark voor de Postjesbuurt.

'Gelukkig hebben we het Westerpark – daar kunnen de kinderen op avontuur gaan. – Vandaag werd daar ook de ruige speelplaats geopend.'

Ook daar is nu een ruige speelplaats geopend, net als in het Rembrandtpark. Een speelplek waar kinderen op avontuur kunnen gaan. Een plek waar ruimte is voor fantasie en nieuwe ontdekkingen.

6.8 Vergelijking case studies

Tussen de twee buurten waarin de *case studies* zijn uitgevoerd is een aantal verschillen te herkennen. Dat is logisch aangezien er twee heel uiteenlopende buurten zijn geselecteerd. Vooraf, in het selecteren van de *cases* is gezegd over de Postjesbuurt dat dit een *exemplifying case study* is omdat specifiek gekeken wordt naar gezinnen in gestapelde woningen met een klein woonoppervlak. In de studie in Staatsliedenbuurt- zuid lag de focus vooral op woningen met een binnenplaats. Dat is wat in deze buurt erg kenmerkend is. De woningen in Staatsliedenbuurt- zuid zijn

gemiddeld ook groter en duurder dan de woningen in de Postjesbuurt. Echter in de complexen met binnenplaats in Staatsliedenbuurt- zuid zijn zonder uitzondering ook sociale huurwoningen geplaatst. Op mijn vraag of er binnen de complexen duidelijke verschillen te bemerken zijn tussen de zijdes met sociale huur en koop/ particuliere huur blijkt dit wel merkbaar.

'Kinderen uit de sociale huur spelen iets meer op straat. Ze zijn toch minder betrokken bij het complex. Het Oosten (woningcorporatie) zit namens hen in de VVE, daarom zijn ze ook niet echt betrokken in het organiseren van het meander- feest.'

Een andere bewoonster uit hetzelfde complex benoemde het verschil ook.

'Je merkt helaas wel verschil tussen de bewoners van de sociale huurwoningen. Dat merk je wel. Je ziet de bewoners ook heel weinig buiten. Ik ken hier in het blok zoveel mensen, maar die mensen ken ik echt niet. Ik heb ook geen last van ze. Op een buurtfeest zie je ze ook niet echt. Ik weet eigenlijk niet eens of ze wel uitgenodigd worden...'

Er zijn ook complexen met binnenplaats waar alleen sociale huurwoningen zijn. Hier sprak ik met een van de bewoners. Haar vroeg ik of er ook gezinnen met kinderen wonen in het complex. De oudere vrouw was vriendelijk, maar sprak geen positieve woorden over de spelende kinderen op het kleine binnenplaatsje.

'Toen wij hier kwamen wonen had je hier geen gezinnen. De kinderen spelen nu steeds op dat binnenplaatsje. Die is er niet voor gemaakt. De woningen zijn ook niet geschikt voor kinderen. Drie kamers is te klein voor 2 kinderen. Als je twee meisjes hebt gaat het nog wel.'

In hetzelfde complex probeerde ik ook een gezin te spreken te krijgen. Bij een woning waar duidelijk een gezin woont bel ik aan. Iemand roept door de deur wie er is. Ik leg iets uit over mijn onderzoek, maar vind de persoon niet bereid om de deur te openen. Aan de andere kant probeer ik het nog eens. Een klein meisje doet open. Ik vraag naar een van haar ouders. Uit de kamer roept iemand: 'doe de deur niet open'. In de keuken gaat een raam open. Een vader met een joint in zijn mond ziet mij staan met een klein opschrijf blokje. Hij schudt nee en sluit het raam.

De complexen blijken in de buurt te functioneren als kleine eilandjes. Een bewoonster van het complex Meander aan de Van der Palmkade weet wat voor een uitstraling haar complex op de buitenwereld kan hebben.

Ze noemen dit weleens de juppenbunker.

Het bredere buurtgevoel ontstaat verder ook door scholen, maar in

Staatsliedenbuurt- zuid is de versnippering daarin groot. Kinderen uit één complex gaan bijvoorbeeld naar vijf verschillende scholen, dat draagt dus niet bij een eenheid. De nieuwbouw in de buurt zorgt wel voor een bepaalde eenheid; bijna iedereen is nieuw in de buurt en bijna iedereen is nog vrij jong.

In makelaarsteksten wordt gesproken over het hipste stukje Amsterdam. De woningen zijn de afgelopen jaren enorm gestegen in prijs. De bewoners van de eerste lichting, spreken over het buitenkansje waarmee ze de woning te pakken hebben kunnen krijgen. Dit was hun kans: een nieuwbouwwoning midden in de stad. Zeker de bewoners die als eerste kwamen wonen midden jaren '90 (complex Donker Curtiusstraat) konden goedkoop een woning bemachtigen in een buurt die tot dan toe bekend stond als oud industriële krakersbuurt. Nu worden koopwoningen in deze buurt voor middenklassegezinnen al weer moeilijker bereikbaar. De markt heeft de kooprijzen opgedreven.

In de Postjesbuurt is de situatie anders. We hebben hier niet te maken met nieuwbouw, geen binnenpleintjes tussen de woningen, minder scholen in de omgeving en minder verschillen tussen de woningen in prijs en oppervlak. Hoewel deze buurt minder overkomt als een gezinsbuurt dan de Staatsliedenbuurt liggen hier nog meer oude structuren onder de buurt. Er zijn bijvoorbeeld bewoners die hier al 70 jaar wonen. Er is een sigaren en tijdschriftenwinkeltje waar je ook terecht kan voor broodjes en er is zelfs nog een echte buurtsuper. De mensen van de winkels zijn echt nog mensen van de buurt, in de Staatsliedenbuurt is dat veel minder – het werd in ieder geval niet zo benoemd door de bewoners. In de Postjesbuurt zijn buurtcafeetjes en er is een aantal keren een buurtfeest geweest waar bewoners positief op terugkijken. Er is minder versnippering in de buurt dan in Staatsliedenbuurt- zuid. Een van de ouders vertelde over oude burens en de rol die zij nu vervullen voor hun kinderen.

'Wij hadden burens aan de van Walbeekstraat – een ouder echtpaar die lang geen kleinkinderen hadden. Maar eigenlijk zijn zij als een opa en oma voor onze kinderen. Zij halen ze ook een paar keer per week uit school.'

Deze verbanden tussen verschillende generaties zeggen iets over wat kan ontstaan in de Postjesbuurt. In een ander gezin was het de bovenbuurman die de dochter naar schaakles bracht en ook weer ophaalde. Een bewoonster van de Curaçaostraat is erg positief over de gemêleerdheid van de buurt.

'Deze buurt is een voorbeeld van Amsterdam op z'n best. Alles woont door elkaar. Daarom is deze buurt ook zo leuk. Als je alle lage inkomens bij elkaar zet komt dat de sfeer niet ten goede. Al zijn er in dit deel van de buurt wel weinig allochtonen.'

Daar staat wel tegenover dat de doorstroom van gezinnen in de Postjesbuurt groot is. In Staatsliedenbuurt- zuid is door de nieuwbouw juist extra binding ontstaan. Een hele groep jonge gezinnen kwam ongeveer tegelijk op een nieuwe plek wonen, dat is in de Postjesbuurt wel anders. De woningen zijn betaalbaar voor starters op de woningmarkt en blijven in prijs stabiel, maar het zijn ook typisch woningen vanwaar men verder zoekt. Een jong gezin met twee kinderen uit de Curaçaostraat heeft nu een benedenwoning. Ze geven aan ook snel verder te zoeken.

'Mocht er iets ruimers op ons pad komen dat ook betaalbaar is, dan gaan we verhuizen. Uiteindelijk zullen we ook gaan zoeken buiten de stad. De kinderen worden ouder en er zal meer behoefte aan ruimte ontstaan.'

6.9 Conclusie

Gezinnen onderbouwen hun verhuigeneidheid en ook de geneidheid om de stad te verlaten vooral met de reden dat de huidige woning te klein is en dat ze verlangen naar een woning met tuin. Zij verschillen hierin significant van de niet-gezinnen die verhuigeneid zijn, voor hen zijn deze redenen van minder belang. Het aanbod van ruime woningen met tuin in Amsterdam is erg klein. Zeker binnen de ring leidt dit tot hoge woningprijzen. Toch vinden we in de middenklassebuurten gezinnen. Verankering blijkt de grootste reden om ook met kinderen in de stad te blijven. Geworteld in de stad zal een gezin niet zomaar vertrekken. Het is echter niet het hele verhaal, in het verleden zijn ook veel "gewortelde" gezinnen vertrokken. De bereidheid om met minder vierkante meters af te kunnen en veel zelf met de kinderen op pad te gaan in de schaarse vrije tijd zijn belangrijke voorwaarden. Bij gezinnen die blijven is ook te zien hoe zij kunnen en willen woekeren met de kleine ruimte die beschikbaar is. Personen die zelf zijn opgegroeid in de stad zijn hier meer aan gewend. Zij zien dit meer als vanzelfsprekend. Zij zijn ook meer gewend aan het idee dat gezinnen niet altijd in een eengezinswoning met tuin hoeven te wonen. Werk en gezin combineren blijkt ook een belangrijke reden om in de stad te wonen. Ouders werken veel en ze werken vaak beiden. De uitspraak van Manuel Castells (paragraaf 3.5.2) dat stadsgezinnen beslist minder paternalistisch zijn dan gezinnen in *suburbs* kan volmondig worden beaamd. Ook werd in een aantal gesprekken herkend wat in hoofdstuk 3 een stoere stadsidentiteit werd genoemd. En bleek ook

de andere *trigger*, het voordeel van specifieke sociale netwerken, terug te komen. De specifieke kwaliteiten van de stad en de buurt waar dit hoofdstuk in belangrijke mate om draait bleken minder invloed te hebben op blijven en vertrekken. Gezinnen die geneigd zijn om te verhuizen naar buiten de stad beoordelen de stad en de buurt niet laag. Ook op kleine onderdelen zijn de verschillen niet significant. Behalve bij het 'thuisvoelen in de buurt' daar bleek wel een significant verschil. Maar dat is geen indicatie van een bepaalde kwaliteit. Thuisvoelen is het beoordelen van een gevoel. De gezinnen die aangeven verhuisc geneigd te zijn naar een woning buiten de stad blijken het thuisvoelen significant lager te beoordelen. Dit lijkt ook te duiden op verankering in de stad. Thuisvoelen duidt er op dat je echt je plek hebt gevonden in levensstijl en in contacten met anderen in de buurt en de stad. Dan komt het citaat van Kearns & Forrest uit paragraaf 3.5 heel duidelijk naar voren voor de Amsterdamse situatie:

Attachment can lead to commitment to a city, which may be important in reducing out-migration and population loss, especially among the wealthier middle classes (Kearns & Forrest, 2001, p.1009).

Gezinnen vinden wooncomplexen met een binnenplaats in de luwte van de bruisende stad erg aansprekend. Het past bij de mix die ze zoeken – een beetje dorps, maar vooral midden in de stad. Een complex met binnenplaats is overzichtelijk en de sociale controle is aanwezig, maar niet benauwend er wonen immers allemaal stadsmensen. De complexen zijn kleine buurtjes die vaak door de ontwikkelaars met corporaties al gemengd gebouwd zijn in een mix van sociale huur- en koopwoningen. Met de omliggende buurt is de binding kleiner. In de Baarsjes zijn de mensen iets sterker buurtgericht, maar de kleine woningen maken het gezinnen wel moeilijk. Het liefst vinden starters na een tijdje een grotere woning in de buurt. En dat blijkt na lange tijd vaak toch te lukken. Tot die tijd moet het gezin zich dus zien te redden en zal blijken of de voordelen voor dat gezin in die buurt opwegen tegen de nadelen.

Gezinnen zijn niet op zoek naar het gezelligste gezinsbuurtje. De diversiteit en de rauwheid van de stad blijkt hen te trekken. Het hoeft niet perfect te zijn, ze kiezen juist voor de stad Amsterdam omdat het geen provinciestad is. In de Woonvisie is opgenomen dat hoge kwaliteit van voorzieningen nodig is om de eenzijdige samenstelling te doorbreken. Anders vertrekt men, zo meent de Woonvisie.

In een ongedeelde stad is het van belang dat kinderen van verschillende klasse en afkomst samen opgroeien. Daarvoor is het nodig dat er gemengde wijken zijn, met

gemengde scholen en goede kwaliteit van voorzieningen. De middenklasse, zowel van allochtone als autochtone afkomst, vertrekt naar de regio of naar andere buurten als deze voorzieningen onvoldoende kwaliteit bieden. Sociaaleconomische ongedeeltheid, het doorbreken van de eenzijdige samenstelling van de wijken vraagt dan ook naast woningdifferentiatie om een hoge kwaliteit van voorzieningen (Amsterdam, 2008, p.45).

In dit hoofdstuk is geen bewijs gevonden voor een grote rol van het voorzieningenniveau op het blijven of vertrekken van middenklassegezinnen. Eigenlijk is de tevredenheid van de gezinnen nu behoorlijk groot. Dit is een verdienste van Amsterdam zou je kunnen zeggen. Maar de groep die wil vertrekken is niet sterk ontevredener over voorzieningen, buurten, veiligheid en groen. Op sommige onderdelen zijn ze zelfs positiever dan de groep die van plan is te blijven. De kwaliteit van voorzieningen op hoog niveau houden blijft belangrijk, maar met het oog op het vasthouden van de middenklassegezinnen is dit niet waar extra op ingezet hoeft te worden.

7. Onmisbaar of vervangbaar

7.1 Inleiding

Wonen in de stad is niet weggelegd voor iedereen. Maar de groep die wil blijven, die kan weleens belangrijk zijn. Dat werd geconcludeerd in de theorie van hoofdstuk 2. De interviews met de gezinnen in dit onderzoek zijn te weinig om daar harde statistische conclusies aan te verbinden over het nut van gezinnen voor de stad en het WiA- onderzoek stelt weinig vragen in die richting waar conclusies aan verbonden kunnen worden. Er zijn in dit onderzoek dus weinig data op basis waarvan je overduidelijk kan zeggen: gezinnen zijn belangrijk voor de stad. Toch is het een vraag die in dit onderzoek niet vermeden kan worden. Het is zelfs een van de centrale vragen in dit onderzoek en ook in het theoretisch kader speelt deze vraag een grote rol. In hoofdstuk 2 werd geconcludeerd dat verschillende concepten over de stad bestaan en dat de rol die het gezin speelt in die verschillende concepten van elkaar verschilt. De concepten bestaan in Amsterdam naast elkaar. Maar wat wordt hiervan herkend in de WiA- data en wat wordt herkend in de gesprekken met bewoners? Vooral de vraag: hoe kijken jullie zelf aan tegen jullie functie voor de stad als gezinnen?

In de interviews met gezinnen was het een vaste vraag. Zijn gezinnen belangrijk voor de stad? Soms was dit een vraag die bewoners aan het denken zette. Soms kwam er direct een 'ja', maar wisten gezinnen daarna moeilijk aan te geven waarom het dan zo zou zijn. Het was goed voor de kinderen, maar waren de kinderen ook goed voor de stad...

Hoewel de gezinnen die geïnterviewd zijn geen autoriteiten op dit gebied zijn geven hun meningen weldegelijk inzichten. Zij beschrijven hoe zij aankijken tegen hun eigen functie voor de stad. Dit hoofdstuk is slechts gebaseerd op uitspraken uit de interviews en kleine delen uit het WiA- onderzoek die in verband worden gebracht met de literatuur in het theoretisch kader en de uitspraken van de geïnterviewden. Een kleine indruk op het einde.

7.2 De stad voor het kind en het kind voor de stad

Bij die vraag of gezinnen belangrijk zijn voor de stad gaven veel ouders een antwoord waaruit bleek dat de stad wel belangrijk was voor de ontwikkeling van het kind, het echte antwoord liet soms nog even op zich wachten. Gezinnen die met kinderen in de stad blijven wonen kunnen meestal verklaren waarom het goed is.

Hoewel ze ook de nadelen kennen weet ieder gezin zonder uitzondering te noemen wat zij goed vinden aan het wonen met kinderen in de stad. Zij noemen dat de kinderen leren omgaan met verschillende culturen, dat de kinderen *street wise* worden en dat het geweldig is (vooral als de kinderen iets ouder zijn) omdat er van alles te doen is. En de nadelen, die zijn voorlopig te overkomen.

'Juppen zijn best leuke mensen, maar juist de diversiteit is leuk. De Armeense schoenmaker die zijn verhaal vertelt over zijn vrouw die niet in Nederland woont. Het is nuttig voor de jongens om mee te maken. S zijn crècheleidsters zijn tijdens hun vakantie in Turkije en Marokko beiden getrouwd. 'S zei Hilal is ook getrouwd op vakantie'. Dan weet hij ook wel dat dat bij ons niet gebeurt op een vakantie.'

Een ander persoon noemde de heftigheid van de stad als voordeel.

'Je leert echt voor jezelf te kunnen staan. Als ze opgroeien in de stad leren ze goed samenwerken met mensen die heel anders zijn. En je leert dingen van waarde op bouwen.'

Stadsgezinnen worden getrokken door de rommeligheid en de diversiteit. Tot op zekere hoogte natuurlijk. Een ouder verwoordde het zo.

'Wat zo leuk is hier, een deel van de mensen in een beetje gek. In Amstelveen heb je misschien drie mensen van de tweehonderd die een beetje gek zijn. Hier is dat een stuk meer.'

Hierover lijken de bewoners het eens, het is niet perfect met kinderen in de stad en misschien is het buitenspelen buiten de stad wel vrijer, opgroeien in een grote stad heeft voordelen voor 'onze' kinderen.

7.2.1 De gezinnen als basis

En dan naar die andere vraag. De vraag die minder eenvoudig te beantwoorden is. Zijn de kinderen of de gezinnen met kinderen nou belangrijk voor de stad of de buurt?

Een van de moeders noemde de voor de hand liggende reden: draagvlak.

'Middenklassegezinnen met kinderen zorgen voor draagvlak voor cultuur in de stad. De gezinnen zorgen voor levendigheid. En ook het doorgeven van een Amsterdamse cultuur. Kinderen die in Amsterdam opgegroeid zijn geven Amsterdamse cultuur door. De tonelen, de bioscopen, diverse winkels.'

Natuurlijk bezoeken lang niet alle middenklassegezinnen deze culturele activiteiten en plekken, toch is dit van oudsher een functie van de middenklassegezinnen in

Amsterdam. Er hebben altijd kinderen in Amsterdam gewoond. Sommige van hen hebben nu zelf kinderen, voor hen is het vaak gevoelsmatig belangrijk dat hun kinderen ook in die stad opgroeien. Het is hun stad, al decennia lang. Een andere moeder noemt dat de gezinnen met kinderen belangrijk zijn voor de leefbaarheid.

'Alle soorten gezinnen zijn nodig. Mijn kinderen zijn zo ongedwongen. Ze gaan zingend en huppelend over straat. Dat is toch belangrijk!'

De kinderen vertragen de stad, ze zetten haar soms stil. Deze moeder zag heel concreet deze functie vervuld worden door haar eigen kinderen. Ze zorgen voor een beetje feest op straat. Een andere moeder die ook collega's heeft met kinderen weet dat je met kinderen ook weleens te laat kan komen. Kinderen doen niet gejaagd, tenminste niet per se wanneer jij zelf haast hebt.

'Als je een kind hebt kun je geen haast hebben. In de stad is alles gejaagd en er is altijd haast. Kinderen doen daar niet aan mee.'

7.3 De buurt en de buurtschool

Ouders zijn ook meer buurtmensen dan niet-ouders in een buurt. Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk is geworden. Gezinnen zijn veel sterker buurtgericht dan niet-gezinnen. Hoewel dat niet betekent dat ze zich ook bewust inzetten voor de buurt. Deze mensen zijn daar vaak te druk voor. Het gezin, het werk, de school, en de vriendjes en vriendinnetjes van je eigen kinderen kosten al meer dan genoeg tijd. Er is niet zoveel ruimte om vrijwilliger in de buurt te zijn. Een kleine klus binnen de VVE van het eigen complex kan er nog wel af, maar dat is het vaak wel. Toch zorgen deze buurtmensen wel voor hun buurt. Ze doen mee, ze letten op, zijn alert en weten wie waar woont. Het is namelijk de plek waar hun eigen kinderen over straat gaan. Dit is beschreven in subparagraaf 6.7.4 Buren en buurtgevoel. Een moeder die veel voor de buurt doet merkt dat de mensen die zij ontmoet rondom het organiseren van het buurtfeest vooral ouders zijn.

'Zolang je kinderen hebt is betrokkenheid bij de buurt en bijvoorbeeld het buurtfeest veel vanzelfsprekender. Het is heel moeilijk betrokkenheid van huishoudens zonder kinderen te krijgen'

Er zijn wel idealisten. Natuurlijk zijn er altijd een paar die het wel doen. Die andere keuzes maken, die het initiatief nemen. Dat kunnen ook personen zijn uit een huishouden zonder kinderen. Het zijn de bewoners die een petitielijst neerleggen die andere bewoners slecht hoeven te tekenen. De groep die hier veel tijd in steekt is

echter een kleine minderheid.

Een van de bewoners in de Postjesbuurt zei na nadenken het volgende:

'De aanwezigheid van kinderen in de stad betekent vooral ook de aanwezigheid van mensen die zich met kinderen bezighouden.'

Deze uitleg kwam eerst logisch op me over, maar er zit veel in. In de stad brengt dit inderdaad veel in beweging. Ouders houden zich samen met andere ouders bezig met de opvoeding. Ouders organiseren kinderfeestjes. Er zijn dagopvangvoorzieningen. Er zijn scholen, met onderwijzers en die organiseren weer activiteiten. Zijn kinderen belangrijk voor de stad? Er is een heel groot deel van de stad dat draait om de kinderen. Is dat deel belangrijk? Ja, daar komen mensen met elkaar in contact. Dat is een leuk en dynamisch deel van de stad, het is niet weg te denken. Het zorgt ook voor werk voor mensen uit alle lagen van de bevolking. Het geeft dynamiek en diversiteit.

Dat middenklasse ouders in grote meerderheid hun voorkeur uitspreken voor een gemengde school en dat ook de meeste kinderen op deze scholen zitten zorgt voor interactie tussen kinderen uit verschillende lagen van de bevolking. Dit is een heel apart onderzoeksterrein en over het succes van deze scholen kan hier niet doorgedaan worden, feit is wel dat het gebeurt. De ouders in de interviews stuurden hun kinderen vaak bewust wel naar gemengde scholen en soms doen ze het niet.

Gezinnen blijken ook in het WiA- onderzoek significant meer buurtcontacten te hebben dan niet- gezinnen. Binnen de ring blijken gezinnen ook meer contacten te onderhouden met mensen buiten de eigen buurt (tabel 7.1).

Tabel 7.1 Gemiddeld aantal contacten van middenklassehuishoudens binnen de ring met anderen in de buurt of in de stad

		N	Gemiddelde	Std. Dev.	Sig
6.17 kunt u het aantal mensen noemen in uw buurt met wie u regelmatig contact heeft?	Niet-Gezinnen	3644	6,30	7,005	
	Gezinnen	619	10,37	11,439	,000
6.17 kunt u het aantal mensen noemen in heel Amsterdam met wie u regelmatig contact heeft?	Niet-Gezinnen	3993	21,97	18,521	
	Gezinnen	618	29,63	34,222	,000

Gegevens WiA 2007

Wanneer we deze zelfde vragen bekijken voor alleen gezinnen en dan de vertrekkers afzetten tegen de blijvers blijkt het volgende.

Tabel 7.2 Vergelijking gemiddeld aantal contacten van middenklassegezinnen binnen de ring met anderen in de buurt of in de stad

		N	Gemiddelde	Std. Dev.	Sig
6.17 kunt u het aantal mensen noemen in uw buurt met wie u regelmatig contact heeft?	Wil weg uit Amsterdam	81	9,37	8,736	
	Wil in Amsterdam blijven	210	10,06	12,461	,597
6.17 kunt u het aantal mensen noemen in heel Amsterdam met wie u regelmatig contact heeft?	Wil weg uit Amsterdam	84	25,33	21,418	
	Wil in Amsterdam blijven	208	28,60	24,976	,263

Gegevens WiA 2007

De blijvers hebben inderdaad iets meer contacten, maar deze blijken niet significant. De gezinnen die vertrekken hebben wel meer contacten dan de niet-gezinnen uit tabel 7.1. In de interviews bleek deze constatering ook. Met name de moeders, maar ook een aantal vaders bleken veel personen in de omliggende straten te kennen.

7.3.1 Betrokkenheid in verenigingsleven, vrijwilligerswerk en organisaties

Kinderen van middenklassegezinnen participeren sterk bij sporten en andere clubs in de stad. In de meeste gezinnen bleken de kinderen aangesloten te zijn bij een of meer clubs. Ouders brengen en halen hun kinderen of zorgen dat dit in orde komt. Ouders nemen de kinderen ook weleens mee naar culturele activiteiten in de stad. Ze benoemen bijvoorbeeld het Cinekid- festival in het Westerpark de bibliotheek. Bij de ouders is expliciet gevraagd naar hun baan en hoeveel zij werken en op welke manier zij zich inzetten voor de buurt en de school. Echter op welke manier zij zich breder inzetten in de maatschappij (bijvoorbeeld politiek, vrijwilligerswerk, verenigingsleven of besturen) was geen vraag. Ouders blijken vaak wel erg veel te werken en het is onmogelijk dat ze veel tijd overhouden voor extra taken. Hoewel dit sterk kan verschillen per gezin. Het onderzoek 'Kinderen in Nederland' van het SCP (2005) blijkt aan te tonen dat tweeverdieners die al veel werken zich naast die drukte toch nog kunnen inzetten voor extra activiteiten, vaak meer nog dan ouders die niet beiden werken. Bij ouders in de interviews bleek dit vaak inzet voor de school van de kinderen te betekenen. Daar ligt zolang de kinderen naar de basisschool gaan de prioriteit. De vraag hoe activiteiten van deze gezinnen zich verhouden tot activiteiten van andere huishoudens in de stad zou een goede aanleiding voor vervolgonderzoek zijn. Ook bijvoorbeeld of deze personen andere dingen in de stad (ander vrijwilligerswerk) oppakken wanneer hun kinderen de basisschool hebben verlaten.

7.4 Werk

Wanneer van middenklassehuishoudens binnen de ring wordt bekeken wat hun voornaamste bezigheid is blijkt dat vanzelfsprekend een baan. Bij de invullers van de WiA- enquête werkten personen uit gezinnen verhoudingsgewijs net zo vaak voor loon als personen die niet uit een gezinshuishouden komen. De verschillen die opvallen zijn allereerst dat verhoudingsgewijs onder gezinnen het aandeel eigen bedrijf en freelance een stuk hoger ligt dan onder niet-gezinnen (zie tabel 7.3). Wanneer de partners (van de invullers van de enquêtes) worden betrokken valt op dat het aandeel met een werkende partner bij gezinnen veel groter is dan bij niet-gezinnen (tabel 7.4). Deze vinding sluit aan bij wat Lia Karsten (2003) noemde als een van de belangrijkste drijfveren voor het leven in de stad: werk (of zelfs een carrière) en gezin kunnen combineren door tijd- ruimte voordelen. Zo is ook te begrijpen dat een grotere groep niet-gezinnen werk benoemt als belangrijke oorzaak om de stad te verlaten, significant vaker dan gezinnen (zie figuur 6.3). Gezinnen zullen zorgen dat ze dicht bij hun werk wonen daar gaan de kinderen ook in de buurt naar school en naar de kinderopvang. Verhuizen voor een nieuwe baan is voor hen dus beslist niet vanzelfsprekend.

Tabel 7.3 Middenklassehuishoudens en werk (invullers enquête)

Middenklasse binnen de ring			
	Niet- Gezinnen	Gezinnen	Totaal
werkend voor loon	2678 70%	436 69%	3114 70%
(mee)werkend in eigen bedrijf, freelance	455 12%	129 20%	584 13%
onbetaald werk/ geen werk	707 18%	69 11%	776 17%
Totaal	3840 100%	634 100%	4474 100%

Gegevens WiA 2007 (N= 4474)

Tabel 7.4 Middenklassehuishoudens en werk (partners van invullers enquête)

Middenklasse binnen de ring - partners			
	Niet- Gezinnen	Gezinnen	Totaal
werkend voor loon	429 46%	234 53%	663 49%
(mee)werkend in eigen bedrijf, freelance	112 12%	96 22%	208 15%
onbetaald werk/ geen werk	383 42%	111 25%	494 36%
Totaal	924 100%	441 100%	1365 100%

Gegevens WiA 2007 (N=1365)

Voor de partner van de invuller blijkt sterk te verschillen tussen de gezinnen en de niet-gezinnen (tabel 7.4). De arbeidsparticipatie bij gezinnen is veel hoger. Hoewel er bij de niet-gezinnen natuurlijk ook gepensioneerden zijn meegerekend. In verhouding zijn gezinshuishoudens veel vaker betrokken in eigen bedrijven of werken ze als freelancers. Wat dit betekent voor de stad is niet eenvoudig te benoemen. Wel sluit deze vinding aan bij de literatuur rond creatieve steden (zie paragraaf 2.4). Bij de geïnterviewde gezinnen viel op dat er inderdaad meestal sprake was van tweeverdieners. Waarbij vaak één van beide, maar soms ook beiden werkzaam waren in de creatieve sector.

7.5 Conclusie

Middenklassegezinnen kregen in hoofdstuk 2, Het belang van de stad, verschillende functies in de schoenen geschoven. Zo waren er de stedelijke professionals waarvan gehoopt werd dat ze betrokken zouden zijn op anderen in de stad. Er was de creatieve klasse, die zou zorgen voor innovatie en een bruisende stad. Het waren de gezinnen die anderen verder zouden helpen in de emanciperende stad. En een deel zou ook vertrekken zoals men na een tijdje van de stedelijke roltrap afstapt. Een deel vertrekt inderdaad, maar gezinnen die op korte termijn willen vertrekken zijn maar weinig aan het woord geweest in deze scriptie. Het waren vooral de verankerde middenklassegezinnen die midden in de Amsterdamse samenleving staan die aan het woord waren. Bleken de gezinnen de verwachtingen waar te maken? Hebben ze zelf het idee dat er verwachtingen op hen liggen?

Gezinnen zijn zich niet sterk bewust van een functie in de stad. In algemene zin wordt wel beredeneerd waarom de middenklassegezinnen belangrijk zijn, bijvoorbeeld om draagvlak voor commercie, cultuur en voorzieningen. Maar een eigen extra inspanning voor de stad of de buurt is geen gemeengoed. Gezinnen in de stad zijn over het algemeen geen buurtidealisten. De buurt is de plek waar je woont. Het is de plek waar je kinderen spelen en je wilt dat het een goede plek is en blijft. De school is een plek waar de kinderen vele uren doorbrengen en voor ouders is dit de eerste plek waar extra energie in gaat zitten. Veel ouders zijn nu actief voor de school of hebben in een recent verleden dingen gedaan voor de school. Daarnaast speelt ook de meest nabije woonomgeving een rol. Deze vertrouwde zone, waar de kinderen spelen valt onder de verantwoordelijkheid van de ouders. Zij kennen ook veel andere ouders die zich ook met kinderen bezighouden in de nabije omgeving. Op deze manier zijn eigenlijk alle ouders een beetje buurtmensen en bereid iets

extra's te doen voor de buurt. Dit zijn vooral *weak ties* van sociale verbondenheid zoals de literatuur het noemt (zie paragraaf 3.5.3), of Jane Jacobs' ogen van de straat (1961), de contacten zijn niet intensief, maar wel belangrijk. Ze zorgen voor extra veiligheid en een prettig leefklimaat op straat.

Buiten de bewuste keuzes spelen gezinnen of kinderen ook een grote rol in meer onbewuste processen. Het verlangen te wonen in een gemengde buurt of het sturen van je kind naar een gemengde school wordt door ouders vaak uitgelegd vanuit de redenering 'ik vind het belangrijk voor mijn eigen kind dat ze opgroeit met andere culturen'. Tegelijkertijd meent de Woonvisie (Amsterdam, 2008) en ook wetenschappelijke literatuur dat het voor kinderen uit andere culturen of lagere inkomensgroepen belangrijk is om op gemengde scholen te zitten of in gemengde buurten te wonen. Een andere onbewuste functie van gezinnen werd door een moeder aan het licht gebracht. Kinderen fleuren de stad op, zij doen niet mee in een gestreste samenleving. Zij leven bij de dag en zien de wereld op een andere manier.

Tenslotte blijken ouders hard te werken, vaak freelance of als zelfstandige, maar vaak werken ze veel. Het is een groep die een belangrijke rol zou kunnen spelen in de innovatieve stad. De werkloosheid onder de groep gezinnen in vergelijking tot niet-gezinnen is zeer laag. En beroepen sluiten aan bij het theoretisch model van de creatieve stad. Een ruggengraat voor de stad zoals een van de geciteerde auteurs in hoofdstuk 2 het noemde is misschien op basis van dit hoofdstuk veel eer voor deze gezinnen, maar ze vervullen een functie en het is zeer zeker een positieve rol voor de stad.

Wanneer we de functie van de middenklasse voor de stad bekijken aan de hand van de concepten uit het theoretisch kader dan zijn een aantal van deze concepten die ook in het conceptueel model (bijlage 1) zijn opgenomen zeker herkenbaar. Middenklassegezinnen spelen een (belangrijke) rol in de emanciperende stad als rolmodel. Ze spelen een rol in de creatieve stad als creatieve werkers. Ze spelen een rol in de attractieve stad omdat ze belangrijk zijn voor cultuur in de stad. En ze spelen een rol in de betrokken stad. Ze doen dit alleen niet zozeer omdat ze gericht zijn op de andere stadsgenoten, maar omdat ze menen dat het belangrijk is voor hun eigen kinderen, het eigen gezin en de eigen leefbaarheid in de buurt. Daarmee zijn ze toch belangrijk. Ze zijn aanwezig, ze werken in de stad, ze participeren in de school en de buurt. Zij zijn een stabiele groep voor de stad. Een groep die hoort bij het karakter van Amsterdam.

8. Conclusie

Wat draagt bij aan de geneigdheid van middenklassegezinnen om in centraal stedelijke buurten van Amsterdam te blijven wonen met opgroeiende kinderen en in hoeverre blijkt deze groep zich in te zetten voor de stad?

8.1 Terug naar de Woonvisie

De Woonvisie voor Amsterdam kent de middenklasse in het algemeen en specifiek middenklassegezinnen een grote rol toe. Het bieden van ruimte aan deze groep vormt een belangrijk speerpunt in toekomstig beleid. Wetenschappers menen vanuit verschillende uitgangspunten dat dit een goede zet is. De belangrijkste redenen die hieraan ten grondslag liggen zijn stabiliteit voor de stad en betrokkenheid bij de stad. Het blijkt inderdaad ook in interviews en het WiA- onderzoek dat gezinnen sterker betrokken zijn bij hun leefomgeving dan andere huishoudens. Maar ook voor de diversiteit en dynamiek in de stad Amsterdam, die met name vanuit de theorie van de creatieve stad belangrijk wordt geacht, spelen gezinnen een grote rol. De realiteit is dat hoewel gezinnen gewenst worden in de stad binnen de ring hun wonen daar onder druk staat. De woningprijs van grote woningen is hoog en veel middenklasse gezinnen komen niet in aanmerking voor sociale huurwoningen. Starters beginnen vaak wel in de stad binnen de ring, maar vlak voor of vlak na de geboorte van het eerste kind blijken velen toch te vertrekken.

De invloed op de binding van middenklassegezinnen aan de stad binnen de ring blijkt klein. In dit onderzoek is een belangrijke conclusie dat vertrek van gezinnen niet sterk samenhangt met een lage beoordeling van stedelijke kenmerken (de eigenschappen). Amsterdam kan dus niet de binding vergroten door eenvoudig de stad te verbeteren. Een betere veiligheid, soepelere bereikbaarheid of goedkoper parkeren zullen als ingrepen niet veel uithalen met betrekking tot het vasthouden van middenklassegezinnen aan centrale buurten van de stad. Eigenlijk doet Amsterdam het op het gebied van kwaliteit voor de gezinnen juist erg goed. De gezinnen in het WiA- onderzoek en in de interviews lijken in grote lijnen uitermate tevreden over de stad, de voorzieningen en alles wat wordt aangeboden. De gezinnen die de smaak van de stad te pakken hebben waarderen juist in zekere mate de metropolitane, ruige en drukke kant van de stad. Daarbinnen hebben gezinnen behoefte aan het creëren van "dorpen", een vertrouwd en veilig gebied. Voor gezinnen met kinderen is de buurt een belangrijkere plaats dan voor andere huishoudens, gezinnen hebben meer vertrouwdheid nodig. De directe buurt is

immers de plaats waar kinderen opgroeien en de wereld ontdekken. En door de kinderen ontstaan die buurtcontacten met andere ouders ook eerder. Vertrouwdheid ligt voor gezinnen dus ook meer voor de hand. Ouders betogen dat voor de ontwikkeling van hun kind de diversiteit van de leefomgeving (de stad binnen de ring) belangrijk is, daar hoort vaak ook bij dat kinderen naar een gemengde school in de buurt gaan. Zo schipperen ouders tussen enerzijds het verlangen dat de kinderen *streetwise* worden en anderzijds het verlangen dat de kinderen in een veilige omgeving op kunnen groeien zoals in de studie van Weller en Bruegel (2009) benoemd wordt.

Blijven in de stad blijkt voor middenklasse gezinnen binnen de ring het sterkst samen te hangen met het thuisvoelen. Thuisvoelen heeft voor een groot deel te maken met de verankering in de stad. Het aantal contacten en een familieverleden in de stad. Echter ook de smaak voor stadsleven speelt een grote rol. Hierin blijken ook bij Amsterdamse gezinnen de factoren die door Lia Karsten (2003) werden onderscheiden leidend: het kunnen combineren van een gezin met een carrière voor zowel de vader als de moeder door tijd- en afstandvoordelen, de specifieke netwerken van gelijkgezinden en de stoere stadsidentiteit.

Dat wil niet zeggen dat vertrekkende gezinnen daar niets mee hebben, zelfs gezinnen die zeggen te willen vertrekken uit de stad beoordelen 'thuisvoelen in de buurt' gemiddeld met een 7,4. De beperkingen op de woningmarkt drijven veel gezinnen toch de regio in of in ieder geval de centrale wijken uit. Een grote woning binnen de ring kost zoveel dat het van ouders vraagt om nog meer te werken wanneer dit mogelijk is (en daarmee verlaten ze eigenlijk vaak het middenklasse inkomen). Dit verklaart ook het lage aandeel van middenklassegezinnen in Amsterdam binnen de ring.

Middenklassegezinnen die wel een grote woning hebben kunnen vinden binnen de ring spreken enthousiast hoe zij deze woning toch hebben kunnen bemachtigen. Vaak ging daar al een lange tijd van zoeken aan vooraf, vaak was dat nauwkeurig nieuwbouwlocaties in de gaten houden en soms was het een gelukstreffer. De nieuwbouwwoningen die destijds beschikbaar waren voor middenklassegezinnen zouden, wanneer ze nu in de verkoop komen, door de enorme prijsstijgingen vaak moeilijk opnieuw bereikbaar zijn voor middenklassegezinnen.

Middenklassegezinnen zien voor zichzelf niet duidelijk een rol weggelegd in de stad. Wanneer zij langer nadenken over wat ze betekenen kunnen zij vaak wel iets bedenken bijvoorbeeld dat middenklassegezinnen belangrijk zijn voor draagvlak

onder voorzieningen in de stad. Zelden functioneren zij bewust als rolmodel of buurtidealist, echter onbewust gebeurt er meer. Zo zijn de ouders sterk betrokken bij de scholen van hun kinderen, kennen zij de directe buurt goed en zetten zij zich ook in voor dat gebied waar zij zich verantwoordelijk voor voelen, bijvoorbeeld de straat of de binnentuin. Ook de kinderen spelen een rol. Een stad met kinderen is een stad waar niet doorgaand haast en stress het voor het zeggen hebben. Kinderen zijn meer ongedwongen en daarmee in staat de stad ook een ander gezicht te geven. Ouders konden soms bewust kinderen in de stad benoemen als inspiratiebron, of als bron van ontmoeting of als personen die de stad opvrolijken. Kortom, zij zijn een volwaardig onderdeel van de diverse stad. Is dat dan wat in de Woonvisie werd bedoeld met kapitaal voor de stad? De onbetaalbare momenten die doen denken aan de reclames van eurocard mastercard.

8.2 Ontdekken, koloniseren en afbakenen

Aan het einde van de theoretische hoofdstukken 2 en 3 waarin het belang van de stad en het belang van het stadsgezin centraal stonden werd de hypothese gesteld dat *gentrification* en wooncomplexen met (semi)afgesloten binnentuinen tegemoet zouden kunnen komen aan de woonwensen van middenklassegezinnen en tevens financieel bereikbaar zijn voor deze groep. Met name in de *case study* in de Staatsliedenbuurt- zuid werden hier aanwijzingen voor gevonden. Vooraf was de verwachting meer dat de Postjesbuurt in de Baarsjes hier inzicht in zou geven, maar deze buurt is hoewel de woningprijs nog toegankelijk is voor jonge starters, al decennia lang een middenklassebuurt. *Gentrification* heeft daar geen sterke rol gespeeld. De Staatsliedenbuurt heeft een grotere omslag meegemaakt. Nu zo'n 15 jaar na de oplevering van de eerste 'nieuwbouw' in de buurt is het buurtje een stip met een hoge kinderconcentratie op de stadskaart (zie figuur 5.2). De nieuwbouwwoningen in het oude industriegebied blijken voor een grotere groep (financieel) toegankelijk dan bestaande bouw in de omgeving, vooral wanneer zij voor het eerst in de verkoop zijn. De mogelijkheden van de binnentuin worden door de gezinnen zelf hoog gewaardeerd, echter de niet- gezinnen uit de complexen lijken soms iets minder tevreden. Bewoners benoemden ook de afstand tussen de sociale huurders en de kopers van de complexen. De rol van de VVE als bewonerscommissie en de afwezigheid van de sociale huurders in dit orgaan is een zwakte.

De (semi)afgesloten binnentuinen blijken dus populair onder (middenklasse) gezinnen. De buurtgerichtheid lijkt er echter wel door af te nemen. De complexen

lijken meer in zichzelf gekeerd en de versnippering in de buurt is groter. Voor het moderne stadsgezin is dat eigenlijk geen probleem, in tegendeel zelfs. De buurt als sociaal netwerk is niet heel belangrijk. Als bron van identiteit speelt de buurt een grotere rol en als veilige speel- en woonplaats voor de kinderen. Deze stelling van Kearns en Forrest (paragraaf 3.5) werd duidelijk herkend voor de gezinnen in het onderzoek. Opvallend is ook dat de kinderen in de Postjesbuurt al op veel jongere leeftijd de straat over gaan en alleen buiten spelen dan de kinderen in de complexen grenzend aan een binnentuin. De stap om je kinderen zonder toezicht te laten spelen buiten de binnentuin blijkt groot en het wordt ook niet nodig gevonden. De manier waarin een complex met een binnentuin kan dienen als dorpje in de stad wordt door ouders hoog gewaardeerd. Dat de rest van de buurt niet echt een gezinsbuurt is vinden deze ouders juist wel spannend. De vraag is echter of ouders wanneer een bepaalde buurt nog niet bekend staat als middenklassebuurt bereid zijn de eerste te zijn die een woning kopen (of particulier huren) in zo'n complex. In de Staatsliedenbuurt was het complex aan de Donker Curtiusstraat in eerste instantie vrijwel niet bewoond door gezinnen. Inmiddels zijn de woningen die grenzen aan de begane grond voor zeker driekwart in gebruik door jonge gezinnen. Het bouwen van complexen met een gemeenschappelijke binnentuin is vooral mogelijk bij nieuwbouw, maar kan ook bij herbestemming en renovatie overwogen worden.

Samenvattend kan gesteld worden dat de voorwaarde voor gezinnen om in de stad binnen de ring te blijven is dat zij zich herkennen in de manier van leven van een stadsgezin. Men voelt zich thuis in de drukte, diversiteit en dynamiek van de stad. Men heeft een band opgebouwd met Amsterdam en wil dat de kinderen dat ook doen. Dat komt vaak omdat zij zelf ook zijn opgegroeid in de stad Amsterdam. Zij voelen zich als gezin thuis op de plek waar zij wonen. Het wonen in de stad mag dan ook wat kosten bijvoorbeeld een groot deel van het salaris, minder woonruimte dan buiten de stad en minder ruimte voor de kinderen om zelfstandig buiten te spelen. Het levert ook wat op: tijd door afstandvoordelen, de kans om met gelijkgestemden te leven, de nooit saaie en altijd wervelende wereld op loop- of fietsafstand. De stad is voor hen ook een plaats waar kinderen veel van die wereld zien en opgroeien als wereldwijze stadskinderen. Deze groep middenklasse stadsgezinnen betekent veel voor de stad, maar niet zozeer omdat zij zich vol idealen inzetten voor hun medestedelingen. Nee, ze betekenen veel omdat ze er zijn als stabiele, toegewijde, bruisende, werkende, consumerende en doorgeevende Amsterdammers.

8.3 Aanbevelingen - creativiteit gevraagd

Na een lijvige studie is deze paragraaf een praktische uitwerking richting de gemeente Amsterdam. De resultaten van de studie zijn niet zo concreet dat ze een, twee, drie tot praktische aanbevelingen leiden. Daarnaast is Amsterdam goed onderweg met de focus op middenklassegezinnen in de Woonvisie, maar ook in de conceptversie van de Structuurvisie tot 2040. De eerste aanbeveling is het uitgangspunt: creativiteit gevraagd. Bewoners tonen creativiteit en flexibiliteit in hun woonsituatie, dit zullen gemeenten, corporaties en ontwikkelaars ook moeten (blijven) doen willen ze ruimte kunnen bieden aan de middenklassegezinnen.

- Daag woningcorporaties en ontwikkelaars uit om woningen te blijven ontwikkelen die passend en betaalbaar zijn voor middenklassegezinnen op locaties binnen de ring. Bied ruimte waar mogelijk. Geef voordelen waar mogelijk. Maak prestatieafspraken waar mogelijk.

Sluit aan bij de stedelijke diverse en bruisende plek waar stadsgezinnen willen wonen

- Gezinnen met een stedelijk woonideaal zijn niet op zoek naar middenklasse gezinsbuurten. Diversiteit en dynamiek wordt door hun juist gewaardeerd. Ontwikkel dus geen hele gezinsbuurten voor deze doelgroep.
- Zorg voor voldoende levendigheid in de buurten waar men graag stads georiënteerde gezinnen zou willen vasthouden. Eethuisjes, diverse winkeltjes – kortom - de levendige stad op loopafstand sluiten aan bij de wensen van stedelijk georiënteerde gezinnen.
- Waar mogelijk gezinswoningen bouwen voor gezinnen die wel bereid zijn in te zetten voor hun buurt. Dus woningen beschikbaar stellen onder een inspanningsvoorwaarde of gekoppeld aan een bepaalde verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld de zorg voor een speeltuin in die straat.

Sluit aan bij de voorkeur om beschut te kunnen wonen

- Veel afgesloten woonenclaves plaatsen kan negatief werken op een woonbuurt en lijkt ongewenst voor een open en ongedeelde stad als Amsterdam. Autoluwe of autoloze straten, hofjes en binnenpleintjes – kortom beschutting en ruimte voor ontmoeting en spelen in het bouwblok wordt door gezinnen belangrijk gevonden. De mix van het rustige en beschutte, dicht bij het dynamische metropolitane is het ideaal.

Bouwen voor gezinnen betekent niet dat er gezinswoningen met tuin gebouwd moeten worden. Stadsgezinnen wonen vaak ook naar tevredenheid op een etage. In de gesprekken en in het WiA- onderzoek bleken wel een aantal wensen terug te komen.

Sluit waar mogelijk aan bij woningwensen van Stadsgezinnen

- Gezinnen waarderen een tuin wel, maar een klein tuintje grenzend aan een grotere gemeenschappelijke plaats heeft bij veel gezinnen sterk de voorkeur.
- Gezinnen zijn vaak meer gebaat bij meer kamers dan bij meer vierkante meters. Zeker wanneer kinderen ouder worden hebben zij behoefte aan een eigen plaats. Moderne woningen zijn vaak ruim opgezet, maar bieden maar beperkt mogelijkheden om een extra ruimte te creëren.

Bied ruimte om te ontdekken en te ontmoeten

- Bied speelplaatsen aan die de kinderen tot ontdekking aanzetten en ontwikkeling stimuleren. Juist omdat kinderen in de stad niet vrijuit in het park en bos spelen. Een eenvoudige speeltuin op de hoek van de straat voldoet niet als de kinderen iets ouder worden.
- Stadsgezinnen zijn gericht op parken. Een park op loopafstand maakt veel goed van het gebrek aan een (grote) tuin bij huis. Het Westerpark voldeed meer in de behoefte van stadsgeoriënteerde gezinnen dan het Rembrandtpark en kan dienen als een voorbeeld voor andere parken.

Wees soepel

- Bied juridisch een soepele omgang met functieverandering wanneer op deze manier meer ruimte ontstaat voor gezinnen in middenklassebuurten. Bijvoorbeeld bij leegstaande hoekwinkels of het betrekken van een berging bij de woning. Ook samenvoegen van twee kleine woningen biedt wanneer in een bepaalde buurt de woningvoorraad eenzijdig klein is een mooie manier om gezinnen ruimte te bieden. Dit heeft alleen zin wanneer de woningprijs van de gecombineerde woning bereikbaar blijft voor (hogere) middeninkomens.

Zoek nieuwe ruimte

- Stadsgezinnen richten zich erg op bepaalde gebieden binnen de ring, dit gebied kan mogelijk uitgebreid worden. De woningmarkt duwt *gentrification*

steeds een paar wijken verder. Op deze goedkopere locaties liggen kansen. Bouwen met (semi)afgesloten binnentuinen of op een andere manier beschut kan de stap voor gezinnen om in een eerder stadium een bepaalde buurt te gaan bewonen vergroten. Dan hoeven jonge kinderen immers niet per sé op straat te spelen.

8.4 Discussie

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen de kaders van de dienst Wonen, Zorg en Samenleven van de gemeente Amsterdam. Dit biedt veel mogelijkheden, het stelt mij als onderzoeker in staat om over veel data te beschikken waar in anders niet over beschikt zou hebben. De samenwerking met de gemeente Amsterdam stelde mij in staat om te beschikken over een gegevensbestand met meer dan 19.000 respondenten. Dat er gewerkt werd met een bestaande dataset, waarop ik als onderzoeker vooraf geen invloed heb gehad, maakte dat sommige vragen niet direct beantwoord konden worden. De onderzoeksresultaten lijken hierdoor meer diffuus. De interviews gaven wel een duidelijk beeld, maar door het kleine aantal respondenten kon op basis van die gesprekken geen vergaande conclusies worden getrokken. De doelgroep bleek een moeilijke doelgroep voor interviews. Allereerst de vraag hoe kom je met ze in contact? Op straat kun je mensen aanspreken, maar mensen met kinderen laten zich een stuk minder snel aanspreken dan mensen zonder kinderen. Echter hoe weet je van iemand die niet met kinderen over straat loopt of het een ouder betreft. Daarbij komt dat er één groep in Amsterdam altijd heel erg druk is en dat is de groep ouders met kinderen. Vervolgens de locatie, er was gekozen voor een gebiedsgerichte *case study* echter niet iedereen die in een bepaalde buurt over straat gaat woont ook in die buurt. En ten slotte de inkomensgrenzen van middenklassegezinnen. Hoewel middenklasse breder interpreteerbaar is dan de strakke grenzen die in de WiA- analyse zijn gekozen is het ongemakkelijk om op straat respondenten uit te kiezen op een inkomensgrens. Soms weet men niet eens wat het netto maandelijks huishoudensinkomen is. Het betekende dat veel van de benaderde gezinnen niet bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. Een risico van deze situatie is dat er een niet correct beeld ontstaat van middenklassegezinnen. Immers gezinnen die wel meewerken aan een interview maken deel uit van een groep die voor een (mannelijke) student op straat eenvoudiger te benaderen is. Zo is het bijvoorbeeld niet gelukt om binnen deze buurten een interview te hebben met een allochtone respondent (terwijl van deze

groep, middenklasse gezinnen binnen de ring, circa 20% niet-westerse allochtone afkomst is). Er is vooral gesproken met personen die zelf ook gestudeerd hebben en de inkomens lagen vaak hoger dan de middenklasse gemiddelden. Dit komt ook doordat een groot deel van de middenklassegezinnen in sociale huurwoningen woont (ongeveer 40% in Amsterdam). In de Postjesbuurt zijn verhoudingsgewijs weinig sociale huurwoningen, maar in Staatsliedenbuurt- zuid bleken de afgesloten portieken moeilijker bereikbaar en bleken personen die op straat benaderd werden en wilden meewerken in geen enkel geval uit een sociale huurwoning te komen. Het zou kunnen dat de verhalen van bewoners, hoewel het nog steeds een diverse groep was, door de manier van onderzoeken gekleurd is. De resultaten in dit onderzoek zouden sterker zijn wanneer ook onderzoek gedaan zou worden naar een groep die daadwerkelijk in een voorliggende periode de stad heeft verlaten. Gaan zij anders om met wonen, werken en gezin in tijd- en afstandkeuzes? Hebben zij daadwerkelijk een andere levensstijl? In dit onderzoek blijft de groep waar mee wordt vergeleken een groep die voornemens is de stad te verlaten, de vraag is echter of dit ook echt gebeurt.

8.5 Vervolgonderzoek

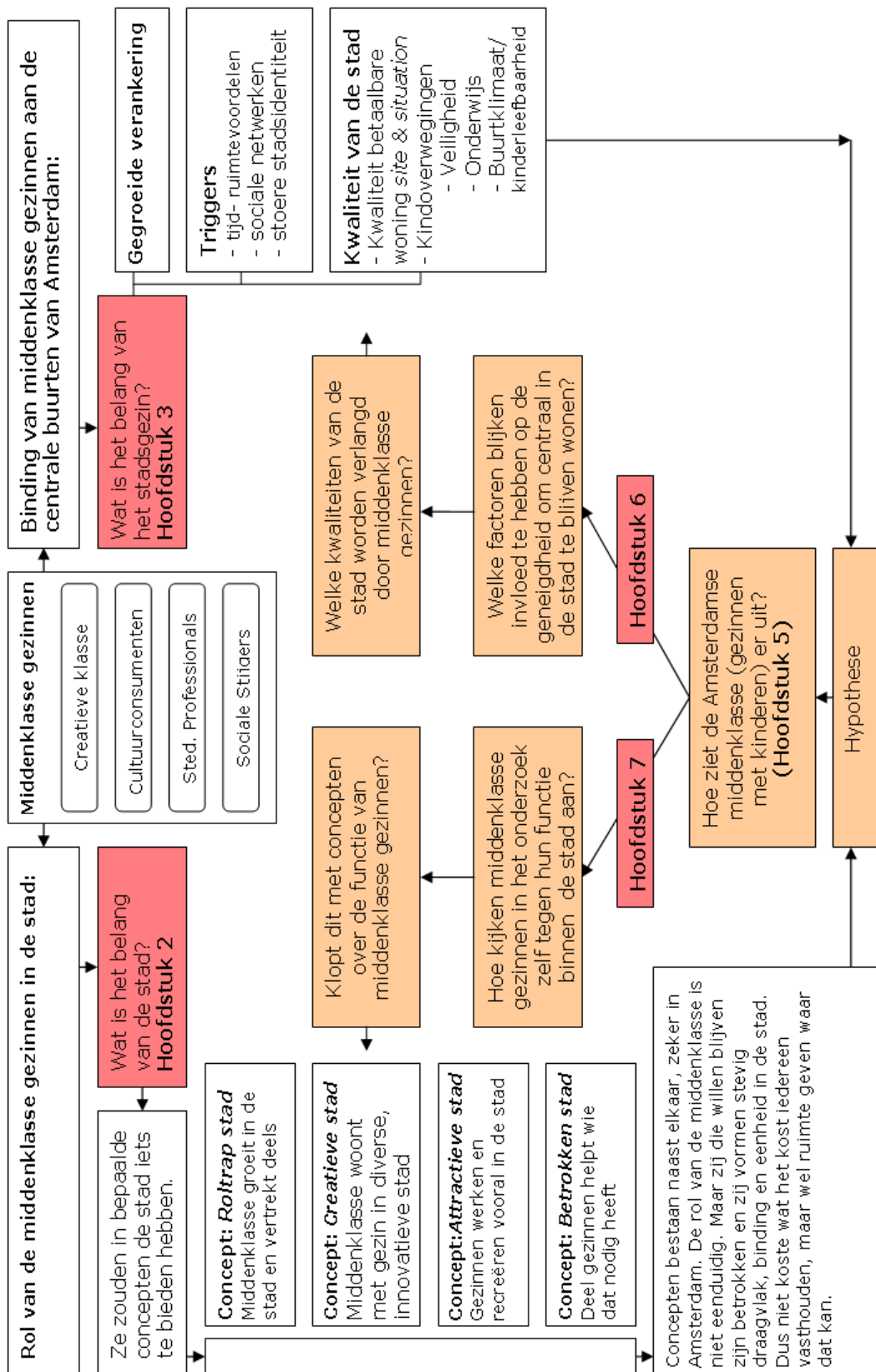
Hoewel deze studie heeft geleid tot nieuwe inzichten in de verhouding tussen de metropolitane stad en het middenklasse stadsgezin is er ook voldoende aanleiding om meer onderzoek te doen naar dit onderwerp. Zo kan de inzet van middenklassegezinnen worden vergeleken met de inzet van andere stedelingen. Zijn deze stadse tweeverdieners (met kinderen, die veelal actief zijn in creatieve beroepen) belangrijk voor de vitaliteit van de stad? Maar ook over binding liggen vragen open. Hebben gezinnen die de stad toch verlaten hebben een andere levensstijl dan gezinnen die nog in de stad wonen? En wat is dat verschil? Of met het oog op nieuwe ontwikkelingen binnen Amsterdam. Zijn er gebieden in Amsterdam buiten de ring die stedelijk georiënteerde gezinnen aanspreken en welke eigenschappen moeten deze buurten/ woonblokken hebben? Zijn deze gezinnen ook net zo tevreden over Amsterdam als zij die binnen de ring wonen? En tot slot als 'thuisvoelen' zo belangrijk is voor blijven in de stad. Kan er dan ook invloed op worden uitgeoefend van buiten af?

Bronverwijzingen

- Amsterdam, (2008) *Woonvisie, Wonen in de metropool* (Gemeente Amsterdam)
- Amsterdam, (2008B) *Ruimte voor Amsterdamse kwaliteit* (Gemeente Amsterdam)
- Amsterdam, (2009), Stadsmonitor zoals op intranet.stadsmonitor.amsterdam.nl, uitgave dienst Onderzoek en Statistiek
- Amsterdam, (2009), *De staat van de jeugd, Jeugdmonitor Amsterdam 2009*, uitgave dienst Onderzoek en Statistiek
- Atkinson, R. (2006) Padding the bunker: strategies of middle-class disaffiliation and colonisation in the city, *Urban Studies*, 43, pp. 819–832.
- Bouw, C. & L. Karsten (2004) *Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte* (Amsterdam: Aksant).
- Booi, H., K. Dignum, I. de Jong & A. de Zeeuw (2008) Verhuiscwensen in Amsterdam: van ambities naar realiteit, *Tijdschrift v/d Volkshuisvesting*, 5, pp. 12-19
- Boutellier, J., R. Scholte & M. Heijnen (2008) *Kijken achter de cijfers* (Gemeente Amsterdam dienst Onderzoek en Statistiek/ Amsterdam: Vrije Universiteit)
- Burgers, J. & G. Engbersen (2004) *De emancipatieve stad. Een onderzoeksagenda met betrekking tot de sociale liftfunctie van grote steden* (Rotterdam: Erasmus Universiteit)
- Bryman, A. (2004) *Social research methods* (Oxford: Oxford University Press)
- Clark, W. & F. Dieleman (1996) *Households and Housing. Choice and Outcomes in the Housing Market* (New Brunswick, New Jersey: Center of Urban Policy Research)
- Engelsdorp Gastelaars, R. van & D. Hamers (2006) *De nieuwe stad, stedelijke centra als brandpunt van interactie* (Rotterdam: NAI uitgevers & Den Haag: Ruimtelijke planbureau)
- Fielding, A. (1992) Migration and social mobility; South East England as an escalator region, *Regional Studies* 26(1), pp. 1-15
- Fischer, P. & G. Malmberg (2001) Settled people don't move: on life course and (im)mobility in Sweden, *International Journal of Population Geography*, 7, pp. 357-371
- Florida, R. (2005) *Cities and the Creative Class* (New York: Routledge)
- Forrest, R. & A. Kearns (2001) Social cohesion, social capital and the neighbourhood, *Urban Studies*, 38, pp. 2125–2143.
- Hamers, D. (2007) Creatieve stad kan niet zonder suburb en landelijke omgeving, *NICIS City Journal*, 8, pp.19-25
- Jacobs, J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities. The Failure of Town Planning* (New York: Random House)
- Karsten, L. (1995) Het kind in de stad. Van achterbank-generatie en 'pleiners', *Geografie*, 4, pp. 36-40
- Karsten, L. (2003) Family gentrifiers: challenging the city as a place simultaneously to build a career and to raise children, *Urban Studies*, 40, pp. 2573–2584.
- Karsten, L., A. Reijndorp, & J. van der Zwaard (2006) *Stadsmensen. Levenswijze en woonambities van stedelijke middengroepen* (Apeldoorn/Antwerpen: Het Spinhuis).
- Karsten, L. (2007) Housing as a Way of Life, *Housing Studies*, 22, pp. 83-98
- Kearns, A. & R. Forrest (2000) Social Cohesion and Multilevel Urban Governance, *Urban Studies*, 37, pp. 995-1018
- Kleinhans, R., L. Veldboer & J. Duyvendak (2000) *Integratie door differentiatie? Een onderzoek naar de sociale effecten van gemengd bouwen* (Den Haag: Ministerie VROM)
- Kroneman, M. & F. Kuipers (2007) Prachtstad: pluriforme stad voor jeugd en gezin, Tweede prijs essaywedstrijd NICIS Institute Den Haag

- Land, M. van der (2004) *Vluchtige verbondenheid: stedelijke bindingen van de Rotterdamse nieuwe middenklasse* (Amsterdam: Amsterdam University Press)
- Mulder, C. & P. Hooimeijer (1999) Residential relocations in the life course, in: L. Wissen & P. Dykstra (Eds) *Population Issues, An Interdisciplinary Focus*, pp. 159–186 (New York: Plenum Press).
- Sassen, S. (2001) *The Global City: New York, London, Tokyo* (New Jersey, Princeton: Princeton University Press)
- SCP (2005) *Kinderen in Nederland* (Den Haag: SCP)
- Veldboer, L. (2006) Op zoek naar de voorbeeldige middenklasse, *Sociologie*, 3, pp. 288-301
- VROM (2006) *Smaak voor de stad. Een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen* (Den Haag: Ministerie van VROM)
- Weller, S. & I. Bruegel (2009) Childrens's 'Place' in the development of Neighbourhood Social Capital, *Urban Studies*, 46, pp. 629-643

BIJLAGE 1 Conceptueel Model

BIJLAGE 2 Logistische regressiemodellen

BIJLAGE 3 T-toets verschil van gemiddelde scores gezinshuishoudens

Independent Samples Test voor gezinshuishoudens binnen de ring						
				t-test for Equality of Means		
		Gemiddeld cijfer van middenklasse gezinnen		Groen = Sig. (2-tailed) *	Mean Difference	Std. Error Difference
Blijven in Amsterdam		N	Mean			
6.1 Hoe tevreden bent u met uw buurt? (totaaloordeel) (1=zeer ontevreden, 10=zeer tevreden)	Wil weg uit Amsterdam	85	7.13	,172	-,287	,210
	Wil in Amsterdam blijven	233	7.42	,135	-,287	,191
6.2 parkeervoorzieningen (Wat vindt u van het aanbod van onderstaande voorzieningen in uw buurt? (1=ruim onvoldoende, 10=ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	83	6.20	,131	,446	,294
	Wil in Amsterdam blijven	228	5.76	,137	,446	,298
6.2 openbaar vervoer	Wil weg uit Amsterdam	84	7.79	,558	-,102	,174
	Wil in Amsterdam blijven	232	7.89	,588	-,102	,188
6.2 winkels	Wil weg uit Amsterdam	85	7.14	,146	-,342	,235
	Wil in Amsterdam blijven	232	7.48	,162	-,342	,243
6.2 basisscholen	Wil weg uit Amsterdam	80	6.95	,088	-,371	,217
	Wil in Amsterdam blijven	221	7.32	,107	-,371	,229
6.2 sportgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	81	6.17	,442	,209	,272
	Wil in Amsterdam blijven	221	5.96	,455	,209	,279
6.2 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	83	6.07	,939	-,021	,269
	Wil in Amsterdam blijven	226	6.09	,934	-,021	,251
6.3 parkeervoorzieningen (Hoe belangrijk vindt u onderstaande voorzieningen voor uw buurt? (1=zeer onbelangrijk, 10=zeer belangrijk))	Wil weg uit Amsterdam	84	7.01	,650	-,135	,298
	Wil in Amsterdam blijven	231	7.15	,648	-,135	,296
6.3 openbaar vervoer* (* deze waarde verschilt significant, maar het gaat niet om een beoordeling van OV. Het gaat om een mate van belang.	Wil weg uit Amsterdam	84	8.00	,015	-,439	,179
	Wil in Amsterdam blijven	230	8.44	,034	-,439	,205
6.3 winkels	Wil weg uit Amsterdam	84	8.18	,357	-,142	,154
	Wil in Amsterdam blijven	231	8.32	,352	-,142	,152

Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding en hun rol centraal in de metropool

6.3 basisscholen	Wil weg uit Amsterdam	82	7.74	,864	,051	,294
	Wil in Amsterdam blijven	225	7.69	,855	,051	,277
6.3 sportgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	83	7.11	,100	-,407	,247
	Wil in Amsterdam blijven	227	7.52	,101	-,407	,246
6.3 speelgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	81	8.32	,265	,303	,271
	Wil in Amsterdam blijven	227	8.02	,231	,303	,252
6.4 de woningen (Hoe beoordeelt u onderstaande zaken in uw buurt? (1=zeer lelijk, 10=zeer mooi))	Wil weg uit Amsterdam	86	6.57	,685	-,083	,204
	Wil in Amsterdam blijven	236	6.65	,665	-,083	,191
6.4 de inrichting van de woonomgeving	Wil weg uit Amsterdam	85	6.49	,816	,045	,193
	Wil in Amsterdam blijven	236	6.45	,804	,045	,180
6.4 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	85	5.86	,195	-,315	,242
	Wil in Amsterdam blijven	236	6.17	,210	-,315	,250
6.5 straten en stoepen (Hoe beoordeelt u het schoonhouden van onderstaande zaken in uw buurt (1 = ruim onvoldoende, 10 = ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	86	6.19	,982	-,005	,239
	Wil in Amsterdam blijven	235	6.19	,982	-,005	,234
6.5 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	83	6.11	,573	-,127	,224
	Wil in Amsterdam blijven	234	6.24	,582	-,127	,230
6.5 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	80	5.99	,731	-,074	,214
	Wil in Amsterdam blijven	229	6.06	,734	-,074	,216
6.6 de woningen in de buurt (Hoe beoordeelt u de staat van onderhoud van de onderstaande zaken in uw buurt (1 = ruim onvoldoende, 10 = ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	86	6.63	,404	,153	,183
	Wil in Amsterdam blijven	236	6.47	,376	,153	,173
6.6 straten en stoepen	Wil weg uit Amsterdam	85	6.47	,727	,066	,190
	Wil in Amsterdam blijven	235	6.40	,719	,066	,184
6.6 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	83	6.36	,950	,013	,198
	Wil in Amsterdam blijven	235	6.35	,949	,013	,195
6.6 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	81	6.20	,961	-,010	,216
	Wil in Amsterdam blijven	226	6.21	,959	-,010	,203

Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding en hun rol centraal in de metropool

6.8 Hoe gaan verschillende groepen mensen in uw buurt met elkaar om? (1=zeer onprettig, 10=zeer prettig)	Wil weg uit Amsterdam	84	6.69	,362	-,154	,168
	Wil in Amsterdam blijven	231	6.84	,357	-,154	,167
6.9 Hoe beoordeelt u de betrokkenheid van de buurtbewoners bij de buurt? (1=geen betrokkenheid, 10=grote betrokkenheid)	Wil weg uit Amsterdam	84	5.94	,719	-,077	,214
	Wil in Amsterdam blijven	228	6.02	,735	-,077	,227
6.12 inkomen (Hoe tevreden bent u over de mate van menging in uw buurt als het gaat om: (1 = zeer ontevreden, 10 = zeer tevreden))	Wil weg uit Amsterdam	84	6.31	,184	-,317	,238
	Wil in Amsterdam blijven	222	6.63	,186	-,317	,238
6.12 etniciteit	Wil weg uit Amsterdam	84	6.36	,194	-,334	,256
	Wil in Amsterdam blijven	220	6.69	,190	-,334	,254
6.12 leeftijd	Wil weg uit Amsterdam	84	6.80	,162	-,310	,221
	Wil in Amsterdam blijven	223	7.11	,172	-,310	,226
6.12 leefstijl	Wil weg uit Amsterdam	82	6.48	,141	-,349	,236
	Wil in Amsterdam blijven	222	6.82	,144	-,349	,237
6.10 overlast criminaliteit	Wil weg uit Amsterdam	86	6.44	,361	-,280	,306
	Wil in Amsterdam blijven	230	6.72	,350	-,280	,298
6.10 overlast verkeer	Wil weg uit Amsterdam	84	6.35	,697	,120	,307
	Wil in Amsterdam blijven	226	6.23	,687	,120	,296
6.13 Voelt u zich thuis in uw buurt? (1=helemaal niet, 10=zeer thuis)	Wil weg uit Amsterdam	86	7.41	,020	-,512	,218
	Wil in Amsterdam blijven	234	7.92	,019	-,512	,216
6.14 Hoe veilig voelt u zich in uw buurt? - overdag (1=zeer onveilig, 10=zeer veilig)	Wil weg uit Amsterdam	85	8.42	,239	,215	,182
	Wil in Amsterdam blijven	235	8.21	,204	,215	,169
6.14 Hoe veilig voelt u zich in uw buurt? - s avonds (1=zeer onveilig, 10=zeer veilig)	Wil weg uit Amsterdam	86	7.22	,735	,083	,245
	Wil in Amsterdam blijven	232	7.14	,727	,083	,238
6.15 Hoe denkt u dat de buurt waar u woont zich de komende jaren zal ontwikkelen? (1=zeer negatief, 10=zeer positief)	Wil weg uit Amsterdam	85	6.84	,542	-,135	,220
	Wil in Amsterdam blijven	232	6.97	,556	-,135	,228

* 2 significantie waardes zijn het gevolg van de mogelijkheid dat door de levane's toets op gelijke variantie een van beide waardes moet worden gekozen. Echter in alle gevallen zijn beide waardes wel, of beide waardes niet significant verschillend. Daarom zijn de variantie waardes buiten deze tabel gelaten en is ook de levane's toets niet opgenomen.

BIJLAGE 4 T-toets verschil van gemiddelde scores middenklasse-huishoudens binnen de ring

Independent Samples Test voor huishoudens binnen de ring						
				t-test for Equality of Means		
	Gemiddeld cijfer van groep bewoners		Mean	Groen = Sig. (2-tailed)*	Mean Difference	Std. Error Difference
Blijven in Amsterdam	N					
6.1 Hoe tevreden bent u met uw buurt? (totaaloordeel) (1=zeer ontevreden, 10=zeer tevreden)	Wil weg uit Amsterdam	553	7.01	,000	-,394	,074
	Wil in Amsterdam blijven	1777	7.41	,000		,077
6.2 parkeervoorzieningen (Hoe vindt u van het aanbod van voorzieningen in uw buurt? (1=onvoldoende, 10=ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	533	5.70	,457	-,086	,115
	Wil in Amsterdam blijven	1685	5.79	,467		,118
6.2 openbaar vervoer	Wil weg uit Amsterdam	554	7.65	,020	-,158	,068
	Wil in Amsterdam blijven	1770	7.81	,026		,071
6.2 winkels	Wil weg uit Amsterdam	557	7.18	,023	-,192	,084
	Wil in Amsterdam blijven	1771	7.37	,026		,086
6.2 basisscholen	Wil weg uit Amsterdam	413	6.84	,137	-,125	,084
	Wil in Amsterdam blijven	1334	6.96	,153		,088
6.2 sportgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	485	6.29	,125	-,146	,095
	Wil in Amsterdam blijven	1572	6.44	,146		,101
6.2 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	446	6.18	,257	-,115	,101
	Wil in Amsterdam blijven	1433	6.29	,267		,103
6.3 parkeervoorzieningen (Hoe belangrijk vindt u onderstaande voorzieningen voor uw buurt? (1=zeer onbelangrijk, 10=zeer belangrijk))	Wil weg uit Amsterdam	545	7.42	,004	,339	,117
	Wil in Amsterdam blijven	1731	7.08	,003		,114
6.3 openbaar vervoer	Wil weg uit Amsterdam	554	8.35	,016	-,154	,064
	Wil in Amsterdam blijven	1767	8.51	,018		,065
6.3 winkels	Wil weg uit Amsterdam	553	8.21	,007	-,161	,059
	Wil in Amsterdam blijven	1770	8.37	,008		,060
6.3 basisscholen	Wil weg uit Amsterdam	497	5.52	,897	-,020	,152

Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding en hun rol centraal in de metropool

	Wil in Amsterdam blijven	1594	5.54	,896		,150
6.3 sportgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	516	6.90	,207	-,134	,106
	Wil in Amsterdam blijven	1659	7.04	,214		,108
6.3 speelgelegenheden	Wil weg uit Amsterdam	506	6.15	,365	,134	,148
	Wil in Amsterdam blijven	1619	6.02	,366		,148
6.4 de woningen (Hoe beoordeelt u onderstaande zaken in uw buurt? (1=zeer lelijk, 10=zeer mooi))	Wil weg uit Amsterdam	556	6.61	,405	-,061	,074
	Wil in Amsterdam blijven	1774	6.67	,401		,073
6.4 de inrichting van de woonomgeving	Wil weg uit Amsterdam	555	6.42	,244	-,082	,071
	Wil in Amsterdam blijven	1771	6.50	,243		,071
6.4 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	551	6.01	,221	-,109	,089
	Wil in Amsterdam blijven	1769	6.12	,226		,090
6.5 straten en stoepen (Hoe beoordeelt u het schoonhouden van onderstaande zaken in uw buurt (1 = ruim onvoldoende, 10 = ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	557	6.24	,555	,054	,092
	Wil in Amsterdam blijven	1783	6.19	,545		,090
6.5 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	542	6.13	,448	-,064	,085
	Wil in Amsterdam blijven	1747	6.19	,454		,086
6.5 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	470	6.15	,913	,009	,085
	Wil in Amsterdam blijven	1466	6.14	,911		,083
6.6 de woningen in de buurt (Hoe beoordeelt u de staat van onderhoud van de onderstaande zaken in uw buurt (1 = ruim onvoldoende, 10 = ruim voldoende))	Wil weg uit Amsterdam	550	6.57	,659	,031	,071
	Wil in Amsterdam blijven	1767	6.54	,660		,071
6.6 straten en stoepen	Wil weg uit Amsterdam	551	6.42	,715	,029	,078
	Wil in Amsterdam blijven	1773	6.39	,713		,078
6.6 de groenvoorziening	Wil weg uit Amsterdam	542	6.29	,459	-,057	,077
	Wil in Amsterdam blijven	1741	6.35	,471		,079
6.6 speelvoorzieningen	Wil weg uit Amsterdam	463	6.33	,425	,065	,081
	Wil in Amsterdam blijven	1456	6.26	,415		,079
6.8 Hoe gaan	Wil weg uit Amsterdam	544	6.71	,026	-,137	,062

Amsterdamse middenklassegezinnen, hun binding en hun rol centraal in de metropool

verschillende groepen mensen in uw buurt met elkaar om? (1=zeer onprettig, 10=zeer prettig)	Wil in Amsterdam blijven	1745	6.84	,029		,063
6.9 Hoe beoordeelt u de betrokkenheid van de buurtbewoners bij de buurt? (1=geen betrokkenheid, 10=grote betrokkenheid)	Wil weg uit Amsterdam	533	5.77	,054	-,154	,080
	Wil in Amsterdam blijven	1701	5.93	,061		,082
6.12 inkomen (Hoe tevreden bent u over de mate van menging in uw buurt als het gaat om: (1 = zeer ontevreden, 10 = zeer tevreden))	Wil weg uit Amsterdam	529	6.60	,956	,005	,092
	Wil in Amsterdam blijven	1661	6.60	,956		,092
6.12 etniciteit	Wil weg uit Amsterdam	537	6.45	,012	-,240	,095
	Wil in Amsterdam blijven	1682	6.69	,015		,098
6.12 leeftijd	Wil weg uit Amsterdam	538	7.05	,541	-,048	,079
	Wil in Amsterdam blijven	1680	7.09	,548		,080
6.12 leefstijl	Wil weg uit Amsterdam	533	6.74	,971	-,003	,088
	Wil in Amsterdam blijven	1670	6.74	,971		,087
6.10 overlast criminaliteit	Wil weg uit Amsterdam	539	6.65	,319	-,116	,116
	Wil in Amsterdam blijven	1680	6.76	,323		,117
6.10 overlast verkeer	Wil weg uit Amsterdam	542	6.46	,633	-,055	,116
	Wil in Amsterdam blijven	1683	6.51	,643		,119
6.13 Voelt u zich thuis in uw buurt? (1=helemaal niet, 10=zeer thuis)	Wil weg uit Amsterdam	556	7.46	,000	-,421	,080
	Wil in Amsterdam blijven	1764	7.88	,000		,081
6.14 Hoe veilig voelt u zich in uw buurt? - overdag (1=zeer onveilig, 10=zeer veilig)	Wil weg uit Amsterdam	555	8.42	,948	-,004	,065
	Wil in Amsterdam blijven	1772	8.42	,946		,063
6.14 Hoe veilig voelt u zich in uw buurt? - s avonds (1=zeer onveilig, 10=zeer veilig)	Wil weg uit Amsterdam	551	7.23	,520	-,058	,091
	Wil in Amsterdam blijven	1739	7.29	,515		,090
6.15 Hoe denkt u dat de buurt waar u woont zich de komende jaren zal ontwikkelen? (1=zeer negatief, 10=zeer positief)	Wil weg uit Amsterdam	553	6.94	,005	-,226	,080
	Wil in Amsterdam blijven	1740	7.17	,008		,085

BIJLAGE 5 Topiclijst interviews

Beeld gezin

- Hoeveel personen wonen er in deze woning?
- Een of twee ouders?
- Wat zijn de leeftijden van de kinderen? Eventueel ook hun namen?

Beeld woning

- Hoe is de woning ingedeeld?
- Hoe groot is de woning (m² en aantal kamers)

Werk en inkomen

- Wie werken er in het gezin en waar?
- Hoeveel uur per week? Kinderopvang?
- Wat is ongeveer jullie nettomaandelijks gezinsinkomen?

Woongeschiedenis

- Hoe lang woont u in deze woning?
- Hoe bent u aan deze woning gekomen?
- Waar woonden jullie voordat jullie hier woonden?
- Zijn jullie van oorsprong Amsterdammers

Buurt waarin men woont

- Waarom hebben jullie voor deze buurt gekozen?
- Hebben jullie veel contacten in de buurt?
- Hoe is de samenhang in de buurt?
- Wat vinden jullie veilig/ onveilig voor de kinderen in de buurt?

Onderwijs

- Naar welke school gaan jullie kinderen?
- Is dat ver weg?
- Zijn jullie tevreden over de scholen?
- Zetten jullie je in voor de school? Wat doen jullie daar?

Stadsleven en coping

- Hoe gaan jullie om met het feit dat de woning vrij klein is?
- Wat maakt dat jullie kiezen voor het leven op deze plek in de stad?

Verhuizen

- Denken jullie er over op korte termijn te verhuizen?
- Zo ja, waarom en waar heen?
- Zo nee, waarom niet? En op welke termijn misschien wel?

De rol van het gezin in de stad

- Zijn gezinnen belangrijk voor de stad? Waarom?
- Zetten jullie je in voor de buurt of de stad?

Wat kan Amsterdam doen?

- Wat zou de stad Amsterdam kunnen doen voor gezinnen?